

МАТЕРІАЛИ
ДРУКУЮТЬСЯ
УКРАЇНСЬКОЮ,
АНГЛІЙСЬКОЮ ТА
ПОЛЬСЬКОЮ
МОВАМИ

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА СОЦІАЛЬНА РОБОТА

№1, 2023

заснований у 2023 році

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор

ЦЮПРИК Андрій, доктор пед. наук, доцент

Заступники головного редактора

ГОНТАР Зоряна, кандидат наук з держ. упр., доцент
ЛОГВИНЕНКО Вікторія, кандидат філос. наук, доцент

Члени редакційної колегії

БАЛДИНЮК Олена, кандидат пед. наук, доцент;
ГРИЦАНЮК Віта, кандидат політ. наук, доцент;
ДЯКОНА Антоніна, доктор наук, професор;
КОВАЛЬЧУК Віктор, кандидат наук з держ. упр., доцент;
КОСТИШИН Емілія, кандидат іст. наук, доцент;
ЛАЗОР Оксана, доктор наук з держ. упр., професор;
ЛАЗОР Олег, доктор наук з держ. упр., професор;
ОСЕТРОВА Оксана, доктор філос. наук, професор;
ПАСІЧНИК Василь, доктор наук з держ. упр., доцент,
ПЛАТАШ Лариса, кандидат пед. наук, доцент;
ЮНИК Ірина, кандидат наук з держ. упр., доцент;
ЯРЕМЕНКО Олександр, кандидат наук з держ. упр., доцент.

ЗАСНОВНИК І ВИДАВЕЦЬ Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності (ЛДУ БЖД)

ЗАРЕЄСТРОВАНО Державною реєстраційною службою України
24.06.2022 р. Серія КВ №25181-15121Р

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради ЛДУ БЖД
(*Протокол № 10 від 14.06.2023 р.*)

Літературний редактор Падик Г.М.

Технічний редактор Лозинський О.М.

Комп'ютерна верстка Беседа А.В.

Друк на різнографі Петролюк Н.І.

Відповідальний за друк Беседа А.В.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: ЛДУ БЖД, вул. Клепарівська, 35, м. Львів, 79007

Контактні телефони: (032) 233-24-79, тел/факс 233-00-88

E-mail: pusr_zbirnyk@ldubgd.edu.ua

Журнал «Публічне управління та соціальна робота» видається з 2023 року. Запланована періодичність – 2 рази на рік. Тематична спрямованість: проблеми соціальної роботи, публічного управління, історії соціальної роботи та публічного управління.

Здано в набір 19.06.2023. Підписано до друку 20.06.2023.

Формат 60x84^{1/3}. Папір офсетний. Ум. друк. арк. 5,25.

Гарнітура Times New Roman. Друк на різнографі

Друк: Сектор видавничої діяльності, ЛДУБЖД

вул. Клепарівська, 35, м. Львів, 79007.

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ

З.Г.Гонтар

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
РОЗВИТКОМ ВИЩОЇ ОСВІТИ В
УКРАЇНІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР

5

Х.С.Матківська

ЦИФРОВІЗАЦІЯ HR-МЕНЕДЖМЕНТУ
В ПІДРОЗДІЛАХ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

12

М.М.Обіход

СУЧАСНИЙ СТАН СОЦІАЛЬНИХ
ПРОБЛЕМ СІЛЬСЬКОЇ МОЛОДІ В
УКРАЇНІ В УМОВАХ
ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ОРГАНІВ
МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

17

**С.О.Ємельяненко, Д.А.Беген,
Р.Р.Коваль**

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЦЕНТРІВ
УПРАВЛІННЯ В НАДЗВИЧАЙНИХ
СИТУАЦІЯХ

22

СОЦІАЛЬНА РОБОТА

Е.І.Костишин, Ю.О.Шевців

ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ
МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ
В УКРАЇНІ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ

29

О.М.Лозинський

НАВЧАЛЬНІ ДИСЦИПЛІНИ
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ
ТЕМАТИКИ У ПІДГОТОВЦІ
СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

37

К.І.Савостікова, М.М.Мошовська

ЗАСОБИ ІНТЕГРАЦІЇ ОСІБ З
ІНВАЛІДНІСТЮ В СУЧАСНОМУ
СУСПІЛЬСТВІ

45

Г.П.Васянович, В.М.Логвиненко

ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНІ
АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З
БЕЗПРИТУЛЬНИМИ ДІТЬМИ

51

PUBLIC ADMINISTRATION

Z. H. Hontar

STATE ADMINISTRATION FOR THE
DEVELOPMENT OF HIGHER
EDUCATION IN UKRAINE: THE
EUROPEAN DIMENSION

H. S. Matkivska

THE DIGITALIZATION OF HR
MANAGEMENT IN CIVIL
DEFENSE UNITS

M. M. Obikhod

CURRENT STATE OF SOCIAL
PROBLEMS OF RURAL YOUTH IN
UKRAINE IN THE CONDITIONS OF
DECENTRALIZATION OF LOCAL
GOVERNMENT BODIES

**S. O. Yemelyanenko, D. A. Behen,
R. R. Koval**

FUNCTIONING OF EMERGENCY
CONTROL CENTERS

SOCIAL WORK

E. I. Kostyshyn, Y. O. Shevtsiv

INSTITUTIONAL AND LEGAL
MECHANISM FOR THE PROTECTION
OF CHILDREN IN UKRAINE DURING
THE CONDITIONS OF MARITAL LAW

O. M. Lozynskiy

EDUCATIONAL DISCIPLINES OF SOCIAL
AND PSYCHOLOGICAL SUBJECTS IN
THE TRAINING OF SOCIAL WORKERS

K. I. Savostikova, M. H. Moshovska

MEANS OF INTEGRATION OF PERSONS
WITH DISABILITIES IN MODERN
SOCIETY

H. P. Vasianovych, V. M. Lohvynenko

PHILOSOPHICAL AND PEDAGOGICAL
ASPECTS OF SOCIAL WORK WITH
HOMELESS CHILDREN

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

I. С. Федів, А. Маžeikienė,

К. В. Степова

СПІВПРАЦЯ МІЖ ВІЛЬНЮСЬКИМ
ТЕХНІЧНИМ УНІВЕРСИТЕТОМ
ІМ. ГЕДИМІНАСА ТА ЛЬВІВСЬКИМ
ДЕРЖАВНИМ УНІВЕРСИТЕТОМ
БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

SCIENTIFIC LIFE

57

I.S. Fediv, A. Mažeikienė,

K.V. Stepova

COOPERATION BETWEEN VILNIUS
TECH AND LVIV STATE UNIVERSITY
OF LIFE SAFETY

62

**INFORMATION ABOUT
THE AUTHORS**

DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-1319/2023-1-1>

З. Г. Гонтар

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1712-7457> – З. Г. Гонтар

✉ zoryana_3@ukr.net

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИМІР

Загальна мета освіти полягає в тому, щоб перетворити дзеркала у вікна.

Сідні Дж. Харрісом

У статті обґрунтовано необхідність формування чіткого розуміння ролі держави в регулюванні процесу модернізації вищої освіти України у європейському вимірі. Ототожнена розробка рішень, які орієнтовані на практичне застосування змін у державному управлінні розвитком вищої освіти в Україні, що відповідає європейському виміру. Визначено особливості державного управління системами вищої освіти в європейських країнах, та надано пропозиції з удосконалення цього процесу в Україні.

У статті теоретично обґрунтована необхідність удосконалення державної політики щодо інноваційного розвитку вищої освіти з урахуванням можливостей, намірів та бажань учасників освітнього процесу у вищому навчальному закладі. Освітня політика та законодавство, які розробляє держава, визначають стратегічні цілі та завдання у сфері вищої освіти та формують умови для їх досягнення. Одним з головних напрямків реформування вищої освіти в Україні є її інтеграція до європейського освітнього простору і впровадження відповідних стандартів та норм.

Серед завдань державного управління розвитком вищої освіти в сучасних умовах – формування національної інноваційної системи і гарантування права країни на збереження своєї культури.

Інновації є ключовим фактором економічного зростання та конкурентоспроможності країни, тому формування інноваційної системи є важливим напрямком розвитку вищої освіти.

Визначено особливості державного управління системами вищої освіти в європейських країнах, та надано пропозиції з удосконалення цього процесу в Україні.

Тому, важливим у публічному управлінні розвитком вищої освіти України є: пошук нових підходів, теоретичне обґрунтування і впровадження в навчальний процес університетів інноваційних систем професійної підготовки студентів, здобуття ними відповідних компетентностей та кваліфікації для конкурентоспроможності на ринку праці.

Ключові слова: державне управління розвитком вищої освіти, ефективність освітньої діяльності в університетах, політика та механізми забезпечення ефективності освітньої діяльності, інтернаціоналізація вищої освіти, система освіти, національні інноваційні системи.

З. Н. Гонтар

Lviv State University of Life Safety, Lviv, Ukraine

STATE ADMINISTRATION FOR THE DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION IN UKRAINE: THE EUROPEAN DIMENSION

The general purpose of education is to
to turn mirrors into windows.

by Sidney J. Harris

Abstract. The article substantiates the necessity of forming a clear understanding of the role of the state in regulating the process of modernization of higher education in Ukraine in the European dimension. Identified the development of solutions that are focused on the practical application of changes in the state management of the development of higher education in Ukraine, which corresponds to the European dimension. The peculiarities of the state management of higher education systems in European countries are determined, and proposals for improving this process in Ukraine are provided.

The article theoretically substantiates the need to improve the state policy regarding the innovative development of higher education, taking into account the opportunities, intentions and wishes of the participants of the educational process

in a higher educational institution. Educational policy and legislation developed by the state determine strategic goals and objectives in the field of higher education and create conditions for their achievement. One of the main directions of higher education reform in Ukraine is its integration into the European educational space and the introduction of relevant standards and norms.

Among the tasks of state management of the development of higher education in modern conditions is the formation of a national innovation system and guaranteeing the country's right to preserve its culture.

Innovations are a key factor in the country's economic growth and competitiveness, therefore, the formation of an innovation system is an important direction in the development of higher education.

The peculiarities of the state management of higher education systems in European countries are determined, and proposals for improving this process in Ukraine are provided.

Therefore, it is important in the public management of the development of higher education in Ukraine to focus on the search for new approaches, theoretical justification and the introduction of innovative systems of professional training of students into the educational process of universities, their acquisition of appropriate competencies and qualifications for competitiveness in the labor market.

Keywords: state management of the development of higher education, effectiveness of educational activity in universities, policy and mechanisms for ensuring the effectiveness of educational activity, internationalization of higher education, education system, national innovation systems.

Метою роботи є визначення особливостей державного управління системами вищої освіти в європейських країнах, та надання пропозицій з удосконалення цього процесу в Україні.

Методологія. При написанні статті були використані такі загальнонаукові та спеціальні наукові методи дослідження: порівняльно-правовий, структурно-системний, аналіз, синтез.

Наукова новизна. Одним із важливих завдань державного управління розвитком вищої освіти в сучасних умовах є формування національної інноваційної системи і гарантування права країни на збереження своєї культури. Інновації є ключовим фактором економічного зростання та конкурентоспроможності країни, тому формування інноваційної системи є важливим напрямком розвитку вищої освіти.

Висновки. Визначено особливості державного управління системами вищої освіти в європейських країнах, та надано пропозиції з удосконалення цього процесу в Україні.

Тому важливим у публічному управлінні розвитком вищої освіти України є пошук нових підходів, теоретичне обґрунтування і впровадження в навчальний процес університетів інноваційних систем професійної підготовки студентів, здобуття ними відповідних компетентностей та кваліфікації для конкурентоспроможності на ринку праці.

Актуальність проблеми. У статті обґрунтована необхідність формування чіткого розуміння ролі держави в регулюванні процесу модернізації вищої освіти України у європейському вимірі. Ототожнена розробка рішень, які орієнтовані на практичне застосування змін у державному управлінні розвитком вищої освіти в Україні, що відповідає європейському виміру. Визначено особливості державного управління системами вищої освіти в європейських країнах, та надано пропозиції з удосконалення цього процесу в Україні.

У статті теоретично обґрунтовано необхідність удосконалення державної політики щодо інноваційного розвитку вищої освіти з урахуванням можливостей, намірів та бажань учасників освітнього процесу у вищому навчальному закладі. Освітня політика та законодавство, які розробляє держава, визначають стратегічні цілі та завдання у сфері вищої освіти та формують умови для їх досягнення. Одним з головних напрямків реформування вищої освіти в Україні є її інтеграція до європейського освітнього простору та впровадження відповідних стандартів та норм.

Одним із важливих завдань державного управління розвитком вищої освіти в сучасних умовах – формування національної інноваційної системи і гарантування права країни на збереження своєї культури.

Інновації є ключовим фактором економічного зростання та конкурентоспроможності країни, тому формування інноваційної системи є важливим напрямком розвитку вищої освіти.

Визначено особливості державного управління системами вищої освіти в європейських країнах, та надано пропозиції з удосконалення цього процесу в Україні.

Тому важливим у публічному управлінні розвитком вищої освіти України є пошук нових підходів, теоретичне обґрунтування і впровадження в навчальний процес університетів інноваційних систем професійної підготовки студентів, здобуття ними відповідних компетентностей та кваліфікації для конкурентоздатності на ринку праці.

Постановка проблеми. Так, освітня політика та законодавство, які розробляє держава, є важливими інструментами у визначенні стратегічних цілей та завдань у сфері вищої освіти та формуванні умов для їх досягнення. Ці документи містять важливі принципи та норми, які визначають напрямки розвитку вищої освіти,

забезпечують її якість та конкурентоспроможність, розвивають науково-технічний потенціал країни, формують відповідальність студентів та педагогічних працівників перед суспільством. Основні цілі освітньої політики в сфері вищої освіти визначаються національними стратегіями розвитку країни, такими як "Стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року", "Стратегія розвитку науки і технологій в Україні на період до 2030 року" [1]. Законодавчі акти, які регулюють діяльність у сфері вищої освіти, забезпечують реалізацію цих стратегічних цілей та завдань.

Одним з головних напрямків реформування вищої освіти в Україні є її інтеграція до європейського освітнього простору та впровадження відповідних стандартів та норм. Для цього було прийнято ряд законодавчих актів, зокрема, "Закон України "Про вищу освіту" [2], "Положення про організацію навчального процесу вищих навчальних закладів", "Положення про організацію державної акредитації вищих навчальних закладів".

Ефективність освітньої діяльності в університетах може бути оцінена за декількома показниками, такими як якість навчального процесу, рівень знань та навичок студентів, успішність випускників на ринку праці, наукові досягнення викладачів та науковців, фінансова стійкість університету тощо.

Одним з ключових показників є якість навчального процесу, яка оцінюється за рівнем знань та навичок студентів, які вони отримали під час навчання. Якість навчання може бути покращена завдяки використанню сучасних методів та технологій навчання, організації практичних занять та стажувань, а також підвищенню кваліфікації викладачів.

Успішність випускників на ринку праці є також важливим показником ефективності освітньої діяльності університетів. Якщо випускники є успішними у професійній діяльності та розвиваються у своїй галузі, то це свідчить про якість освіти, яку вони отримали.

Навчальні заклади повинні також забезпечувати розвиток науково-дослідної діяльності викладачів та науковців. Наукові досягнення викладачів та науковців можуть використовуватись для покращення якості навчального процесу, залучення студентів до наукових досліджень та забезпечення інноваційного розвитку університету. Крім того, фінансова стійкість університету є важливим показником ефективності освітньої діяльності.

В Україні наявні значні проблемами у державному управлінні розвитком вищої освіти. Основні з них :

1. Недостатнє фінансування: вища освіта потребує значних фінансових ресурсів для забезпе-

чення високої якості навчання та наукових досліджень, але державне фінансування є недостатнім.

2. Недостатня конкуренція: вищі навчальні заклади не перебувають у достатній конкуренції між собою, що обмежує їх стимул до вдосконалення навчального процесу та розвитку наукових досягнень.

3. Недостатнє співробітництво з роботодавцями: роботодавці та вищі навчальні заклади не мають достатнього співробітництва, що обмежує здатність випускників до успішного впровадження у професійну діяльність та розвитку кар'єри.

Усі ці проблеми потребують серйозних зусиль держави та вищих навчальних закладів для досягнення високої якості вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням державного регулювання системи вищої освіти державної політики щодо модернізації освіти присвячено праці вітчизняних учених (В. Андрущенко, В. Астахова, Г. Башнянин, К. Ващенко, О. Євсєєва, О. Комарова, Ю. Ковбасюк, В. Кремень, К. Левківський, В. Луговий, І. Мицишин, Ю. Молчанов, Н. Обушна, Н. Протасова, А. Сбруєва, І. Семенець-Орлова, В. Федотова, В. Філіпова та ін.) і зарубіжних дослідників (П. Андрес, З. Бауман, П. Ван дер Хідона, П. Вервімп, Дж. Гордон, А. Гіденс, Дж. Кнайт, В. Кньобл, К. Компбелла, В. Куклін, А. Мартініеллі, Р.Стьюарт, Б. Чарлтон та ін.).

Вагомий внесок у дослідження особливостей впливу держави на систему вищої освіти зробили такі вчені: Н. Борецька [4], С. Вавренюк, Ф. Ващук, О. Грішнова [5], С. Домбровська, Г. Лопушняк [6], Н. Мельник, А. Прокопенко, Х. Рибчанська, В. Садковий, Г. Хоружий, В. Шведун, С. Шевченко [7] та ін.

Метою статті є визначення особливостей державного управління системами вищої освіти в європейських країнах, та надання пропозицій з удосконалення цього процесу в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вища освіта - не мета, а засіб. Засіб, який допоможе студентам побачити і відкрити десятки і сотні вікон можливостей у досліджуваній сфері. Одним із важливих завдань державного управління розвитком вищої освіти в сучасних умовах є формування національної інноваційної системи. Інновації є ключовим фактором економічного зростання та конкурентоспроможності країни, тому формування інноваційної системи є важливим напрямком розвитку вищої освіти. Держава може сприяти формуванню інноваційної системи шляхом забезпечення підтримки досліджень та розробок, підвищення якості науково-технічного потенціалу вищих навчальних закладів, сприяння комерціалізації наукових розробок, створення

сприятливих умов для розвитку малих та середніх підприємств, які базуються на інноваційних рішеннях. Важливо також забезпечити зв'язок між вищою освітою та науково-технічним розвитком країни. Для цього можна створити механізми співпраці між науковими установами та вищими навчальними закладами, підтримувати міжнародні наукові проекти та залучати іноземних науковців до співпраці з українськими вченими та студентами. Отже, формування національної інноваційної системи є важливим завданням державного управління розвитком вищої освіти в сучасних умовах. Це допоможе забезпечити конкурентоспроможність країни в глобальному світі та сприятиме її сталому економічному зростанню.

Сьогодні поступово змінюється статус системи вищої освіти України на її шляху до громадянського суспільства та суспільства знань. Це зумовлено суспільно-політичними трансформаціями в нашій державі, які відбулися на межі ХХ-ХХІ століть, що потребує переосмислення змісту та соціального призначення вищої освіти як головного чинника, що суттєво впливає на інтелектуальний та професійний потенціал нації, на поступальний розвиток держави. Вища освіта - не мета, а засіб. Засіб, який допоможе здобувачам побачити і відкрити десятки і сотні вікон можливостей у досліджуваній сфері. Всі ці можливості не просто існують, а й дуже сильно впливають на наше життя. Але як саме вони вплинуть в кожному окремому випадку, вирішувати тільки учасникам освітнього процесу у вищому навчальному закладі.

Одним з основних інструментів регулювання є законодавство, яке визначає правову базу для розвитку вищої освіти в країні. Наприклад, законодавство може встановлювати вимоги до якості освіти, регулювати процедури ліцензування та атестації вищих навчальних закладів, визначати правила фінансування вищої освіти тощо.

Держава також може забезпечувати фінансову підтримку вищої освіти та сприяти розвитку науково-дослідної роботи. Наприклад, державні програми фінансування можуть спрямовуватись на підтримку певних напрямків досліджень та розвиток конкретних вищих навчальних закладів. Крім того, держава може встановлювати стандарти освіти та визначати критерії якості, за якими буде оцінюватись робота вищих навчальних закладів. Це стимулюватиме вищі навчальні заклади до покращення якості освіти та досягнення високих стандартів

Для забезпечення цивілізованого рівня прогресу і встановлення економічної і політичної незалежності в кожній європейській країні необхідно мати налагоджену освітню державну політику в системі вищої освіти. Тому, всі країни прагнуть до побудови відповідних національних систем вищої освіти.

Освіта є явищем багатоаспектним: її розуміють як систему (шкільна, позашкільна, вища), як процес (освітній процес розвивається в часі, відображає рух суб'єктів навчання у їхній взаємодії від освітніх цілей – до отримання результату освіти, це – процес розвитку й саморозвитку учасників навчання); як результат (грамотність – освіченість – професійна компетентність – культура – менталітет) тощо.

Освіта є багатоаспектним явищем, яке включає в себе різноманітні аспекти, такі як формальне та неформальне навчання, професійний розвиток, підвищення кваліфікації, самоосвіта, культурна освіта, морально-етичне виховання та ін. Кожен з цих аспектів має свою вагу та важливість, а їх узгоджений розвиток забезпечує формування різноманітних якостей та навичок у людини, що впливає на її життєвий шлях та професійну кар'єру.

Широкий доступ до якісної освіти та навчання є рушієм економічного зростання, соціальної згуртованості, досліджень та інновацій і суттєво розширює перспективи особистого розвитку громадян. Відповідальність за системи освіти й навчання покладається на державу, *роль ЄС полягає* у сприянні розвитку якісної *освіти* шляхом заохочення *держав*-членів до співпраці і, в разі потреби, *підтримці* Вплив державного управління розвитком вищої освіти на рівні країни буде максимізовано, коли існуватиме синергія між національним та інституційним вимірами.

Синергія між вимірами може забезпечити більш ефективно та спрямоване державне управління розвитком вищої освіти, що, своєю чергою, позитивно відобразиться на рівні країни. Національний вимір може забезпечити загальну стратегію розвитку освіти, забезпечення фінансування та правовий фреймворк - закони, постанови, регуляторні акти, правила та стандарти, які встановлюються органами державної влади та іншими установами, тоді як інституційний вимір може зосередитися на практичних аспектах функціонування вищих навчальних закладів та реалізації стратегій на практиці. Такий підхід може забезпечити співпрацю між державними органами та навчальними закладами для досягнення спільних цілей.

Євроінтеграційні процеси, що відбуваються в Україні, потребують цілеспрямованої та систематичної роботи щодо постійної модернізації вітчизняної системи освіти, яка водночас з певними здобутками має багато не вирішених проблем. Війна та бойові дії в країні, нестабільність у політичній сфері, економічна нестабільність є тими основними факторами, що стримують процес євроінтеграційного розвитку освіти. Нові політичні та економічні умови

розвитку держави потребують вироблення ефективних механізмів управління в соціальній сфері, особливо у сфері освіти.

Кембриджський словник англійської мови визначає слово «reform» («реформувати») як «зробити покращення, особливо шляхом зміни поведінки людини або ж структури чогось». В українському дискурсі реформу найчастіше прирівнюють до змін законодавства. Водночас, зважаючи на площину проблем в системі, і особливо враховуючи, що значна частина з них лежить в етичній площині, — закон не може бути єдиним рішенням. Саме тому прийняття закону про вищу освіту, який зробив вищі навчальні заклади більш автономними, стало лише початком реформи. Власне оновлення системи — одне з найголовніших завдань як суспільства, так і самих університетів, зокрема. Вони отримують автономію і разом з цим поступово набувають прав вирішувати, як та чого навчати студентів. Насамперед, мова йде про навчальні програми - настав час їх змінювати та адаптовувати до сучасних потреб ринку. Освіта має задовольняти потреби суспільства і відповідати на запити ринку. Зі свого боку, університети зобов'язані забезпечити цілісний навчальний процес, починаючи від наповнення навчальної програми і закінчуючи методиками викладання. Але у цьому процесі вищі навчальні заклади мають досягти певних цілей, які їм ставить саме суспільство, а не система освіти. У іншому випадку університет не буде давати необхідні результати, незважаючи на кількість виділених державою ресурсів. Адже на законодавчому рівні сам по собі вищий навчальний заклад не має зобов'язань слідувати за тенденціями та відповідати вимогам ринку, хоча з впровадженням автономії університети зацікавлені у цьому для збільшення кількості студентів.

Є очевидним, що заклади вищої освіти в Україні потребують розробки комплексного стратегічного розвитку вищої освіти, а також значних ресурсів з урахуванням значення інтернаціоналізації. Тому важливим у публічному управлінні розвитком вищої освіти України є його спрямування на пошук нових підходів, теоретичного обґрунтування і впровадження в навчальний процес університетів інноваційних систем професійної підготовки студентів, здобуття ними відповідних компетентностей та кваліфікації для конкурентоспроможності на ринку праці.

Ключовою метою розвитку вищої освіти України є забезпечення потреб громадян та суспільства у високоякісній, доступній та конкурентоспроможній освіті, а також створення гнучкої та стійкої системи вищої освіти з акцентом на зміцнення наукових інститутів та привабливості освіти для студентів з усього світу.

Для досягнення цих цілей проводяться реформи, зокрема Нова українська школа та реформування вищої освіти.

Звісно, хочеться, щоб цей процес йшов швидше, проте масштаб запланованих змін, складна ситуація в країні та брак ресурсів змушують налаштовуватись на те, що реформа вищої освіти — це тривалий процес, у якому важливо поступово і покроково, але неухильно, просуватись уперед.

Поточний та майбутній порядок денний для вищої освіти в Україні передбачає оновлення системи — одне з найголовніших завдань як суспільства, так і самих університетів, зокрема. Освіта має задовольняти потреби суспільства і відповідати на запити ринку. Зміни в освіті повинні бути системними і зачіпати всі галузі освіти.

Освіта повинна забезпечувати не тільки підготовку фахівців для ринку праці, й формувати всебічно і гармонійно *розвинену особистість*, яка має здатність адаптуватися до змін у суспільстві та розвиватися протягом життя. Водночас, пріоритети в освіті можуть варіюватися залежно від потреб суспільства та економічної ситуації в країні.

Очевидно, що заклади вищої освіти в Україні потребують розробки комплексного стратегічного розвитку вищої освіти, а також значних ресурсів з урахуванням європейських орієнтирів. Тому важливим у публічному управлінні розвитком вищої освіти України є його спрямування на пошук нових підходів, теоретичного обґрунтування і впровадження в навчальний процес та наукову діяльність університетів інноваційних систем професійної підготовки студентів, здобуття ними відповідних компетентностей та кваліфікації для конкурентоспроможності на ринку праці.

Інноваційні системи професійної підготовки студентів в Україні повинні бути такими:

1. Сучасний навчальний процес. Сучасні технології, методи і форми навчання (в тому числі дистанційні), що відповідають вимогам ринку праці.

2. Практична підготовка. Навчальні заклади мають відповідні спеціалізовані лабораторії, які дають можливість студентам здобувати практичні навички та досвід роботи, а також робочі місця на базі підприємств.

3. Міжнародна діяльність. Включення вітчизняних вищих навчальних закладів у мережу світових університетів, спрямовану на забезпечення міжнародних зносин.

4. Інформаційні технології. Застосування інформаційних технологій для підвищення рівня знань і практичних навичок студентів.

5. Постійне підвищення рівня компетентності викладачів. Регулярне проходження курсів та

семінарів для підвищення рівня компетентності викладачів з метою максимально якісного навчання студентів.

6. Система раннього професійного орієнтування. Забезпечення можливостей проходження студентами практик та стажувань на підприємствах відповідного профілю, щоб вони могли опанувати вимоги ринку праці в майбутньому.

Говорячи про бачення освіти в Україні у 2030 році, варто розуміти, як може система освіти нової України запобігти ще одній війні, як громадяни можуть стати кращими платниками податків, а політики та держслужбовці стати надійними менеджерами державних активів; як можна не лише зупинити еміграцію, а й повернути капітал назад у країну та зробити Україну магнітом для іноземних інвестицій.

На основі сучасних тенденцій та прогнозів можна виділити кілька можливих напрямків розвитку освіти в Україні у 2030 році:

1. Цифровізація. Освіта у 2030 році в Україні, мабуть, буде значно більш цифровою, з використанням сучасних технологій інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для навчання та дистанційного навчання.

2. Орієнтація на навички. Українська освіта у 2030 році може бути більш орієнтованою на розвиток практичних навичок і компетенцій, таких як критичне мислення, творчість, комунікації, співпраця та ін.

3. Гнучкість. У навчальних програмах можуть бути введені більш гнучкі формати навчання, щоб студенти мали можливість вибирати теми, навчальні матеріали та формати навчання, що найкраще відповідають їхнім потребам.

4. Взаємодія з бізнесом. В Україні можуть бути запроваджені більш активні форми співпраці між університетами та бізнесом, зокрема шляхом створення партнерських програм, спільних проєктів та стажувань.

5. Міжнародна співпраця. Українська освіта може стати більш міжнародною, з більшою кількістю програм обміну та співпраці з міжнародними університетами та організаціями.

Ці напрямки розвитку освіти сприятимуть забезпеченню більш ефективного та передового навчання, яке буде допомагати учням отримувати знання та навички, які вони зможуть успішно застосовувати у майбутньому.

Вища освіта визнана ключовим рушієм економічного та соціального розвитку в усьому світі. В умовах глобалізації країни стали більш взаємопов'язаними, Глобалізація також створює більше можливостей для міжнародного співробітництва в галузі наукової та технологічної розробки, що сприяє розвитку вищої освіти та інновацій. Країни можуть

обмінюватись ідеями, знаннями та технологіями, що дає змогу покращити рівень освіти в цілому. Як зазначає П. Скотт, "глобалізація — це, можливо, найбільш фундаментальний виклик, який відчула вища освіта. У контексті вищої професійної освіти глобалізація "виявляється в тому, як ми викладаємо, вивчаємо, досліджуємо і спілкуємося" [9].

Таким чином, глобалізація змінює підходи до освіти та створює більше можливостей для взаємопов'язаності між країнами в галузі освіти. Це може допомогти покращити рівень освіти в цілому та забезпечити більшу конкурентоспроможність в глобальному світі.

Як зазначено в "Національній доктрині розвитку освіти в Україні", освіта має стати стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету й конкурентоспроможності держави на міжнародній арені [8].

З'ясовано, що однією з найкращих у світі визнають систему вищої професійної освіти в Німеччині. За останні 50 років кількість студентів, які вступають до вузів Німеччини, включаючи іноземців, збільшилася в три рази [11]. Навчання в університетах Німеччини є частиною державної системи безкоштовної освіти. Компетенції у сфері освіти строго розподілені між федеральним урядом і урядами земель. Федеральний уряд бере участь у загальному плануванні освіти для створення єдиних ринкових умов і рівноцінності вищої освіти. Уряд земель відповідає за планування і практичне здійснення освіти на своїй території.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Визначено особливості державного управління системами вищої освіти в європейських країнах, та надано пропозиції з удосконалення цього процесу в Україні. Отже, держава має визначальну роль у регулюванні процесу модернізації вищої освіти України. Це включає розробку законодавства та політики, фінансову підтримку, встановлення стандартів та критеріїв якості, а також контроль за дотриманням правил та вимог.

Тому важливим у публічному управлінні розвитком вищої освіти України є його спрямування на пошук нових підходів, теоретичного обґрунтування і впровадження в навчальний процес університетів інноваційних систем професійної підготовки студентів, здобуття ними відповідних компетентностей та кваліфікації для конкурентоспроможності на ринку праці. Інновації є ключовим фактором економічного зростання та конкурентоспроможності країни, тому формування інноваційної системи є важливим напрямком розвитку вищої освіти.

Отже, формування національної інноваційної системи є важливим завданням державного управління розвитком вищої освіти в сучасних умовах. Це допоможе забезпечити конкурентоспроможність країни в глобальному світі та сприятиме її сталому економічному зростанню.

Список літератури:

1. Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року від 10 липня 2019 р. № 526-р. – VII // Відомості Верховної Ради України. 2019 / Верховна Рада України, — 2019 р., № 57, стор. 139, стаття 1983. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#top>

2. Про вищу освіту: Закон України від 01 липня 2014р. № 1556 – VII// Відомості Верховної Ради України. 2014 / Верховна Рада України, 2014 № 37-38 ст. 2004. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

3. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 року № 2145-19. (URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

4. Boretska, N.O. (2012), *Formy ta metody derzhavnoho rehulivannia sfery vyshchoi osvity. Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia – Actual problems of public administration*, 6 (51), 51–54 [in Ukrainian].

5. Hrishnova, O.A. (2001), *Liudskiy kapital: formuvannya v systemi osvity i profesiynoi pidhotovky [Human capital: formation in the system of education and training]*. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].

6. Lopushniak, H.S., Rybchanska, Kh.V. (2018), *Vyshcha osvita Ukrainy: derzhavne rehulivannia ta perspektyvy rozvytku [Higher education in Ukraine: state regulation and development prospects]*. Lviv: Liha Pres, [in Ukrainian].

7. Shevchenko, S.O. (2017), *Mekhanizm derzhavnoho ta hromadskoho upravlinnia yakistiu vyshchoi osvity: zarubizhnyi dosvid. Derzhava ta rehiony – State and regions*, 3. 171–176 [in Ukrainian].

8. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. Освіта. 2002р. 24 квітня — 1 травня., № 26, С. 2—4.4

9. Всемирная конференция ЮНЕСКО по высшему образованию // Вестник высшей школы. Альма матер. 2009р. № 7, С. 45.

10. Обушна Н.І. Модернізація — сучасний тренд розвитку суспільства. URL:

<http://www.kbuapa.kharkov.ua/ebook/tpdu/2015-3/doc/1/06.pdf>

11. Огієнко О.І. Тенденції та особливості глобалізації та інтернаціоналізації вищої освіти: досвід німецькомовних країн. URL: <http://lib.iitta.gov.ua>

References:

1. Pro skhvalennya Stratehii rozvytku sfery innovatsiynoi diyal'nosti na period do 2030 roku vid 10 lypnya 2019 r. № 526-r. – VII // Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. 2019 / Verkhovna Rada Ukrayiny, — 2019 r., № 57, stor. 139, stattiya 1983 r. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#top>

2. Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrayiny vid 01 lypnya 2014r. № 1556 – VII// Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. 2014 / Verkhovna Rada Ukrayiny, 2014 № 37-38 st. 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

3. Pro osvitu: Zakon Ukrayiny vid 05.09.2017 roku № 2145-19. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

4. Borets'ka, N.O. (2012), *Formy ta metody derzhavnoho rehulyuvannya sfery vyshchoyiosvity. Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnya – 6 (51), 51–54.*

5. Hrishnova, O.A. (2001), *Lyuds'ky kapital: formuvannya v systemi osvity i profesiynoi pidhotovky / Lyuds'ky kapital: formuvannya v systemi osvity i profesiynoi pidhotovky*. K.: Znannya.

6. Lopushnyak H.S., Rybchans'ka KH.V. (2018), *Vyshcha osvita Ukrayiny: derzhavne rehulyuvannya ta perspektyvy rozvytku / O.V. L'viv: Liha Pres.*

7. Shevchenko, S.O. (2017), *Mekhanizm derzhavnoho ta hromads'koho upravlinnya yakistiu vyshchoi osvity: zarubizhnyy dosvid. Derzhava ta rehiony – Derzhava ta rehiony*, 3. 171–176.

8. Natsional'na doktryna rozvytku osvity Ukrayiny u KHKHI stolitti. *Osvita*. 2002r. 24 kvitnya — 1 travnya., № 26, S. 2—4,4

9. Vsemyrnaya konferentsiya YUNESKO po vysshemu obrazovanyu // *Vestnyk vysshey shkoly. Al'ma mater*. 2009r. № 7, S. 45.

10. Obushna N.I. *Modernizatsiya — suchasnyy trend rozvytku suspil'stva*. URL:

<http://www.kbuapa.kharkov.ua/ebook/tpdu/2015-3/doc/1/06.pdf>

11. Ohiyenko O.I. *Tendentsiyi ta osoblyvosti hlobalizatsiyi ta internatsionalizatsiyi vyshchoi osvity: dosvid nimets'komovnykh krayin*. URL: <http://lib.iitta.gov.ua>

© З. Г. Гонтар, 2023.

Оглядова стаття.

Надійшла до редакції 31.05.2023.

Прийнято до публікації 13.06.2023.

DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-1319/2023-1-2>

Х. С. Матківська

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-6044-2387> – Х. С. Матківська

 matkivskahrustyna@gmail.com

ЦИФРОВІЗАЦІЯ HR-МЕНЕДЖМЕНТУ В ПІДРОЗДІЛАХ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Розвиток технологій та інформаційних систем створює нові можливості для управління та вдосконалення процесів державних органів. Специфіка роботи державного управління потребує ефективного управління персоналом у масштабі країни чи міста, що змушує впроваджувати ефективні технологічні рішення. У статті представлено особливості визначення HR-методів в системах управління персоналом цивільного захисту. Розглянуто алгоритм впровадження цих методів для HR-напрямків та кадрових інновацій, цілі та плани дій для управління людськими ресурсами, спостереження щодо поінформованості працівників та зворотнього зв'язку від них. Висвітлюючи проблеми цифровізації в HR-менеджменті та знаходячи шляхи їх усунення ми розглянули нові можливості для здійснення змін в управлінні персоналом державних структур та ефективність управління людськими ресурсами від впровадження інформаційних систем. Запропоновано та розглянуто основні сфери інформаційної системи управління людськими ресурсами цивільного захисту, які можна автоматизувати. Представлено аналіз останніх досліджень та публікацій, що досліджується такими вченими, як, Бушуєв С., Бушуєв Д., Засуха І., Войтущенко А. Також розглянуто трансформацію діджиталізації управління персоналом, яка призведе до різних тенденцій у сфері управління людськими ресурсами у сфері цивільного захисту. У статті більш детально вивчено та розширено напрямки розвитку передових інформаційних технологій системи управління персоналом державних структур, розглянуто проблему цифровізації операційних процесів системи HR-менеджменту, що полягає у відсутності доступних автоматизованих програм управління персоналом для працівників державних структур, наприклад, брак ресурсів, скорочення персоналу, управління даними, управління змінами. У роботі розглянуто кожен з них докладніше.

Ключові слова: управління персоналом, кадрові процеси, інформаційні системи, діджиталізація, цифровізація, людські ресурси.

H. S. Matkivska

Lviv State University of Life Safety, Lviv, Ukraine

THE DIGITALIZATION OF HR MANAGEMENT IN CIVIL DEFENSE UNITS

The development of technologies and information systems creates new opportunities for managing and improving the processes of public authorities. The specifics of public administration requires effective personnel management on a country or city scale, which makes it necessary to implement effective technological solutions. The article presents the peculiarities of defining HR-methods in civil defense personnel management systems. The algorithm for implementing these methods for HR areas and HR innovations, goals and action plans for human resource management, monitoring of employee awareness and feedback from them are considered. The article highlights the problems of digitalization in HR management, and in eliminating these problems, new opportunities for implementing changes in the personnel management of government agencies are considered. The efficiency of human resource management in the implementation of information systems is considered. The main areas of the information system for managing human resources of civil protection that can be transferred to technologies for digitalization are proposed and considered. An analysis of recent research and publications is presented, which is studied by many scientists, in particular, Bushuyev S., Bushuyev D., Zasukha I., Voitushchenko A. The transformation of digitalization of human resources management, which will lead to various trends in the field of human resources management in the field of civil protection, is also considered. The article presents a more detailed study and expansion of the directions of development of advanced information technologies of the information system of personnel management of state structures, considers the problems of digitalization of operational processes of the HR management system, which is the lack of available automated personnel management programs for employees of state structures, for example, lack of resources, staff reduction, data management, change management, the paper considers each of them in more detail.

Постановка проблеми. Впровадження систем інформаційних технологій стало необхідністю в умовах швидкоплинного часу. Розвиток та трансформація технологій призводить до виникнення ряду тенденцій у сфері управління людськими ресурсами цивільного захисту. Основною тенденцією є визначення нових методів та моделей управління персоналом, застосування яких потребує запровадження інформаційної системи управління людськими ресурсами. Систематизація HR-процесів дасть змогу більш ефективно керувати процесами продуктивності праці та людського потенціалу, також створить цифрове середовище для персоналу. Державним структурам сьогодні необхідно приймати рішення щодо адекватного оснащення сучасним обладнанням та програмами, які дадуть їм можливість швидко реагувати на зміни передових технологій. Цифрові ресурси дають можливість персоналу ефективніше управляти процесом автоматизації та зменшують обсяг робіт рутинних механізмів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами автоматизації та цифровізації займаються такі вчені, як, Бушуєв С., Бушуєв Д., Засуха І., Войтущенко А. Дослідження інформаційної системи управління персоналом державних структур потребує детальнішого вивчення та розширення напрямків розвитку передових інформаційних технологій. Войтущенко А. [1] визначає ознаки креативного продукту та його характеристики. Значну увагу приділено аналізу існуючих моделей оцінки рівня розвитку співробітників, включаючи мотивацію та розвиток творчого потенціалу співробітників. Він показує, як розвиток співробітників впливає на ефективну роботу організації, переваги та недоліки використання моделі Р-СММ. Засуха І. [2] розглядає проблему створення ефективної концептуальної моделі, сформованої цифровими слідами проєктів і планів розвитку в цифрових умовах. Життєві цикли проєктів, знань і методів управління значно скорочуються, а процес цифровізації створює потребу створювати їхні цифрові сліди та тіні. Технічна складність проєктів розробки зростає завдяки інноваціям. Ці тенденції створюють серйозні проблеми для розвитку систем управління проєктами та програмами в цифровому суспільстві. В якості базової моделі та методу формування цифрового сліду проєкту запропоновано програмування геномної детекції. Запропонований цифровий відбиток проєкту формує концептуальну модель, що дає змогу завершити зовнішнє та внутрішнє середовище проєкту в рамках певних заходів. Наведено формальну модель методу формування цифрового сліду проєкту на основі системи знань P2M. Бушуєв С. [4] у своїх

публікаціях досліджує функції, ролі та компетенції проєктних команд у застосуванні ІКТ у сфері громадської діяльності. Рекомендує створити додаткову проєктну команду на основі типових моделей поведінки, створених її членами. Проводить дослідження профілів кандидатів у команди, які використовують сучасні інформаційно-комунікаційні технології в державному управлінні, з метою визначення сильних і слабких сторін компетенцій майбутніх проєктних менеджерів шляхом тестування. Досліджує ефективність двох видів командного навчання: взаємодоповнюючого, структурованого за системними принципами, та керованого, формуючого, на випадковій основі. З цією метою, використовуючи інструмент професійних управлінських навичок, розкриваються керівникам різних рівнів переваги та недоліки управлінських навичок і стилів управління. Бушуєв Д. [6] у своїх дослідженнях розглядає структуру та функцію механізмів формування проривних можливостей у програмах організаційного інноваційного розвитку. Досліджує структури компетенцій у контексті відомих управлінських підходів інноваційних проєктів та програм. Розроблено модель проривних можливостей в управлінні інноваційними проєктами, яка базується на трьох рівнях представлення: стратегічному, тактичному і оперативному, з урахуванням методу здібностей в управлінні проєктами на основі інноваційних формул успіху, що ведуть до технологічних, технічних та організаційних проривів. Це забезпечує організаційне лідерство в інноваційному розвитку.

Мета статті та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Основна мета полягає у створенні компетентного управлінського ресурсу шляхом модернізації технологій на основі кращого та сприятливого робочого середовища в державних структурах. Висвітлення проблем цифровізації в HR-менеджменті надасть державним структурам нових можливостей для здійснення змін в управлінні персоналом. Формування теоретичних основ і практичних навичок щодо розробки автоматизації кадрових процесів забезпечить ефективне управління персоналом на державній службі.

Виклад основного матеріалу. Сучасний світ формується в нових умовах, де все більшої ваги набувають цифрові технології. Вони можуть значно підвищити рівень ефективності праці та добробуту людей, вирішити проблеми державного управління. Будь-які зміни впливають на організацію. Одним із головних рушійних технологічних змін в управлінні персоналом державних структур є цифровізація, і головною метою розвитку є виробництво та використання цифрових логічних схем і його похідних технологій, включаючи комп'ютер, смартфон та Інтернет.

На сьогодні проблема цифровізації операційних процесів системи HR-менеджменту полягає у відсутності автоматизованих програм управління персоналом для державних структур, браком ресурсів, скороченням персоналу, управління даними, управління змінами. Розглянемо кожен з них докладніше:

1. Брак ресурсів є найпоширенішим аргументом майже для кожної організації та перешкодою на шляху до численних удосконалень. Залежно від обраного програмного забезпечення для автоматизації управління персоналом інвестиції можуть бути досить дорогими.

2. Скорочення персоналу. Розумна автоматизація HR-менеджменту можливо призведе до невеликої втрати робочих місць, але може значно підвищити цифрову грамотність персоналу. Завдяки автоматизації кадрових процесів, завдання будуть кращими та ефективнішими, з достатньою кількістю часу, щоб зосередитися на стратегічній діяльності. Таким чином, замість того, щоб опрацьовувати ручну та рутинну роботу можна запустити робочий процес і автоматично здійснювати необхідні дії.

3. Управління даними. Дає можливість проводити масштабну візуалізацію та аналіз. Прогнозує сценарії розвитку на основі великих обсягів інформації і приймає більш об'єктивні управлінські рішення. Відділи кадрів щодня працюють з важливою інформацією, тому для її захисту вкрай важливо мати належну безпеку. Обраний інструмент автоматизації управління персоналом має відповідати нормам IT-безпеки.

4. Управління змінами. Впроваджуючи автоматизацію управління персоналом, державним структурам доведеться ефективно керувати перехідним періодом, щоб мінімізувати перешкоди для державного сектора та співробітників. Не тільки команди HR-менеджменту потрібно буде адаптуватися до нового способу роботи, але й співробітникам знадобиться деякий час, щоб звикнути до того факту, що тепер є портал для пошуку інформації та запитів. На рисунку розглянемо конкретні сфери управління персоналом, які можна передати технологіям для автоматизації

Рисунок 1 – Форми сфери управління персоналом

У багатьох державних структур виникли проблеми цифровізації HR-процесів. Більшою чи меншою мірою можна знайти такі структурні проблеми ринку праці. Розвиток технологій та інформаційних систем створює нові можливості для управління та вдосконалення процесів державних органів. Специфіка роботи державного управління потребує ефективного управління персоналом у

масштабі країни чи міста, що змушує впроваджувати ефективні технологічні рішення. Впровадження та розвиток цифровізації операційних процесів системи HR-менеджменту вимагатиме набору та підвищення кваліфікації персоналу для покращення використання даних для прийняття рішень. На рисунку розглянемо основні HR-методи цивільного захисту.

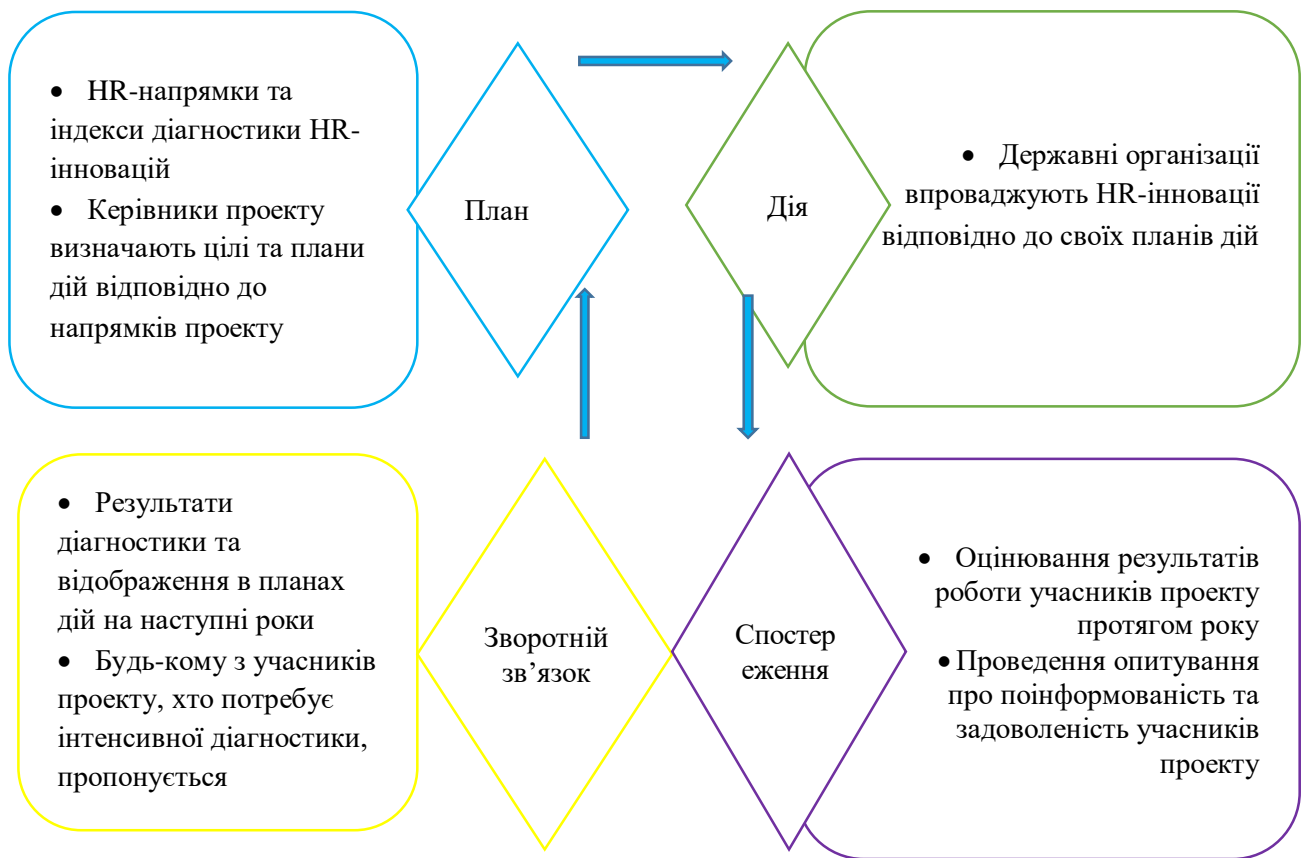

Рисунок 2 – Основні HR-методи цивільного захисту

Кількісні методи включають такі показники, як спостереження та оцінювання результатів роботи, рівень зайнятості та поінформованості підлеглого працівника безпосередньо на певній ділянці роботи. Вони доповнюються якісними методами, наприклад, досконалість у планах кадрових інновацій та відповідність планів навчання, а також методи дослідження обізнаності та задоволеності, такі як обізнаність про гнучкі варіанти роботи та задоволеність можливостями розвитку. Комунікаційні структури всередині управління персоналом часто досить чіткі і вони можуть змінюватися в міру просування та навчання працівника щодо іншого напрямку або іншої сфери роботи.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок. Управління персоналом є важливою частиною кожної організації. Незалежно від того, чи йдеться про наймання нових співробітників, навчання чи забезпечення дотримання місцевого трудового законодавства, кадрові процеси є важливою частиною кожної організації. Автоматизація HR – це процес підвищення ефективності відділу HR, що звільняє співробітників від виснажливих ручних завдань даючи їм зосередитися на складних завданнях, таких як прийняття рішень і розробка стратегії. Автоматизуючи стандартні та повторювані кадрові дії, організації можуть скоротити витрати та час,

який вони витрачають на ручне планування та обробку кадрів. Завдяки стратегічній автоматизації HR-команди можуть зменшити роботу з документацією і зосередити увагу на більш стратегічних ролях HR-відділу. Тому в умовах діджиталізації країни для ефективного управління персоналом державних органів потрібно автоматизувати процеси управління в державних органах та покращити операційні процеси з кадрових питань, а також вчасно та ефективно здійснити моніторинг результативної діяльності державних органів з питань управління персоналом. З огляду на це, в перспективі, маю на меті дослідити сучасний стан інноваційного процесу в державних структурах, дослідити електронні сучасні платформи для зручності працівників, чи можна і як можна розглядати цифровізацію як можливість, а також уявити новий спосіб роботи, який характеризується адаптивністю, стійкістю та відкритістю до змін.

Список літератури:

1. А. Войтушенко, С. Бушуєв, Розвиток творчого потенціалу проектних менеджерів: Визначення складових та результатів досліджень, досягнення в галузі інтелектуальних систем та обчислювальної техніки. 2020. 1080 AISC. С. 283 – 292.
2. І. Засуха, С. Бушуєв, В. Бушуєва, Концентрична модель цифрового сліду проектів //

Міжнародний науковий журнал «Грааль науки» №8. – 2021. С. 193–201.

3. О. Ковальчук, Д. Кобилкін, О. Зачко, Діджиталізація процесів управління персоналом проектно-орієнтованих організацій у сфері безпеки // ІТРМ. – 2022, С. 183 – 195.

4. С. Бушуєв, Д. Бушуєв, Н. Русан, Емоційний інтелект – драйвер розвитку проривних компетенцій проекту: матеріали 12-ї Міжнародної науково-технічної конференції з комп'ютерних наук та інформаційних технологій, CSIT. – 2017, 2, стаття № 8099418. С. 1– 6.

5. С. Бушуєв, М. Дорош, Н. Шакун. Інноваційне мислення при формуванні нових методологій управління проектами. Управління розвитком складних систем. 2016. С. 49 – 57.

6. С. Бушуєв, Д. Бушуєв, В. Бушуєва, Взаємодія багатопарової моделі емоційного зараження з методом Earn Value в процесі управління проектами: матеріали Міжнародної науково-технічної конференції з комп'ютерних наук та інформаційних технологій. 2020. 2. С. 146 – 150.

7. E. De Resende Francisco, J. Kugler, S. Kahn, R. Silva, P. Wigem, Виклики управління в епоху великих даних// RAE Revista de Administracao de Empresas №6. –2019. С. 375 – 378.

References:

1. A. Voytushenko, S. Bushuyev, Development of creative potential of project managers: Determination of components and results of research,

achievements in the field of intelligent systems and computing. 2020. 1080 AISC. P. 283 – 292.

2. I. Zasukha, S. Bushuyev, V. Bushuyeva, Concentric model of the digital footprint of projects // International scientific journal "Grail of Science" №8. – 2021. С. 193 – 201.

3. О. Kovalchuk, D. Kobylkin, O. Zachko, Digitalization of personnel management processes of project-oriented organizations in the field of security // ІТРМ. – 2022, P. 183 – 195.

4. S. Bushuyev, D. Bushuyev, N. Rusan, Emotional intelligence - a driver of the development of breakthrough project competencies: materials of the 12th International Scientific and Technical Conference on Computer Science and Information Technology, CSIT. – 2017, 2, article №. 8099418. P. 1 – 6.

5. С. Bushuyev, M. Dorosh, N. Shakun, Innovative thinking in the formation of new project management methodologies. Management of the development of complex systems. 2016. №26, P. 49 – 57.

6. S. Bushuyev, D. Bushuyev, V. Bushuyeva, Interaction of the multilayer model of emotional contagion with the Earn Value method in the process of project management: materials of the international scientific and technical conference on computer science and information technology. 2020. 2. P. 146 – 150.

7. E. De Resende Francisco, J. Kugler, S. Kahn, R. Silva, P. Wigem, Management challenges in the era of big data // RAE Revista de Administracao de Empresas №6. -2019. С. 375 – 378.

© Х. С. Матківська, 2023.

Оглядова стаття.

Надійшла до редакції 05.06.2023.

Прийнято до публікації 13.06.2023.

DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-1319/2023-1-3>

М. М. Обіход

Інститут гуманітарних та соціальних наук НУ «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5381-808X> – М. М. Обіход

СУЧАСНИЙ СТАН СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СІЛЬСЬКОЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Анотація: На основі аналізу основних напрямків державної політики стосовно сільської молоді, які показують сьогodнішню проблему нормативного порядку щодо забезпечення реалізації молодіжної політики суб'єктами місцевого самоврядування, що спричинено відсутністю системного підходу до її сприйняття, як необхідної складової соціальної безпеки, так і неузгодженістю та неопрацьованістю прийнятих в Україні управлінських рішень наголошено про те, що суб'єкти місцевого самоврядування в умовах децентралізації отримати більше ресурсів для ефективного вирішення питань молоді на місцевому рівні. Але не повноважень. Наголошено, що існуючі в українському законодавстві норми не сприяють загальному визначенню стратегічного напрямку розвитку молодіжної політики в контексті молоді сільських та селищних громад. Одночасно із недоліками інституційного забезпечення, нормативно-правові акти, що регулюють питання, пов'язані з молодіжною проблематикою, ґрунтуються на застарілих принципах та концептах, і не відповідають сучасним потребам та інтересам сільської молоді в рамках проведеної децентралізації. В результаті дослідження визначено роль місцевого самоврядування у сфері соціалізації молоді у вже сформованих громадах, кожна з яких характеризується своїми особливими рисами (культура, традиції, релігія, політика, економіка, соціальна сфера, право, тощо). Кожне суспільство посвоєму унікальне, і молоді люди повинні подолати багато перешкод для інтеграції в нього. Саме органи місцевого самоврядування, з владними повноваженнями мали би сприяти процесам соціалізації молоді на місцевому рівні за умови активної підтримки і контролю органів влади та програм центрального та регіонального рівнів. Запропоновано необхідність розширення координаційної взаємодії як засобу удосконалення реалізації молодіжної політики суб'єктами місцевого самоврядування. Актуалізовано необхідність розширення взаємодії між органами місцевого самоврядування та місцевими органами державної влади: обласними та районними державними адміністраціями. Запропоновано розробити систему моніторингу та тестування дієвості кожної з державних та місцевих програм розроблених для молоді в сільських та селищних територіальних громадах.

Ключові слова: сільська молодь, державна молодіжна політика, перехідне суспільство, територіальні громади, органи місцевого самоврядування.

М. М. Obikhod

Institute of Humanities and Social Sciences NU "Lviv Polytechnic", Lviv, Ukraine

CURRENT STATE OF SOCIAL PROBLEMS OF RURAL YOUTH IN UKRAINE IN THE CONDITIONS OF DECENTRALIZATION OF LOCAL GOVERNMENT BODIES

Abstract: Based on the analysis of the main directions of state policy in relation to rural youth, which show today's problem of the regulatory order in ensuring the implementation of youth policy by local self-government entities, which is caused by the lack of a systematic approach to its perception, as a necessary component of social security, and by the inconsistency and incompleteness of the adopted in Ukraine's administrative decisions emphasize the fact that local self-government entities in conditions of decentralization will receive more resources for effective solutions to youth issues at the local level. But not powers. It is emphasized that the norms existing in the Ukrainian legislation do not contribute to the general definition of the strategic direction of the development of youth policy in the context of the youth of rural and settlement communities. Simultaneously with the shortcomings of institutional support, legal acts regulating issues related to youth issues are based on outdated principles and concepts, and do not meet the modern needs and interests of rural youth within the framework of the implemented decentralization. As a result of the study, the role of local self-government in the sphere of youth socialization in already formed communities, each of which is characterized by its own special features (culture, traditions, religion, politics, economy, social sphere, law, etc.). Every society is unique, and

young people have to overcome many obstacles to integrate into it. It is local self-government bodies with powerful powers that should contribute to the socialization processes of youth at the local level, subject to the active support and control of government bodies and programs at the central and regional levels. The need to expand coordination interaction as a means of improving the implementation of youth policy by local self-government entities is suggested. The need to expand cooperation between local self-government bodies and local state authorities: regional and district state administrations has been updated. It is proposed to develop a system of monitoring and testing the effectiveness of each of the state and local programs developed for youth in rural and township territorial communities.

Keywords: rural youth, state youth policy, transitional society, territorial communities, local self-government bodies.

Актуальність проблеми. Дієздатність сучасної держави, яка сповідує принципи європейського розвитку базується не тільки на загальних принципах та ідеях верховенства права й цінності особи, а також забезпечується сталими принципами розвитку в сфері молодіжної політики, як на державному так і на місцевому рівні.

На сьогодні в Україні в силу активізації російсько-української війни способом російського широкомасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року, призупинено багато можливостей розвитку та вдосконалення систем державного управління та політик, в тому числі на паузі знаходиться і сфера молодіжної політики.

Крім того, слід зауважити, що з 2015 року розпочалось реформування системи органів місцевого самоврядування способом створення міських, селищних та сільських територіальних громад, що позитивно вплинуло на фінансово-економічні можливості останніх, однак питання реалізації молодіжної політики, як одного з пріоритетних напрямків сформовано хіба що, в більш економічно спроможних міських громадах де і до реформи існувала система місцевих органів управління, які відповідали за роботу з молоддю. Селищні та сільські територіальні громади, через відсутність системи управління та можливості фінансування цього напрямку не приділяли і на сьогодні не приділяють достатньої уваги питанням та потребам молоді села.

Над вирішенням проблем реалізації молодіжної політики, її соціального, правового, управлінського аспектів працювали різні фахівці в галузі науки державного управління: О. Амосов, А. Баранова, А. Васильєв, М. Головатий, М. Канавець, Г. Коваль, Л. Кривачук, Р. Сторожук, Т. Тарасенко, В. Шарий, О. Штанська та ін. Ці дослідження є значним внеском у теорію, методологію та практику реалізації молодіжної політики, але не розкривають в повному обсязі сучасної проблематики формування молодіжної політики на рівні селищних та сільських територіальних громад.

Метою статті є теоретичний аналіз чинної та не чинної нормативно-правової та концептуальної бази, яка забезпечує реалізацію державної молодіжної політики в Україні з акцентом на її шляхи удосконалення в організації діяльності суб'єктів місцевого самоврядування

щодо реалізації молодіжної політики в частині підтримки сільської молоді.

Викладення основного матеріалу.

Своєрідним показником дієздатності будь-якої сучасної держави є наявність, по-перше, стратегічно виваженої державної молодіжної політики, спрямованої на послідовне залучення молоді до стратегії розвитку держави і суспільства загалом, а, по-друге - відпрацьованого механізму впровадження її у практику й перевірки коефіцієнта корисної дії.

Невід'ємною складовою молодіжної політики в Україні має стати державна політика стосовно сільської молоді в громадах. Наголосимо, у зв'язку з цим, що саме Україна належить до держав із досить розвинутою системою сільських поселень, а аграрний сектор її економіки заслуговує на серйозну увагу. Крім того, демографічна ситуація в українському селі вимагає термінового поліпшення.

З цього випливає, що саме молодіжна політика держави стосовно сільської молоді, її місця та ролі в суспільстві може стати прикладом перевірки ефективності стратегії розвитку держави й суспільства в післявоєнному майбутньому.

Аналіз прийнятого у 2021 році Закону України «Про основні засади молодіжної політики» дає доволі чітке розуміння основних можливостей молоді, це - молодь матиме інструменти участі у політичному житті та зможе впливати на прийняття рішень через створення на Національному, регіональному та місцевому рівнях молодіжних рад. Законом також пропонується трирівнева система молодіжної роботи. Переформатований молодіжний центр вивчає потреби молоді та пропонує нові формати молодіжної роботи. Впроваджуються «Молодіжні працівники», які виступають менторами для молоді від дитинства до дорослого життя. Створюється «Український молодіжний фонд», який надає гранти для молоді.

На думку науковців, які аналізували цей документ, він доволі чітко визначив такі терміни, як молодь; молоді громадяни; неповнолітні; соціальне становлення молоді; перше робоче місце; молодіжні центри праці; молода сім'я; молодіжні організації. Документ окреслив компетенцію органів виконавчої влади та місцевого самоврядування також роль центрів соціальних служб для молоді у сфері п соціального становлення. Згідно з цим Законом,

держава гарантувала працездатній молоді рівне з іншими громадянами України право на працю, а також надання першого робочого місця, декларувала і сприяння розвитку підприємницької ініціативи та діяльності молоді шляхом пільгового кредитування, забезпечення виробничими приміщеннями, молодіжними громадськими організаціями. Особливо наголошувалося, що молоді сім'ї можуть отримувати бюджетних коштів пільгові довгострокові державні кредити на будівництво й придбав будинків і квартир, на оплату вступних пайових внесків у разі вступу до молодіжних комплексів, житлово-будівельних кооперативів, а також на обзаведення домашнім господарством. Але у Законі вперше за 30 років незалежної України не згадано взагалі про сільську молодь.

Слід нагадати, про те, що у попередньому від 1993 року Законі України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» були чітко прописані питання сільської молоді. Реалізація цих питань підкріплювалась Указом Президента «Про першочергові заходи щодо реалізації державної і політики та підтримки молодіжних громадських організацій» від 6 жовтня 1999 року за яким Міністерству агропромислового комплексу України, Міністерству освіти і науки України, Державному комітету України у справах сім'ї та молоді було доручено розробити програму «Сільська молодь», яка мала за мету визначення шляхів розв'язання проблем, пов'язаних із навчанням, економічним забезпеченням, працевлаштуванням сільської молоді. Програма «Сільська молодь» була спільно розроблена й затверджена наказами Мінагропрому, Міносвіти, Державним комітетом зі справ сім'ї та молоді від 31 січня 2000 року № 13/467/16-Л і була розрахована до 2010 року.

Програмою передбачалося, у сфері зайнятості молоді:

- запровадження системи кредитування та іншої стартової підтримки селянських (фермерських) господарств та інших підприємницьких структур в аграрній сфері, створюваних сільською молоддю;

- ініціювання створення в регіонах спеціалізованих навчально-методичних курсів з підготовки сільської молоді до роботи у сфері малого бізнесу;

- забезпечення розгортання громадських робіт для сільської молоді, в тому числі учнів та студентів у вільний від навчання час;

- забезпечення реалізації Закону України «Про альтернативну (невійськову) службу» щодо проходження молоддю альтернативної служби на підприємствах, в установах та організаціях у сільській місцевості.

У сфері професійної підготовки молоді:

- здійснення заходів з профорієнтації сільської молоді щодо набуття професій, які пов'язані з виробництвом, переробкою та реалізацією сільськогосподарської продукції, а також агросервісу, сфери обслуговування населення, рекреації та туризму;

- сприяння організації професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації сільської молоді за професіями і спеціальностями, що дають можливість займатись трудовою діяльністю в аграрній сфері, а також сфері розвитку агросервісу й обслуговування населення;

- забезпечення виконання нормативно-правових актів щодо пільгових умов прийому до вищих закладів освіти випускників сільських шкіл та професійно-технічних училищ, що повернуться на постійне місце проживання в сільську місцевість;

- здійснення пошуку і підтримки талановитої сільської молоді, сприяння вступу призерів Всеукраїнських аграрних олімпіад до вищих навчальних закладів.

У сфері поліпшення соціально-культурного обслуговування:

- сприяння проведенню тематичних просвітницько-інформаційних, публіцистичних та культурно-розважальних програм для сільської молоді на телебаченні й радіо;

- сприяння розвитку молодіжного руху в сільській місцевості, забезпечення підтримки програм молодіжних організацій, спрямованих на поліпшення становища сільської молоді.

У створенні необхідних житлово-побутових умов:

- збільшення обсягів житлового будівництва через цільові програми «Власний дім», передбачивши першочергове виділення кредитів регіональними фондами підтримки індивідуального житлового будівництва на селі молодим сім'ям;

- сприяння виділенню молодим сім'ям та самотнім молодим громадянам кредитів для будівництва житла у сільських населених пунктах з місцевих бюджетів ;

- сприяння господарському облаштуванню молодих сільських сімей, надання їм адресної допомоги у сфері соціального захисту, зокрема щодо обслуговування дітей у дитячих дошкільних закладах, харчування у загальноосвітніх школах.

У сфері громадянського виховання та формування здорового способу життя:

- упровадження просвітницько-профілактичних акцій у сільській місцевості, спрямованих на запобігання негативним виявам у

молодіжному середовищі, пропаганду здорового способу життя, патріотичне виховання молоді;

- створення мережі патронажних служб для надання соціально-психологічних послуг молоді з особливими потребами, що мешкає у сільській місцевості;

- сприяння створенню сільських фізкультурно-спортивних клубів з видів спорту та за інтересами, підтримка їх роботи;

- проведення Всеукраїнських сільських спортивних ігор.

Як бачимо, в плані окреслених нами принципів формування державної політики стану 1993 року стосовно сільської молоді, перші два принципи дотримано майже в повному обсязі. Понад те, деякі питання механізму втілення в життя її нормативно-правових засад були включені до низки державних документів, які стосувалися безпосередньо економічного та соціального розвитку українського села. Серед заходів, спрямованих на оздоровлення демографічної ситуації зайнятості сільської молоді, було, зокрема, стимулювання зростання народжуване працездатних аграрних регіонів людей активного працездатного віку, особли: створення нових робочих місць на селі, підготовка кадрів для роботи в соціал: комунально-побутових закладах, розташованих у сільській місцевості, дотрі встановлення додаткових пільг та заохочень для працівників соціальної сфери сел процесу приватизації у галузях, які надають населенню платні послуги, паралельно з державними відомчих, приватних і кооперативних закладів освіти та здоров'я.

Окремим, конче важливим кроком у плані підтримки й удосконалення системи закріплення кадрів на селі було підписання Президентом України Указу «Про де підготовки фахівців для сільської місцевості» від 19 березня 1999 року № 262/1999. Кабінет Міністрів України мав забезпечити прийом сільської молоді до вищих навчал здійснюють підготовку кадрів для агропромислового комплексу та соціальної сфери до квот, установлених у межах державного замовлення, визначити порядок устано квот із відповідних спеціальностей, організації прийому та працевлаштування с вищі навчальні заклади за цими квотами. Також, згідно з Указом, обласні державні адміністрації вживали заходів щодо працевлаштування та забезпечення житлом осіб, які після навчальних закладів прибули на роботу в сільську місцевість.

Таким чином, з огляду на відсутність в новому законодавстві згадки про сільську молодь та перекидання питань розвитку такої молоді тільки на рівень селищної та сільської територіальної громади пропонуємо три

основних принципи які мають на нашу думку бути покладені в основу формування сучасної державної політики стосовно сільської молоді на рівні територіальних громад.

По-перше, в бюджетних документах загальнодержавного, регіонального та місцевого рівня мають закладатися цільові кошти для здійснення необхідного обсягу фінансування молодіжних програм за напрямками - освіта та професійна підготовка/перепідготовка; створення робочих місць для сільської молоді (створення молодіжних фермерських господарств); житлова програма для сільської молоді; програма допомоги молодій сільській сім'ї.

По-друге, система навчальних закладів, від сільської школи до вишів, що готують спеціалістів для села, соціальні служби які існують на сьогодні в територіальних громадах, державні інституції - від профільного міністерства до органів місцевого самоврядування (територіальних громад) - мають розробляти конкретні програми сприяння наймолодшим мешканцям села в реалізації їхніх можливостей і планів життєвого самовизначення. Паралельно слід цілеспрямовано, через систему послідовних орієнтаційних заходів формувати адекватне ставлення української молоді до села, як місця проживання та роботи, до професій, пов'язаних із агропромисловим комплексом, соціальною інфраструктурою села, до позитивного сприйняття кращих ціннісно-нормативних настанов сільського соціуму тощо.

По-третє, розробити систему моніторингу та тестування дієвості кожної з державних та місцевих програм, соціологічний моніторинг ККД заходів, передбачених цими програмами. Саме на цій підставі мають обґрунтовуватися всі інші покрокові заходи в межах державних та місцевих програм стосовно сільської молоді.

Отже, за роки незалежності України держава неодноразово вдавалася до спроб розробити дієву молодіжну політику, спрямовану на розв'язання проблем молоді у сфері економіки, політики, освіти, професійної підготовки, зайнятості, охорони здоров'я та соціального захисту. Для цього шляхом прийняття низки нормативно-правових актів держава намагалася розробити чітку систему заходів правового, економічного, соціального, освітнього, культурологічного, інформаційно-пропагандистського характеру.

Але новий Закон і сьогоднішній концепт молодіжної політики спирається, здебільшого, на стару парадигму розуміння молоді, як значною мірою аморфного соціально-демографічного утворення. Навіть порівняльний аналіз документів, присвячених сільській молоді, своєрідну анотацію яких наведено вище, дає підстави стверджувати,

що у держави сьогодні відсутнє повне розуміння поняття самого об'єкта з усіма його кількісними та якісними характеристиками й розбіжностями внутрішньої структури.

На нашу думку, доцільно було б переформувати сам підхід до молодіжної політики держави, визначивши характеристики об'єктів, на які має спрямовуватися ця політика, окресливши кінцеву мету кожного напрямку діяльності держави стосовно конкретних груп молоді. До того ж формування цілеспрямованої молодіжної політики стосовно різних груп, соціальних станів, загонів і когорт молоді за умов транзитивного суспільства має замикатися на його головні стратегічні цілі. Так, якщо ми формуємо молодіжну політику стосовно сільської молоді, треба чітко розуміти орієнтири нашого суспільства щодо розвитку села та сільських і селищних громад взагалі, агропромислового комплексу, мережі сільських поселень, демографічної ситуації тощо.

Список літератури:

1. Закон України «Про основні засади молодіжної політики» URL: (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>).

2. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» - втратив чинність. URL:

(<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12#Text>).

3. Проект Закону України «Про молодь» URL: (<https://ips.ligazakon.net/document/JH2SL00B>).

4. Указ Президента України «Про державну підтримку підготовки фахівців для сільської місцевості» URL:

(<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/262/99#Text>).

References:

1. Zakon Ukrainy «Pro osnovni zasady molodizhnoi polityky» URL:

(<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>)

2. Zakon Ukrainy «Pro spriannia sotsialnomu stanovlenniu ta rozvytku molodi v Ukraini» - vtratyv chynnist. URL:

(<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12#Text>)

3. Proiekt Zakonu Ukrainy «Pro molod» URL: (<https://ips.ligazakon.net/document/JH2SL00B>)

4. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro derzhavnu pidtrymku pidhotovky fakhivtsiv dlia silskoi mistsevosti» URL:

(<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/262/99#Text>)

© М. М. Обіход, 2023.

Оглядова стаття.

Надійшла до редакції 07.06.2023.

Прийнято до публікації 13.06.2023.

DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-1319/2023-1-4>

С. О. Ємельяненко¹, Д. А. Беген¹, Р. Р. Коваль²

¹Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів, Україна

²Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту, м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2766-8428> – С. Є. Ємельяненко

<https://orcid.org/0000-0001-5795-2633> – Д. А. Беген

<https://orcid.org/0000-0002-2766-8428> – Р. Р. Коваль

serg007e@gmail.com

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЦЕНТРІВ УПРАВЛІННЯ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

Україна запроваджує національну систему стійкості для забезпечення високого рівня готовності суспільства і держави до реагування на широкий спектр загроз. Державна служба України з надзвичайних ситуацій в цьому аспекті вже є напрацювання у вигляді центрів управління в надзвичайних ситуаціях. Комплексна робота центрів управління в надзвичайних ситуаціях потребує розроблення та використання нових методів та моделей для прогнозування розвитку надзвичайних ситуацій, для вирішення реальних завдань управління в НС природного, техногенного та воєнного характеру, для підвищення рівня взаємодії та спроможності реагування на можливі загрози.

Тому вкрай актуальними є дослідження, пов'язані з покращенням функціонування центрів управління в надзвичайних ситуаціях та вивченням сучасних можливостей прогнозування, запобігання та реагування на НС.

Методи. В роботі використано комплексний метод досліджень, який включає в себе аналіз та узагальнення наукових досягнень в сфері цивільного захисту.

Результати. Науково-прикладна задача стосовно забезпечення ефективного функціонування центрів управління в НС є багатофакторною, тому потребує для її вирішення комплексного підходу. Проблеми готовності до дій у НС та реагування на них в основному стосуються взаємодії між відповідними оперативними підрозділами цивільного захисту та відомствами. Незважаючи на багатогранність та широкий спектр аварій та катастроф, багато з яких становлять значну загрозу (пожежі, землетруси, повені, урагани та ін.), – успішність їх ліквідації залежить від прийняття швидких управлінських рішень в умовах НС та від готовності і належного функціонування центрів управління в НС.

Висновки.

Центри управління в НС мають налагоджувати взаємодію та порядок залучення відповідних органів управління в умовах виникнення НС, прогнозувати проблемні питання міста і області, та виявляти потенційно-небезпечні місця для запобігання можливим надзвичайним ситуаціям.

Ключові слова: центр управління, надзвичайна ситуація, аварія, цивільний захист, кризове управління.

S. O. Yemelyanenko¹, D. A. Behen¹, R. R. Koval²

¹Lviv State University of Life Safety, Lviv, Ukraine

²Institute of public administration and research in civil protection, Kyiv, Ukraine

FUNCTIONING OF EMERGENCY CONTROL CENTERS

Abstract. Ukraine is introducing a national resilience system to ensure a high level of readiness of society and the state to respond to a wide range of threats, which will include. The State Emergency Service of Ukraine already has experience in this aspect in the form of emergency management centres. The complex work of emergency management centres requires the development and use of new methods and models for forecasting the development of emergencies, for solving real management tasks in natural, man-made, and military emergencies, and for increasing the level of interaction and the ability to respond to possible threats.

Therefore, research related to the improvement of the functioning of emergency control centres and the study of modern possibilities of forecasting, prevention and response to emergencies is extremely relevant.

Methods. The work uses a complex method of research, which includes analysis and generalisation of scientific achievements in the field of civil protection.

The results. The scientific and applied task of ensuring the effective functioning of control centres in the National Emergency is multifactorial, therefore it requires a complex approach for its solution. The problems of preparedness for

actions in emergencies and response to them mainly relate to the interaction between the relevant operational units of civil protection and departments. Despite the multifaceted and wide range of accidents and disasters, many of which pose a significant threat (fires, earthquakes, floods, hurricanes, etc.), the success of their elimination depends on making quick management decisions in emergencies and on the readiness and proper functioning of control centres in ES.

Conclusions. Emergency management centres must ensure the establishment of interaction and the procedure for involving relevant management bodies in the event of an emergency, forecast problematic issues of the city and region, and identify potentially dangerous places to prevent possible emergencies.

Keywords: control centre, emergency, accident, civil protection, crisis management.

Постановка проблеми. На сьогоднішній час гостро постало питання про функціонування та роботу центрів управління в надзвичайних ситуаціях. Ці центри функціонують на базі оперативно-координаційних центрів управління ДСНС України. В Кодексі цивільного захисту України від 02.10.2012р. № 5403-VI в статті 73 зазначається, що для управління в режимі повсякденного функціонування суб'єктами забезпечення цивільного захисту, функціонують центри управління в надзвичайних ситуаціях. У разі виникнення надзвичайних ситуацій до роботи центрів управління в надзвичайних ситуаціях залучаються представники зацікавлених органів державної влади. Порядок діяльності центрів управління в надзвичайних ситуаціях визначається центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Згідно з рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 4 червня 2021 року «Щодо удосконалення мережі ситуаційних центрів та цифрової трансформації сфери національної безпеки і оборони», введеним у дію Указом Президента України від 18 червня 2021 року № 260/2021, створюються Ситуаційні центри. Оскільки є велика зацікавленість на державному рівні у функціонуванні таких центрів, які реагують на надзвичайні ситуації, виникає потреба покращити їх роботу.

Пропонується до ч. 5 ст. 73. Кодексу цивільного захисту України від 02.10.2012р. № 5403-VI додати «Порядок функціонування центрів управління в надзвичайних ситуаціях». В Порядку функціонування центрів управління в надзвичайних ситуаціях визначити, що водночас такі центри є ситуаційними центрами ДСНС України. Також у цей «Порядок», додати підпорядкування, структуру та функціональні обов'язки сектора безпеки і оборони.

Центри управління в надзвичайних ситуаціях потребують оновлення, перегляду функцій та задач, а також розроблення та використання нових сучасних методів та моделей для прогнозування розвитку надзвичайних ситуацій, для вирішення реальних завдань управління в НС природного, техногенного та воєнного характеру, для підвищення рівня взаємодії та спроможності реагування на можливі загрози.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Згідно з Концепцією [1] в Україні основним із завдань є створення, підтримка і забезпечення необхідного рівня готовності системи реагування на надзвичайні ситуації.

Україна запроваджує національну систему стійкості для забезпечення високого рівня готовності суспільства і держави до реагування на широкий спектр загроз, що передбачатиме: оцінку ризиків, своєчасну ідентифікацію загроз і визначення вразливостей; ефективне стратегічне планування і кризовий менеджмент, зокрема впровадження універсальних протоколів реагування на кризові ситуації та відновлення з урахуванням рекомендацій НАТО; дієву координацію та чітку взаємодію органів сектора безпеки і оборони, інших державних органів, територіальних громад, бізнесу, громадянського суспільства і населення у запобіганні й реагуванні на загрози та подоланні наслідків надзвичайних ситуацій [2].

Цього року Україна приєдналася до системи цивільного захисту ЄС [3]. Механізм цивільного захисту Європейського союзу – найбільша у світі система надання міжнародної координованої оперативної допомоги при надзвичайних ситуаціях. У жовтні 2001 року Європейська Комісія створила Механізм цивільного захисту ЄС. Механізм спрямований на зміцнення співпраці між 28 країнами-членами ЄС та низкою країн-кандидатів на вступ у ЄС для покращення запобігання, готовності та реагування на катастрофи.

Коли надзвичайна ситуація переважає можливості реагування країни в Європі та за її межами, вона може звернутися за допомогою через Механізм цивільного захисту ЄС. Комісія відіграє ключову роль у координації реагування на катастрофи в усьому світі, беручи на себе принаймні 75% транспортних та/або операційних витрат на розгортання.

Приєднавшись Україна повноцінно може використовувати всі інструменти та програми Євросоюзу для розвитку національної системи цивільного захисту та залучення допомоги. Українські рятувальники також готові ділитися досвідом і допомагати ЄС в боротьбі з надзвичайними ситуаціями.

Завдяки активній комунікації та підтримці ДСНС України з перших днів почала отримувати вкрай необхідну допомогу від ЄС у вигляді

пожежної та спеціальної техніки, пожежного та аварійно-рятувального обладнання, бойового одягу, металодетекторів та бронезахисту для наших піротехніків.

У 2019 році ЄС оновив Механізм цивільного захисту ЄС і створив rescEU [4] для захисту громадян від катастроф і управління ризиками. Створено новий європейський резерв ресурсів "rescEU reserve". Він включає в себе парк пожежних літаків і гелікоптерів, літаки для медичної евакуації, а також запаси медичних товарів і польові госпіталі, які можуть реагувати на надзвичайні ситуації.

Механізм цивільного захисту ЄС – це система, створена в 2001 році для координації рятувальної та гуманітарної допомоги у випадку природних і техногенних катастроф, масштаб або характер яких перевищує можливості реагування постраждалої країни [5]. У Положенні Лісабонського договору [6] запроваджено принцип пріоритету держав-членів щодо відповідальності за вжиття заходів із захисту населення. Саме держави-члени несуть основну відповідальність за вжиття всіх заходів, спрямованих на захист людей, власності та природного середовища в надзвичайних ситуаціях, включаючи рятувальні операції.

Повністю фінансований ЄС, rescEU [4] зміцнює готовність Європи до катастроф і підвищує спроможність реагувати на такі кризи в Європі, як лісові пожежі, хімічні, біологічні, радіологічні та ядерні інциденти, потреби в притулку, екстрене транспортування та постачання електроенергії.

До Механізму цивільного захисту ЄС входить Європейський пул цивільного захисту [7]. Це групи екстреного реагування з технічним обладнанням для підтримки заходів з реагування на НС. Ці групи в найкоротші терміни надають негайну допомогу від країн членів ЄС, що дозволяє мінімізувати збитки від аварій чи катастроф, більш передбачувано та узгоджено організувати операції ЄС під час ліквідації НС.

Отже, приєднавшись Україна повноцінно може використовувати всі інструменти та програми Євросоюзу для розвитку національної системи цивільного захисту. Тому слід враховувати співпрацю та максимально гармонізувати роботу наших ситуаційних центрів, враховуючи досвід роботи Механізму цивільного захисту Європейського Союзу.

Мета роботи. Підвищити спроможність реагування на НС природного, техногенного та воєнного характеру налагодженням функціонування центрів управління в НС для збору інформації та проведення аналізу оцінки наслідків і ймовірності основних загроз та

покращенням взаємодії всіх органів державної влади та оперативного-рятувальних підрозділів міста та області у разі виникнення НС. Переглянути вимоги до приміщень Центру управління в надзвичайних ситуаціях з урахуванням вимог сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до плану ДСНС України «Удосконалення правових основ антитерористичної безпеки держави», а також Концепції боротьби з тероризмом в Україні, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05 січня 2021 р. № 7-р., у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності реалізується комплексна програма «Безпечна Львівщина» на 2021-2025 роки, що затверджена рішенням Львівської обласної ради від 16 березня 2021 року № 84. Ця Програма створюється обласною державною адміністрацією з метою посилення регіонального матеріального резерву матеріально-технічних ресурсів для здійснення заходів, спрямованих на запобігання та ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій та надання термінової допомоги постраждалому населенню, відповідно до вимог постанови Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2015 року №775 «Про затвердження Порядку створення та використання матеріальних резервів для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій».

Центр управління в надзвичайних ситуаціях може використовуватись як центр прогнозування, моніторингу та управління з координації сил та засобів, задіяних у ліквідації надзвичайних ситуацій або виявлення та запобігання потенційним загрозам на контрольованій території.

Центр управління в надзвичайних ситуаціях забезпечує швидке розгортання оперативної групи тимчасової комісії ТЕБ та НС з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій та діє як координаційний центр між усіма державними відомствами та органами управління (Національна поліція, медицина катастроф, місцеві органи влади та інші). Центр управління в надзвичайних ситуаціях забезпечує налагодження взаємодії та порядок залучення відповідних органів управління в умовах виникнення НС.

Центр управління в надзвичайних ситуаціях може складатись з таких приміщень:

- аналітично-координаційний центр;
- зала оперативних засідань;
- зала прес-конференцій;
- серверна;
- допоміжні приміщення.

Функції Кризового центру:

– постійний моніторинг і комплексний аналіз наявних загроз для населення та території;

- оцінювання ризиків виникнення та прогнозування надзвичайних ситуацій;
- координація дій відповідних відомств під час виникнення ситуацій, та ліквідації їх наслідків;
- вироблення рішень із запобігання, подолання та мінімізації наслідків надзвичайних ситуацій;
- раціональне координування матеріально-технічного забезпечення;
- визначення меж зон надзвичайної ситуації;
- здійснення постійного прогнозування зони можливого поширення надзвичайної ситуації та масштабів можливих наслідків;
- організація робіт із локалізації і ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, залучення для цього необхідних сил і засобів;
- організація та здійснення заходів із життєзабезпечення постраждалого населення;
- організація та здійснення у разі потреби заходів з евакуації;
- організація і здійснення радіаційного, хімічного, біологічного, інженерного та медичного захисту населення і територій від наслідків надзвичайної ситуації;
- здійснення безперервного контролю за розвитком надзвичайної ситуації та обстановкою на аварійних об'єктах і прилеглих до них територіях;
- інформування органів управління цивільного захисту та населення про розвиток надзвичайної ситуації та заходи, що здійснюються.

Вимоги до приміщень. Центр управління в надзвичайних ситуаціях має бути забезпеченим центральним електропостачанням та швидкісним інтернетом, але за необхідності вони повинні працювати в автономному режимі, тобто мати автономне живлення та альтернативне джерело інтернету, яке би слугувало для безперервної роботи Кризового центру. Ці приміщення мають мати подвійне призначення: також слугувати і як укриття. Також вони мають бути оснащені внутрішніми системами захисту конфіденційності під час переговорів, нарад, зустрічей найвищих посадових осіб та роботи аналітично-координаційного центру. До того ж, аналітично-координаційний центр та зал оперативних засідань необхідно забезпечити урядовим зв'язком, для унеможливлення витoku інформації.

Аналітично-координаційний центр.

Аналітично-координаційний центр має розраховуватись на 9 робочих місць (рекомендовано) з багатоканальним телефонним зв'язком. В Аналітично-координаційному центрі необхідно передбачити систему відеозв'язку, технічні засоби для трансляції відеоматеріалів тощо. В Аналітично-координаційному центрі має бути влаштований цифровий годинник та

дозиметр для постійного контролю рівня радіації, щонайменше 2 принтери для друку документів різних форматів. Також це приміщення має бути оснащене робочими місцями, інтерактивною панеллю для нанесення позначок на інтерактивну карту для візуалізації процесу ліквідації НС. Для аналізу та ефективного управління роботою аналітично-координаційного центру, процесом ліквідації наслідків НС потрібне забезпечення його моніторами великої діагоналі з можливостями обробки та відображення (дублювання) мультимедійної інформації на відеостіну. Для організації якісного та всебічного аналізу оперативної інформації необхідне підключення робочих місць аналітично-координаційного центру до наступних інформаційних джерел (систем), а саме:

- системи супутникового телебачення для доступу до інформаційних урядових каналів України та CNN, BBC, NBC, Euronews тощо;
- системи оперативно-диспетчерського управління (СОДУ), що є територіальною підсистемою Урядової інформаційно-аналітичної системи ліквідації надзвичайних ситуацій;
- Common Emergency Communication and Information System (далі CECIS) – системи, які дають можливість здійснювати моніторинг в реальному часі всіх запитів та рішень стосовно надання допомоги в рамках Європейського механізму цивільного захисту в яку входять:
 - данні супутникового спостереження Українського гідрометеорологічного центру;
 - система прогнозування виникнення НС;
 - система оповіщення населення з інформацією в ДІА;
 - система евакуації населення на випадок НС;
 - відеотрансляція з камер спостереження автомобільних доріг;
 - відеотрансляція з камер спостереження міжнародних пунктів пропуску;
 - інші.

Загалом, для всебічного та повного аналізу інформації потрібно за можливості залучати експертів різних галузей з різних Міністерств та відомств України.

Зала оперативних засідань. У цьому приміщенні має бути: великий стіл для проведення нарад та зустрічей, широкомасштабна камера для охоплення всіх учасників під час проведення відеоконференцій та дистанційних зустрічей, велика відеостіна для висвітлення всіх дій, що виконуються на місці НС та аналітичних даних, які необхідні для управління ліквідацією наслідків НС, а також робоче місце для модератора для роботи з відеостіною.

Відеостіна – це основна частина складної системи відображення для керування

інформацією. Це багатоекранна система. Залежно від вимог до системи, можна запропонувати кілька технологій формування зображення:

- відеостіна з проєкційних модулів;
- відеостіна з моніторів (плазмових або рідкокристалічних дисплеїв);
- система проєкцій на основі проєктора та екрана.

Відеостіна може використовуватися для відображення інформаційних вікон з робочих місць, камер спостереження та трансляції медіаканалів, а також для показу зображень, отриманих під час відеоконференції.

Зала прес-конференцій. У Залі прес-конференцій потрібно розмістити достатню кількість крісел для проведення конференцій із ЗМІ, а також трибуну для спікера чи речника зустрічей.

Серверна. Серверна кімната обов'язково має бути обладнана штатними системами захисту та контролю внутрішнього середовища, зокрема: охоронною сигналізацією; пожежною сигналізацією; системою пожежогасіння; системами кондиціонування й вентиляції; системами загального та аварійного освітлення. Одним зі способів захисту серверної кімнати, зокрема від несанкціонованого проникнення, є відсутність вікон. Двері повинні бути обладнані замком з високим ступенем захисту, а дверний прохід має мати розміри не менше 0,91x2 м. Щодо покриття стін, стелі та підлоги – воно має ускладнювати накопичення пилу. Також варто потурбуватися про хорошу гідроізоляцію. Серверна повинна бути облаштована вентиляцією або кондиціонером для регулярного охолодження приміщення. Мережеве обладнання має забезпечувати безперебійну та швидку передачу даних (мінімум 1000 мбіт/с, що досягається використанням інтернет-кабелів не нижче 5 класу захисту).

Допоміжні приміщення. Додаткові приміщення слугують для безперебійної роботи кризового центру та для відпочинку під час зміни.

Програмне забезпечення. Операційні системи та програмне забезпечення, які використовуються у системі ДСНС України, мають лише тільки ліцензійними. Прикладне програмне забезпечення має бути ліцензійним, по можливості з розширеною підтримкою та обслуговуванням. У разі використання вільного прикладного програмного забезпечення джерелом для його завантаження має виступати офіційний сайт розробника з установленим та дійсним на момент завантаження SSL-сертифікатом. Не допускається використання програмного забезпечення, якщо розробник входить у перелік фізичних чи юридичних осіб, до яких державою Україна вжито обмежувальних заходів (санкцій).

Для здійснення внутрішнього електронного документообігу в ДСНС України має використовуватися відкритий формат документів (ODF — Open Document Format). На комп'ютерах користувачів у системі ДСНС України дозволено встановлювати примірники програмного забезпечення тільки з україномовним інтерфейсом, у разі відсутності — англійськомовним.

Встановлення програмного забезпечення на комп'ютерах користувачів у системі ДСНС виконують виключно фахівці підрозділів за напрямом інформаційних і телекомунікацій технологій ДСНС України.

Зв'язок. Приміщення аналітично-координаційний центру та зала оперативних засідань мають бути забезпечені стійким радіо-, відео- та супутниковим зв'язком, з пунктами управління та силами, залученими до ліквідації наслідків НС.

Основні можливості:

- супутниковий, радіо- та радіорелейний зв'язок;
- забезпечення проведення відеоконференції;
- відеотрансляція проведення повітряної розвідки з використанням безпілотного літального апарата;
- відеотрансляція з місця події в режимі он-лайн;
- забезпечення діяльності органів управління;
- урядовий зв'язок.

Висновки: На базі центрів управління в надзвичайних ситуаціях має забезпечуватись діяльність за напрямками: моніторинг та прогнозування надзвичайних ситуацій (далі НС) природного, техногенного та воєнного характеру, управління та координація сил і засобів, задіяних під час ліквідації НС, ідентифікація та запобігання потенційним загрозам, оцінювання ризиків виникнення НС, використання засобів телекомунікацій, інформаційних технологій та зв'язку в умовах НС, застосування геоінформаційних технологій та систем підтримки прийняття рішень в НС, моделювання процесів виникнення та поширення НС та інших загроз.

На базі центрів управління в надзвичайних ситуаціях мають розроблятися методики та рекомендації щодо дій та завдань територіальних органів та підрозділів цивільного захисту, установ, підприємств, організацій та населення в умовах НС.

Для налагодження та відпрацювання взаємодії органів державної влади, територіальних громад та оперативно-рятувальних підрозділів у разі виникнення надзвичайних ситуацій на базі центрів управління в надзвичайних ситуаціях мають бути такі приміщення: аналітично-координаційний центр, зала оперативних засідань з забезпеченим урядовим зв'язком, зала для прес-конференцій, серверна кімната та ліцензійне

програмне забезпечення, допоміжні приміщення для відпочинку під час зміни.

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 07.07.1995 № 501 «Про Концепцію створення єдиної державної системи запобігання і реагування на аварії, катастрофи та інші надзвичайні ситуації»

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/501-95-%D0%BF#Text>

2. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року "Про Стратегію національної безпеки України"

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>

3. Механізм цивільного захисту ЄС URL: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/what/civil-protection/eu-civil-protection-mechanism_en

4. Європейські операції цивільного захисту та гуманітарної допомоги URL: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/what/civil-protection/resceu_en

5. T. Terlikowski, Polityczno-prawne aspekty uwarunkowań bezpieczeństwa powszechnego w zakresie ochrony ludności, Wydawnictwo SGSP, Zeszyty Naukowe SGSP 2018, Nr 67/3/2018, s.64;

6. Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, sporządzony w Lizbonie dnia 13 grudnia 2007 roku, Dz.U z 2009 roku, nr 203, poz. 1569;

7. European Civil Protection Pool https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/what/civil-protection/european-civil-protection-pool_en

8. Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 червня 2021 року «Щодо удосконалення мережі ситуаційних центрів та цифрової трансформації сфери національної безпеки і оборони» введеного в дію Указом Президента України від 18 червня 2021 року № 260/2021

9. Yemelyanenko, S., Rudyk, Y., Kuzyk, A., Yakovchuk, R. Geoinformational system of rescue services. MATEC Web of Conferences. Volume 247, 10 December 2018, Номер статті 000302018 Fire and Environmental Safety Engineering, FESE 2018; Lviv State University of Life SafetyLviv; Ukraine; DOI: 10.1051/mateconf/201824700030

10. Yemelyanenko, S., Rudyk, Y., Ivanusa, A. Geoinformational system for risk assessment visualization. 2018 IEEE 13th International Scientific and Technical Conference on Computer Sciences and Information Technologies, CSIT 2018 – Proceedings 1,8526743, p. 17-20.

<https://ieeexplore.ieee.org/document/8526743>.

11. Кодекс цивільного захисту України, стаття 73 (Відомості Верховної Ради, 2013, № 34-35, ст.458) (зі змінами від 19.02.2021№ 1259-IX).

Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>

12. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 січня 2014 р. N 11 «Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту»

13. Iannella, R., & Henricksen, K. (2007, May). Managing information in the disaster coordination centre: Lessons and opportunities. In Proceedings of the 4th International ISCRAM Conference (B. Van de Walle, P. Burghardt and C. Nieuwenhuis, eds.) (pp. 1-11).

<https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=a4e049f81a397b152883c409092d31ce43c6d435>

14. Crisis and Emergency Management: A Guide for Managers of the Public Service of Canada. / P. Boisvert and R. Moore. Canadian Center for Management Development, 2003. 480 p. publications.gc.ca/site/eng/9.686713/publication.html

15. Militello, L. G., Patterson, E. S., Wears, R., & Ritter, J. A. (2005, September). Large-scale coordination in emergency response. In Proceedings of the human factors and ergonomics society annual meeting (Vol. 49, No. 3, pp. 534-538). Sage CA: Los Angeles, CA: SAGE Publications.

<https://doi.org/10.1177/154193120504900>

16. Hashemipour, M., Stuban, S. M., & Dever, J. R. (2017). A community-based disaster coordination framework for effective disaster preparedness and response. Australian Journal of Emergency Management, The, 32(2), 41-46. URL: knowledge.aidr.org.au/media/3658/ajem-32-02-18.pdf

17. Dokument zawiera zgodny z nomenklaturą normy ISO Guide 73:2009 wykaz informacji o zidentyfikowanych ryzykach oraz szeroki opis potencjalnych ryzyk, wraz z opisem działań państwa zmierzających do ich ograniczenia. Głównie stanowi jednak podstawę do planowania dla podmiotów i jednostek administracji publicznej.

18. W normie ISO proces ten obejmuje identyfikację, analizę oraz ewaluację ryzyka, natomiast w dokumencie brytyjskim zawiera: identyfikację ryzyka, ocenę prawdopodobieństwa ryzyk i ich konsekwencji oraz porównanie ryzyk.

References:

1. Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 07.07.1995 № 501 "The concept of creating a unified state system of prevention and response to accidents, disasters and other emergency situations" zakon.rada.gov.ua/laws/show/501-95-%D0%BF#Text

2. Decree of the President of Ukraine On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated September 14, 2020 "On the National Security Strategy of Ukraine" <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>

3. EU Civil Protection Mechanism URL: <https://civil-protection-humanitarian->

aid.ec.europa.eu/what/civil-protection/eu-civil-protection-mechanism_en

4. European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations URL:

[https://civil-protection-humanitarian-](https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/what/civil-protection/resceu_en)

[aid.ec.europa.eu/what/civil-protection/resceu_en](https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/what/civil-protection/resceu_en)

5. T. Terlikowski, Polityczno-prawne aspekty uwarunkowań bezpieczeństwa powszechnego w zakresie ochrony ludności, Wydawnictwo SGSP, Zeszyty Naukowe SGSP 2018, Nr 67/3/2018, s.64;

6. Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, sporządzony w Lizbonie dnia 13 grudnia 2007 roku, Dz.U z 2009 roku, nr 203, poz. 1569;

7. European Civil Protection Pool https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/what/civil-protection/european-civil-protection-pool_en

8. Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated June 4, 2021 "Regarding the improvement of the network of situational centers and digital transformation of the sphere of national security and defense" put into effect by the Decree of the President of Ukraine dated June 18, 2021 No. 260/2021

9. Yemelyanenko, S., Rudyk, Y., Kuzyk, A., Yakovchuk, R. Geoinformational system of rescue services. MATEC Web of Conferences. Volume 247, 10 December 2018, Номер статті 000302018 Fire and Environmental Safety Engineering, FESE 2018; Lviv State University of Life SafetyLviv; Ukraine; DOI: 10.1051/mateconf/201824700030

10. Yemelyanenko, S., Rudyk, Y., Ivanusa, A. Geoinformational system for risk assessment visualization. 2018 IEEE 13th International Scientific and Technical Conference on Computer Sciences and Information Technologies, CSIT 2018 – Proceedings 1,8526743, p. 17-20.

<https://ieeexplore.ieee.org/document/8526743>.

11. Civil Protection Code of Ukraine, Article 73 (Vedomosti Verkhovna Rada, 2013, No. 34-35, Art. 458) (as amended from February 19, 2021, No. 1259-IX). Electronic resource. Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>

12. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of January 9, 2014 No. 11 "On approval of the Regulation on the unified state system of civil protection"<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-%D0%BF#Text>

13. Iannella, R., & Henricksen, K. (2007, May). Managing information in the disaster coordination centre: Lessons and opportunities. In Proceedings of the 4th International ISCRAM Conference (B. Van de Walle, P. Burghardt and C. Nieuwenhuis, eds.) (pp. 1-11).

citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=a4e049f81a397b152883c409092d31ce43c6d435

14. Crisis and Emergency Management: A Guide for Managers of the Public Service of Canada. / P. Boisvert and R. Moore. Canadian Center for Management Development, 2003. 480 p. publications.gc.ca/site/eng/9.686713/publication.html

15. Militello, L. G., Patterson, E. S., Wears, R., & Ritter, J. A. (2005, September). Large-scale coordination in emergency response. In Proceedings of the human factors and ergonomics society annual meeting (Vol. 49, No. 3, pp. 534-538). Sage CA: Los Angeles, CA: SAGE Publications.

<https://doi.org/10.1177/154193120504900>

16. Hashemipour, M., Stuban, S. M., & Dever, J. R. (2017). A community-based disaster coordination framework for effective disaster preparedness and response. Australian Journal of Emergency Management, The, 32(2), 41-46.URL: knowledge.aidr.org.au/media/3658/ajem-32-02-18.pdf

17. Dokument zawiera zgodny z nomenklaturą normy ISO Guide 73:2009 wykaz informacji o zidentyfikowanych ryzykach oraz szeroki opis potencjalnych ryzyk, wraz z opisem działań państwa zmierzających do ich ograniczenia. Głównie stanowi jednak podstawę do planowania dla podmiotów i jednostek administracji publicznej.

18. W normie ISO proces ten obejmuje identyfikację, analizę oraz ewaluację ryzyka, natomiast w dokumencie brytyjskim zawiera: identyfikację ryzyka, ocenę prawdopodobieństwa ryzyk i ich konsekwencji oraz porównanie ryzyk.

© С. О. Ємельяненко, Д. А. Беген,
Р. Р. Коваль, 2023.

Оглядова стаття.

Надійшла до редакції 01.06.2023.

Прийнято до публікації 13.06.2023.

DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-1319/2023-1-5>

Е. І. Костишин, Ю. О. Шевців

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3890-6831> – Е. І. Костишин

<https://orcid.org/0000-0002-9480-8996> – Ю. О. Шевців

emilia.kostyshyn@gmail.com

ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Метою статті є вивчення інституційно-правового механізму захисту прав дітей в умовах воєнного стану в Україні.

Розглянуто основні положення актів міжнародного права та національного законодавства, що регулюють правовідносини у сфері захисту прав дітей в період воєнного стану; охарактеризовано інституційний та правовий механізми захисту прав дитини в умовах воєнного стану в Україні.

Встановлено, що чинне законодавство нашої держави у сфері захисту дитинства потребує покращення у бік активнішої імплементації норм міжнародного права та міжнародних документів, учасницею яких сьогодні є Україна. Наша держава поважає норми міжнародного гуманітарного права, що застосовуються і мають застосовуватися із дотриманням прав дітей у випадку військових конфліктів. Доведено, що національне законодавство містить норми, які регламентують повноваження відповідних уповноважених органів (Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану, органів опіки та піклування, Національної соціальної сервісної служби України тощо) та відповідні механізми у сфері захисту прав дитини в умовах збройного конфлікту. Звернено увагу на високий рівень координації та налагоджену взаємодію між всіма відповідальними структурами – соціальними службами, поліцією, членами Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану, працівниками Національної соціальної сервісної служби України та її територіальних органів і іншими державними органами, освітніми, медичними закладами задля ефективної підтримки та захисту прав дітей в умовах воєнного стану. Україна в особі уповноважених органів вживає всіх можливих заходів з метою забезпечення захисту дітей, яких торкається збройний конфлікт, та догляду за ними. Досліджено функціонування державного порталу для розшуку дітей – інформаційна платформа «Діти війни»; чат-боту «Дитина не сама».

Ключові слова: права дітей, державні механізми захисту у сфері захисту прав дитини, воєнний стан, міжнародне право, національне законодавство, опіка, піклування.

Е. І. Kostyshyn, Y. O. Shevtsiv

Lviv State University of Life Safety, Lviv, Ukraine

INSTITUTIONAL AND LEGAL MECHANISM FOR THE PROTECTION OF CHILDREN IN UKRAINE DURING THE CONDITIONS OF MARITAL LAW

The purpose of the article is to consider the institutional and legal mechanism for the protection of children's rights under the conditions of martial law in Ukraine. The main provisions of acts of international law and national legislation, which regulate legal relations in the sphere of protection of children's rights during the period of martial law are considered; the institutional and legal mechanisms for the protection of children's rights in the conditions of martial law in Ukraine are characterized. It has been established that the current legislation of our country in the field of childhood protection needs improvement in the direction of more active implementation of the norms of international law and international documents, of which Ukraine is a party today. Our state respects the norms of international humanitarian law that apply in the event of military conflicts and must be applied with respect for children's rights. It has been proven that the national legislation contains norms regulating the powers of the relevant authorized bodies (Coordinating Headquarters for the Protection of Children's Rights in Martial Law, Guardianship and Custody Authorities, the National Social Service Service of Ukraine, etc.) and relevant protection mechanisms in the field of child rights protection in conditions armed conflict. Attention was drawn to the high level of coordination and established interaction between all responsible structures - social services, the police, members of the Coordination Staff for the Protection of Children's Rights in Martial Law, employees of the National Social Service Service of Ukraine and its territorial bodies, and other state bodies, educational, medical institutions for effective support and protection of children's rights under martial law.

Ukraine, represented by authorized bodies, takes all possible measures to ensure the protection and care of children affected by the armed conflict. The functioning of the state portal for searching for children – the information platform "Children of War" was studied; chatbot "The child is not alone".

Key words: children's rights, state protection mechanisms in the field of child rights protection, martial law, international law, national legislation, guardianship, care.

Актуальність проблеми. В умовах російської агресії проти України тема захисту прав людини набуває актуальності. Особливої уваги заслуговують діти, які є творцями майбутнього української держави, носіями її генетичного фонду. Російська війна проти України триває вже дев'ятий рік. Якщо станом на 30 квітня 2021 року, з початку збройного конфлікту на Донбасі загинуло 152 дитини та 146 було поранено [5], то вже на 24 лютого 2022 року (за один рік) 464 дитини загинуло, 935 – поранені, 380 – зниклі, 10425 – знайдені, 16226 – депортовані, 308 – повернено в Україну [4]. Слід зазначити, що це дані, які підтверджені, точну кількість постраждалих дітей встановити неможливо через активні бойові дії та тимчасово окупованих територіях України. Як наслідок, через війну в Україні тисячі дітей залишаються сиротами, втрачають зв'язок із рідними та потрапляють у складні життєві обставини. Українська держава сьогодні прикладає чимало зусиль для належного захисту дітей як повноцінних членів суспільства. Залежно від віку дитини, законодавством передбачено різний обсяг та механізми забезпечення прав дитини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дитинство, як об'єкт спеціального соціального аналізу, розглядається у наукових публікаціях В. Абраменкова, К. Девіс, О. Караман, О. Кононко, В. Кузь, С. Мітрофанова, М. Лукашевич, О. Омельченко, М. Осоріна, С. Фріс, С. Щеглова, В. Ярکا та інші. Охорона дитинства, як напрям державної політики, досліджували В. Абраменкова, В. Андрущенко, Ф. Аріес, О. Балакірева, І. Бех, П. Блонський, А. Богуш, Л. Виготський, Н. Гавриш, А. Капська, О. Квас, Л. Кривачук, Т. Семигіна, І. Сікорський, Є. Субботський, І. Трубавіна, І. Цибуліна, С. Щеглова та інші. Деякі питання виявлення порушень прав дитини та їх захисту в період збройних конфліктів (війни) розглядалися в наукових працях В. Альошина, І. Васильківської, О. Вінгловської, К. Дробязко, Н. Крестовської, Л. Гретченко, Н. Лесько, С. Магди, П. Новаковського, О. Турченко, І. Пилипишиної тощо. На сьогодні напрацьовано та опубліковано чимало звітів та досліджень Міжнародного надзвичайного фонду допомоги дітям при Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ), Моніторингової місії Організації Об'єднаних Націй з прав людини в Україні та українських неурядових організацій.

Метою статті є розгляд інституційно-правового механізму захисту прав дітей в умовах воєнного стану в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із важливих напрямків діяльності України у сфері захисту дітей є імплементація норм міжнародного права, визначення методів і засобів здійснення, виконання державою міжнародних правових норм з метою покращення чинного законодавства. Як наслідок – головним завданням України є приведення українського законодавства до норм законодавства Європейського союзу з питань захисту прав дітей.

Конвенція ООН про права дитини – основний документ, що визначає правові стандарти у сфері захисту прав дитини, ратифікована Україною 27 лютого 1991 року і набула чинності 27 вересня 1991 року. Документ гарантує низку прав дитини: на життя, виживання та розвиток (ст. 6); на ім'я та набуття громадянства (ст. 7); на збереження індивідуальності та возз'єднання зі своєю сім'єю (ст. 8); на свободу висловлювати свої погляди (ст. 12); на свободу думки, совісті, релігії (ст. 14); на свободу асоціацій та мирних зібрань (ст. 15); на невторчання в особисте, сімейне життя, недоторканість житла та таємницю кореспонденції, незаконного посягання на її честь та репутацію (ст. 16); на захист прав та інтересів дитини при усиновленні (ст. 21); на захист та гуманітарну допомогу дітям зі статусом біженця (ст. 22); на необхідний для фізичного, розумового, морального і соціального розвитку дитини рівень життя (ст. 27); на освіту (ст. 29-30); на захист від економічної експлуатації (ст. 32); на неучасть у військових діях (ст. 38); на фізичне та психологічне відновлення і соціальну реінтеграцію жертв зловживань та експлуатації (ст. 39); на розвиток у дитини почуття гідності і значущості, зміцнення поваги до прав людини й основних свобод інших (ст. 40) (Конвенція про права дитини, 1989).

Забезпечення прав дітей в умовах воєнного стану потребують консолідації зусиль великої кількості організацій та установ, тим більше, що в останні місяці з'явилася значна кількість нових документів, які регулюють їх дії, як і дії батьків, інших родичів, піклувальників тощо в межах позасудових механізмах захисту прав дітей. На сьогодні Україна тісно співпрацює з Комітетом ООН по правах дитини – Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) та представницьким органом Дитячого фонду ООН – Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ), діяльність якої

спрямована на вирішення проблем охорони здоров'я у світовому масштабі. Україна є також учасником Статуту ВООЗ з 3 квітня 1948 р. – Організації Об'єднаних Націй з питань науки, освіти і культури (ЮНЕСКО). Проводиться тісна співпраця з Європейським Судом з прав людини (ЄСПЛ) щодо розгляду фактів злочинів росії щодо українських дітей.

Міжнародною правовою спільнотою сьогодні напрацьовано низку норм і стандартів, що утворюють нормативно-правову базу для захисту дітей в умовах збройного конфлікту: Женевські конвенції про захист жертв війни (1949); Додаткові протоколи до Женевських конвенцій (1977); Конвенція ООН про права дитини (1989); Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах (2000, ратифікований Україною у 2004 році); Конвенція міжнародної організації праці №182 про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці (1999); Римський статут Міжнародного кримінального суду (2002) та низка резолюцій Ради Безпеки ООН, прийнятих між 1999 і 2009 роками. Позитивним кроком є приєднання України у 2019 р. до Декларації про безпеку шкіл.

Основними нормативно-правовими документами, які регулюють механізми захисту дітей є закони України «Про соціальний захист дітей війни», «Про охорону дитинства», «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України», «Про соціальний захист дітей війни» тощо.

З початком повномасштабного вторгнення росії, територіальні органи Національної соціальної сервісної служби України проводять інформаційно-роз'яснювальну роботу та консультації з питань застосування законодавства у сфері захисту прав дітей; у сім'ях опікунів, піклувальників, прийомних сім'ях, дитячих будинках сімейного типу, сім'ях патронатних вихователів; ведуть облік дітей, які опинились у складних життєвих обставинах, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, усиновлених дітей, а також дітей, влаштованих до прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу, сімей патронатних вихователів, закладів, які здійснюють інституційний догляд і виховання дітей тощо.

Постановою Кабінету Міністрів України від 27.03.2022 №385 затверджено Порядок тимчасового переміщення (евакуації) та забезпечення умов для перебування на території України, де не ведуться бойові дії, або за межами України дітей та осіб, які проживають або зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування, що визначає механізм забезпечення безпеки дітей та осіб, які проживають або

зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування, що розташовані в зоні активних бойових дій або наближених до неї населених пунктах (далі – діти та особи), шляхом вжиття заходів до їх тимчасового переміщення (евакуації), забезпечення розміщення, належного догляду та виховання [15].

На початку 2022 р. в Україні було 67586 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, з них: 63002 виховувались у сімейних формах виховання (далі – СФВ), а саме: 48089 – в сім'ях опікунів/ піклувальників, 5830 дітей у прийомних сім'ях, 9083 – у дитячих будинках сімейного типу; 4584 таких дітей перебували у закладах інституційного догляду і виховання [5]. Після 24 лютого 2022 року 14218 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, були переміщені (евакуйовані) на більш безпечні території України і за кордон. Проте, більшість статусних дітей продовжують перебувати за постійним місцем проживання, в основному в безпечних чи умовно безпечних територіях, але «5495 дітей станом на 01.07.2022 р. перебували на окупованій чи непідконтрольній Уряду України території» [5].

За даними Аналітичного звіту, підготовленого експертами Партнерства «Кожній дитині» на виконання завдань проекту «Моніторинг потреб та підтримка дітей в умовах війни», «8200 дітей, які виховуються у СФВ, станом на 01.07.2022 року перебувають за кордоном (13,5% від загальної кількості дітей у СФВ). Це діти із 3577 СФВ, найбільше дітей із сімей опікунів/ піклувальників. Найбільше за кордон виїхало СФВ із Дніпропетровської (1718 дітей), Донецької (664 дитини), Харківської областей (574 дитини)» [5].

На сьогодні напрацьований механізм провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, який прописаний у постанові Кабінету Міністрів України «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини» від 24.09.2008 № 866. Окрему увагу було приділено питанням провадження органами опіки та піклування щодо діяльності у сфері захисту прав дітей, батьки яких перебувають на територіях в районі проведення воєнних дій, в тимчасовій окупації.

В умовах воєнного стану безліч дітей в Україні залишились сиротами або були позбавлені сімейного оточення. У зв'язку із цим окремої уваги потребують питання усиновлення дітей під час дії на території України воєнного стану. В умовах воєнного стану усиновлення дітей, які перебувають на території України, можливе лише в тих регіонах, де немає воєнних дій та працюють державні органи

влади України. Зусиллями Координаційного штабу з питань захисту прав дитини під час воєнного стану було спрощено процедури усиновлення та передачі дітей під опіку. На сьогодні практикують такі форми захисту прав дітей як влаштування під опіку тимчасово – під опіку рідних, до прийомних сімей, будинків сімейного типу, закладів інституційного нагляду (на сьогодні понад 1,5 тисячі дітей).

Питання виїзду з України і в'їзду в Україну дітей регулюється ст. 2 Закону України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» (1994) і «Правилами перетинання державного кордону громадянами України» (1995). Не залишилися без уваги і питання повернення дітей, які тимчасово переміщені (евакуйовані) за межі України з метою отримання тимчасового захисту під час воєнного стану в Україні [3].

Закордонною дипломатичною установою України на підставі рішення уповноважених органів про повернення переміщених (евакуйованих) дітей – громадян України та призначення уповноваженої особи, яка забезпечуватиме повернення дітей в Україну та здійснюватиме функції законного представника дітей під час їх повернення в Україну відповідно до Порядку повернення до України позбавлених батьківського піклування дітей, які є громадянами України [20]. Є напрацьований алгоритм повернення дитини в Україну. Кожен уповноважений державний орган (закордонна дипломатична установа України, Національна поліція України, Міністерство закордонних справ України) в межах свої повноважень вживають певних заходів.

«Станом на 01.07.2022 року за постійним місцем знаходження продовжують функціонувати 125 закладів, в яких перебуває 3269 дітей, зокрема в 44 закладах системи освіти – 704 дитини; у 18 будинках дитини системи охорони здоров'я – 1056 дітей; у лікарнях – 59 дітей, у 53 закладах соціального захисту – 1236 дітей, у 10 приватних закладах – 214 дітей» [5]. Найбільше таких закладів та в них дітей розташовані в умовно безпечних регіонах: «Львівська область – 17 закладів (428 дітей); Закарпатська – 10 закладів (301 дитина); Тернопільська – 10 закладів (126 дітей); Івано-Франківська – 5 закладів (157 дітей); Черкаська – 7 закладів (169 дітей); Хмельницька – 4 заклади (124 дитини); Чернівецька – 4 заклади (102 дитини)» [5].

З початком повномасштабного вторгнення росії в Україну, Кабінетом Міністрів України було внесено зміни до порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини [18]. Дітям, які отримали фізичні і психологічні травми внаслідок війни на території України і стали сиротами або залишилися без батьківського піклування, гарантується право перебувати в умовах,

максимально, наближених до сімейних. Ці умови забезпечують за допомогою усиновлення або удочеріння, опіки або піклування, прийомної сім'ї, дитячих будинків сімейного типу та патронату над дитиною. Але чинні на момент початку війни (2022 р.) нормативно-правові акти щодо влаштування дітей не надавали можливості влаштовувати таких дітей на сімейні форми виховання. Тому була прийнята постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану» [17], яка спростила процедуру влаштування дітей-сиріт та дітей, які позбавлені батьківського піклування. Так «Порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини», затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866, було доповнено нормами щодо особливості влаштування дітей, які залишилися без батьківського піклування, у тому числі дітей, розлучених із сім'єю, дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, у разі введення на території України надзвичайного або воєнного стану (пункти 78–82) [14].

У постанові Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану» зазначається, що під час дії на території України надзвичайного або воєнного стану діти, які залишилися без батьківського піклування, у тому числі діти, розлучені із сім'єю, тимчасово влаштовуються, відповідно до пункту 31 «Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини», до функціонуючих прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу на умовах тимчасового влаштування в межах передбаченої граничної чисельності дітей, які можуть бути влаштовані до таких форм виховання [17]. Постанова спрощує процедуру подання документів для родичів, які виявили бажання влаштувати дітей-сиріт або дітей, позбавлених батьківського піклування, під опіку або піклування.

З 1 серпня 2022 року в Україні запрацював державний портал для розшуку дітей – інформаційна платформа «Діти війни» [1]. Це єдина платформа, яка містить зведену та актуальну інформацію про постраждалих внаслідок збройної агресії росії дітей (загиблих, поранених, зниклих безвісти, депортованих), в тому числі, кого розшукали і врятували. Показники постійно оновлюються правоохоронними органами – Офісом Генерального прокурора, Національною поліцією

України, Національним інформаційним бюро. Можна також на платформі повідомити про загублену дитину; злочини проти дитини; факт депортації дитини; якщо примусово змінено громадянство та документи дитини; інші порушення прав дітей.

Національна соціальна сервісна служба України – центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері соціального захисту населення, захисту прав дітей, здійснення державного контролю за дотриманням вимог законодавства під час надання соціальної підтримки та за дотриманням прав дітей. Нацсоцслужба на сьогодні здійснює три основні функції: реалізація політики, соціального захисту населення і захисту прав дітей; здійснення державного контролю під час надання соціальної підтримки та захисту прав дітей; методичне забезпечення та координація дій органів влади і органів місцевого самоврядування щодо забезпечення прав дітей, проведення соціальної роботи, надання базових соціальних послуг і соціальної підтримки відповідно до потреб жителів територіальних громад [12].

Важливим кроком в сфері захисту дітей під час збройної агресії стало функціонування загальнонаціональної програми «Дитина не сама», запровадженої Офісом Президента України у співпраці із Дитячим фондом ООН – UNICEF Ukraine за підтримки Міністерства соціальної політики України. Це чат-бот, що містить відповіді на актуальні питання з приводу захисту прав дитини в умовах воєнного стану [6]. З огляду на викладене можна зробити висновок про те, що держава в особі уповноважених органів запровадила численні позасудові механізми захисту прав дітей в умовах воєнного стану. Слід відмітити високий рівень координації і взаємодії уповноважених органів публічної влади щодо нагальних потреб дітей.

Для захисту прав дітей, які були порушені внаслідок військових дій, а також для пошуку та відновлення прав дітей в Україні функціонує інститут Радника-уповноваженого Президента з прав дитини та дитячої реабілітації. Загалом, у діяльності дитячих омбудсменів виділяють такі основні функції: захист прав конкретної дитини і представництво її інтересів; розслідування справ за індивідуальними скаргами дітей; спостереження за здійсненням законодавства, що стосується захисту інтересів дітей; внесення рекомендацій до державних органів про зміни законодавства у сфері охорони прав дітей; сприяння підвищенню інформованості про права дитини як самих дітей, так і дорослих; діяльність як посередника у випадках виникнення конфліктів між дітьми і батьками; представлення

доповідей про виконану роботу і про положення справ з питань дотримання прав дітей.

Сьогодні, в умовах воєнного стану в Україні, стан захисту прав дитини є особливо актуальним, що пов'язано зі значною кількістю постраждалих та незаконно вивезених за межі України дітей. Внаслідок трансформації інституту уповноважених Президента України, було реорганізовано посаду Уповноваженого Президента України з прав дитини у посаду Радника –уповноваженого Президента з прав дитини та дитячої реабілітації. Для виконання комплексу повноважень щодо забезпечення прав дитини, інститут Радника-уповноваженого повинен бути якісно забезпечений. Так, необхідним є розроблення та прийняття Закону України «Про Радника – уповноваженого Президента України з прав дитини», який врегулював би правовий статус та гарантії його діяльності. До того ж, з метою повного та усестороннього забезпечення прав дитини дієвим може стати запровадження системи регіональних Уповноважених з прав дитини, підконтрольних та підзвітних Раднику – уповноваженому Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації.

Під час війни з'явилася унікальна форма тимчасового влаштування дітей у сім'ї. Функціонує спеціальний чат-бот «Дитина не сама». За даними Нацсоцслужби України в чат-бот у період з 7 березня по 1 червня 2022 року надійшло понад 19 тисяч звернень із бажанням надання допомоги, 5 тисяч заповнили анкету, триденний вебінар із батьківства пройшли 417 батьків [10]. Наразі з 1735 дітей, які втратили батьків або залишилися без батьківського піклування: 1172 дитини, перебувають в сім'ях родичів; 51 дитина, яка отримала статус дитини-сироти або дитини, позбавленої піклування, через суд, влаштована в дитячий будинок сімейного типу; 270 дітей влаштовані до прийомних і патронатних сімей; 100 дітей тимчасово влаштовані до сімей небайдужих громадян України через чат-бот «Дитина не сама» [10].

Отже, пріоритетним завданням України на сучасному етапі розвитку державотворення є приведення українського законодавства до норм законодавства Європейського союзу з питань захисту прав дітей. Організаційні заходи з боку нашої держави повинні бути спрямовані на створення умов, які б найменше травмували дитину (незалежно від того, чи дитина перебуває в статусі обвинуваченого, потерпілого, свідка) та які зможуть унеможливити негативний вплив на дитину. Перспективами подальших досліджень є вироблення пропозицій щодо більш глибокої імплементації міжнародних стандартів захисту прав і законних інтересів дитини в Україні, провадження кращого європейського досвіду у

формуванні та реалізації державної соціальної й молодіжної політики щодо захисту дитинства, вироблення пропозицій щодо удосконалення державних механізмів захисту дітей, гарантування їх невід'ємних прав та законних інтересів як важливого стратегічного чинника демократичного державотворення в Україні.

Список літератури:

1. В Україні діє державна інформаційна платформа Діти війни. URL: <http://surl.li/dzylc>.

2. Виїзд за кордон неповнолітніх дітей. URL: <http://surl.li/eaфра>.

3. Деякі питання повернення дітей, які тимчасово переміщені (евакуйовані) за межі України з метою отримання тимчасового захисту під час воєнного стану в Україні: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.07.2022 № 794. URL: <http://surl.li/eaazk>.

4. Діти війни. URL: <https://childrenofwar.gov.ua>

5. Діти і війна в Україні: про становище дітей із сімейних форм виховання та інституційних закладів: Аналітичний звіт підготовлений експертами Партнерства «Кожній дитині» на виконання завдань проекту «Моніторинг потреб та підтримка дітей в умовах війни». UNICEF . Київ 2022. С. 9. URL: https://www.unicef.org/ukraine/media/26731/file/UNICEF_CiAC-monitoring%20report.pdf .

6. Дробязко К. Як захистити права дитини в умовах воєнного стану. URL: <http://surl.li/dzund>.

7. Захист прав дітей в умовах війни: зміни в процедурі усиновлення. URL: <http://surl.li/eaфха>.

8. Злочини росіян проти дітей в Україні. Дослідження Міноборони та Інституту права. URL: <http://surl.li/ecxmf>.

9. Інформаційна платформа «Діти війни». URL: <https://childrenofwar.gov.ua/>.

10. Кожна дитина України від цієї війни постраждала: скільки маленьких життів забрала та покалічила Росія: веб-сайт. URL: <https://www.ukr.net/news/details/russianaggression/91605905.html>.

11. Кожна українська дитина постраждала через війну. URL : <https://ukrayina.de>.

12. Національна соціальна сервісна служба України. URL: <https://nssu.gov.ua/>.

13. Деякі питання Національної соціальної сервісної служби України: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.08.2020 № 783. URL: <http://surl.li/dzyod>.

14. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 № 866. URL: <http://surl.li/eaauw>.

15. Порядок тимчасового переміщення (евакуації) та забезпечення умов для перебування на території України, де не ведуться бойові дії,

або за межами України дітей та осіб, які проживають або зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.03.2022 № 385. URL: <http://surl.li/dzfff>.

16. Посадова інструкція Представника Уповноваженого з дотримання прав дитини та сім'ї Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. URL: <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat>.

17. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 22 березня 2022 року № 349. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/349-2022-%D0%BF#Text

18. Про внесення змін до Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини: постанова Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2022 року № 447. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447-2022-%D0%BF#Text>.

19. Про внесення змін до Порядку створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя: постанова Кабінету Міністрів України від 10 травня 2022 № 581. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/581-2022-%D0%BF#Text>.

20. Про затвердження Порядку повернення до України позбавлених батьківського піклування дітей, які є громадянами України: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.04.2003 № 569. URL: <http://surl.li/eaбру>.

21. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. URL: <http://surl.li/mroo>.

22. Про соціальний захист дітей війни: Закон України від 18 листопада 2004 року № 2195-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005. № 4. ст.94. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2195-15#Text>.

References:

1. V Ukrayini diye derzhavna informatsiyna platforma Dity viyny (2022). [The state information platform «Children of War» operates in Ukraine]. Retrieved from <http://surl.li/dzylc> [in Ukrainian].

2. Vyyizd za kordon nepovnitnikh ditey (2019). [Departure of minor children abroad]. Retrieved from <http://surl.li/eaфра> [in Ukrainian].

3. Deyaki pytannya povernennya ditey, yaki tymchasovo peremishcheni (evakuyovani) za mezhi Ukrayiny z metoyu otrymannya tymchasovoho zakhystu pid chas voyennoho stanu v Ukrayini: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 07.07.2022 № 794 (2022). [Some issues of the return

of children temporarily displaced (evacuated) outside of Ukraine for the purpose of obtaining temporary protection during martial law in Ukraine: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 07.07.2022 No. 794]. Retrieved from <http://surl.li/eaazk> [in Ukrainian].

4. Dity viyny. [Children of war]. Retrieved from <https://childrenofwar.gov.ua/> [in Ukrainian].

5. Dity i viyna v Ukrayini: pro stanovyshche ditey iz simeynykh form vykhovannya ta instytutsiynykh zakladiv: Analitychnyy zvit pidhotovlenyy ekspertamy Partnerstva «Kozhniy dytyni» na vykonannya zavdan' proyecktu «Monitorynh potreb ta pidtrymka ditey v umovakh viyny» (2022). [Children and war in Ukraine: about the situation of children from family forms of upbringing and institutional institutions: Analytical report prepared by experts of the Partnership «Every Child» for the implementation of the tasks of the project «Monitoring the consumption and maintenance of children in conditions of war»]. Retrieved from https://www.unicef.org/ukraine/media/26731/file/UNI_CEF_CiAC-monitoring%20report.pdf [in Ukrainian].

6. Drobyazko K. Yak zakhystyty prava dytyny v umovakh voyennoho stanu (2022). [Drobyazko K. How to protect the rights of the child in the conditions of martial law]. Retrieved from <http://surl.li/dzund> [in Ukrainian].

7. Zakhyst prav ditey v umovakh viyny: zminy v protseduri usynovlennya (2022). [Protection of children's rights in wartime: changes in the adoption procedure]. Retrieved from <http://surl.li/eafxa> [in Ukrainian].

8. Zlochyny rosiyan proty ditey v Ukrayini. Doslidzhennya Minoborony ta Instytutu prava (2022). [Crimes of Russians against children in Ukraine. Research by the Ministry of Defense and the Institute of Law]. Retrieved from <http://surl.li/ecxmf> [in Ukrainian].

9. Informatsiyna platforma «Dity viyny». [Information platform «Children of War»]. Retrieved from <https://childrenofwar.gov.ua/> [in Ukrainian].

10. Kozhna dytyna Ukrayiny vid tsiyeyi viyny postrazhdala: skil'ky malen'kykh zhyttiv zabrala ta pokalichyla Rosiya: veb-sayt. [Every child of Ukraine has suffered from this war: how many little lives Russia has taken and maimed: website]. Retrieved from <https://www.ukr.net/news/details/russianaggression/91605905.html> [in Ukrainian].

11. Kozhna ukrayins'ka dytyna postrazhdala cherez viynu. [Every Ukrainian child suffered from the war]. Retrieved from <https://ukrayina.de> [in Ukrainian].

12. Natsional'na sotsial'na servisna sluzhba Ukrayiny [National Social Service Service of Ukraine]. Retrieved from <https://nssu.gov.ua/> [in Ukrainian].

13. Deyaki pytannya Natsional'noyi sotsial'noyi servisnoyi sluzhby Ukrayiny: Postanova

Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 26.08.2020 № 783. (2020). [Some issues of the National Social Service of Ukraine: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated August 26, 2020 No. 783. Retrieved from <http://surl.li/dzyod> [in Ukrainian].

14. Pytannya diyal'nosti orhaniv opiky ta pikluvannya, pov'yazanoyi iz zakhystom prav dytyny: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 24.09.2008 № 866. (2008). [The issue of protection of children's rights: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated September 24, 2008 No. 866.]. Retrieved from <http://surl.li/eaauw> [in Ukrainian].

15. Poryadok tymchasovoho peremishchennya (evakuatsiyi) ta zabezpechennya umov dlya perebuvannya na terytoriyi Ukrayiny, de ne vedut'sya boyovi diyi, abo za mezhamy Ukrayiny ditey ta osib, yaki prozhyvayut' abo zarahovani do zakladiv riznykh typiv, form vlasnosti ta pidporyadkuvannya na tsilodobove perebuvannya: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 27.03.2022 № 385 (2022). [Procedure for temporary relocation (evacuation) and provision of conditions for stay in the territory of Ukraine, where hostilities are not taking place, or outside of Ukraine, of children and persons who live or are enrolled in institutions of various types, forms of ownership and subordination for round-the-clock stay: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 03/27/2022 No. 385]. Retrieved from <http://surl.li/dzfff> [in Ukrainian].

16. Posadova instruktsiya Predstavnyka Upovnovazhenoho z dotrymannya prav dytyny ta cim"yi Sekretariatu Upovnovazhenoho Verkhovnoyi Rady Ukrayiny z prav lyudyny [Job description of the Representative of the Commissioner for Child and Family Rights of the Secretariat of the Commissioner for Human Rights of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat> [in Ukrainian].

17. Pro vnesennya zmin do deyakykh postanov Kabinetu Ministriv Ukrayiny shchodo zakhystu prav ditey na period nadzvychnoho abo voyennoho stanu: postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 22 bereznya 2022 roku № 349 (2022). [On making changes to some resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine regarding the protection of children's rights during a state of emergency or martial law: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 22, 2022 No. 349.]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/349-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

18. Pro vnesennya zmin do Poryadku provadzhennya orhanamy opiky ta pikluvannya diyal'nosti, pov'yazanoyi iz zakhystom prav dytyny: postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 15 kvitnya 2022 roku № 447 (2022). [On making changes to the Procedure for Proceedings by Guardianship Bodies and Activities Related to the Protection of Children's Rights:

Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated April 15, 2022 No. 447]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

19. Pro vnesennya zmin do Poryadku stvorennya ta diyal'nosti sim"yi patronatnoho vykhovatelya, vlashtuvannya, perebuvannya dytyny v sim"yi patronatnoho vykhovatelya: postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 10 travnya 2022 № 581 (2022). [On making changes to the Procedure for the creation and activity of a foster parent's family, placement, stay of a child in a foster parent's family: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated May 10, 2022 No. 581]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/581-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

20. Pro zatverdzhennya Poryadku povernennya do Ukrayiny pozbavlenykh bat'kivs'koho pikluvannya ditey, yaki ye hromadyanamy Ukrayiny: Postanova Kabinetu

Ministriv Ukrayiny vid 23.04.2003 № 569 (2003). [On the approval of the Procedure for the return to Ukraine of children deprived of parental care who are citizens of Ukraine: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 04/23/2003 No. 569]. Retrieved from <http://surl.li/eabpu> [in Ukrainian].

21. Pro okhoronu dytynstva: Zakon Ukrayiny vid 26.04.2001 № 2402-III (2001). [On childhood protection: Law of Ukraine dated 04.26.2001 No. 2402-III]. Retrieved from <http://surl.li/mroo> [in Ukrainian].

22. Pro sotsial'nyy zakhyst ditey viyny: Zakon Ukrayiny vid 18 lystopada 2004 roku № 2195-IV (2004). Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny (VVR), 2005. № 4. st.94 [On social protection of children of war: Law of Ukraine dated November 18, 2004 No. 2195-IV. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR), 2005. No. 4, Article 94]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2195-15#Text> [in Ukrainian]

© Е. І. Костишин, Ю. О. Шевців, 2023.

Оглядова стаття.

Надійшла до редакції 05.06.2023.

Прийнято до публікації 13.06.2023.

О. М. Лозинський

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3435-5753> – О. М. Лозинський

 lviv_forum@ukr.net

НАВЧАЛЬНІ ДИСЦИПЛІНИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТЕМАТИКИ У ПІДГОТОВЦІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Приблизно 30-35% компетентностей здобувачів, визначених стандартом вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота», формуються в процесі вивчення соціально-психологічних навчальних дисциплін. Цим спричинені високі вимоги до розробки навчальних курсів, наповнення їх найважливішим теоретико-прикладним матеріалом для розвитку відповідних здібностей здобувачів вищої освіти. Проаналізовано навчальні плани кафедр одинадцяти провідних вітчизняних університетів, що здійснюють підготовку за спеціальністю 231 «Соціальна робота» освітнього рівня «бакалавр» та «магістр» з метою виявити наявні освітні пропозиції і тенденції. У результаті проведеного аналізу виявлено, що в українських ВНЗ не прослідковується єдиної стратегії щодо місця соціально-психологічних курсів в підготовці фахівців за спеціальністю «Соціальна робота». Кількість соціально-психологічних дисциплін коливається від 6 до 12 (для освітнього рівня «бакалавр»). Запропоновано структуру навчальних дисциплін соціально-психологічної тематики з дотриманням принципів системності, послідовності навчального процесу для ефективного засвоєння знань, які мають узгоджуватися з тематикою загально-освітніх та професійно-орієнтованих навчальних курсів соціологічної, юридичної та іншої тематики. Майбутнім соціальним працівникам в ході навчання пропонуємо на 1-му курсі вивчати «Основи психології особистості, вікової та диференційної психології» та «Соціальну психологію в соціальній роботі». На другому курсі – «Психодіагностику...», «Ігрові та мистецькі методи соціальної роботи», «Соціальну профілактику девіантної поведінки», «Сімейну психологію». На третьому курсі – «Дитячу та геронтопсихологію», «Тренінг комунікативності...», «Психологію управління...», «Медіаторство... в розв'язанні конфліктів». На четвертому курсі – «Міжкультурну комунікацію та соціальну роботу з мігрантами...», «Кримінальну психологію, пенітенціарну та постпенітенціарну соціальну роботу», «Психологію соціальної роботи з девіантною поведінкою дітей та підлітків». Для освітнього рівня «магістр» пропонуємо оволодіти проблематикою «Організаційної психології...», «Психології творчості...», «Соціально-психологічної роботи в громаді».

Ключові слова: соціальна психологія, принцип системності і послідовності навчального процесу, навчальні дисципліни соціально-психологічної тематики.

О. М. Lozynskiy

Lviv State University of Life Safety, Lviv, Ukraine

EDUCATIONAL DISCIPLINES OF SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL SUBJECTS IN THE TRAINING OF SOCIAL WORKERS

Approximately 30-35% of the competencies of the applicants, defined by the standard of higher education in the specialty 231 "Social work", are formed in the process of studying social and psychological educational disciplines. This causes high requirements for the development of training courses, filling them with the most important theoretical and applied material for the development of the relevant abilities of those seeking higher education. The study plans of the departments of eleven leading domestic universities, which provide training in the specialty 231 "Social work" at the Bachelor's and Master's level of education, were analyzed in order to identify the available educational offers and trends. As a result of the analysis, it was found that Ukrainian universities do not follow a single strategy regarding the place of social-psychological courses in the training of specialists in the "Social Work" specialty. The number of social and psychological disciplines ranges from 6 to 12 (for the Bachelor's level of education). The structure of educational disciplines of socio-psychological subjects is proposed in compliance with the principles of systematicity, the sequence of the educational process for the effective assimilation of knowledge, which should be consistent with the subject of general education and professionally oriented educational courses of sociological, legal and other subjects. In the course of training, future social workers are offered to study "Fundamentals of personality psychology, age and differential

psychology" and "Social psychology in social work" in the 1st year. In the second year - "Psychodiagnostics...", "Game and artistic methods of social work", "Social prevention of deviant behavior", "Family psychology". In the third year - "Child and gerontological psychology", "Communicative training...", "Management psychology...", "Mediation... in conflict resolution". In the fourth year - "Intercultural communication and social work with migrants...", "Criminal psychology, penitentiary and post-penitentiary social work", "Psychology of social work with deviant behavior of children and adolescents". For the Master's level of education, we suggest mastering the problems of "Organizational psychology...", "Psychology of creativity...", "Social and psychological work in the community".

Key words: social psychology, principle of systematic and consistent educational process, academic disciplines of social and psychological topics.

Професія соціального працівника багатогранна – поєднує в собі різноманітні знання, навички, компетентності, уміння. Серед них важливими є знання чинних юридичних та процесуальних норм стосовно надання різним категоріям громадян соціальних послуг, підтримки, допомоги. Важливу роль у професійній підготовці за спеціальністю 231 «Соціальна робота» відіграють також навчальні дисципліни соціально-психологічного профілю. Завдяки їх вивченню майбутні соціальні працівники розвивають комунікативні здібності, засвоюють знання про психіку особистості, про психічні компоненти комунікації і соціальної взаємодії людей як представників соціальних груп, прошарків; укріплюють самооцінку, тренують асертивні якості; поглиблюють знання про самих себе та свої можливості; оволодівають методами і методиками психодіагностики та соціальних досліджень.

Заклади вищої освіти, які здійснюють навчання за вказаною спеціальністю, можуть розробляти і пропонувати власні авторські навчальні курси соціально-психологічного профілю. Їхня тематика має гнучко реагувати на вимоги і виклики сьогодення, задовольняти освітні потреби здобувачів вищої освіти, вимоги стандартів вищої освіти і навчальних закладів. З огляду на це слід уважно досліджувати навчальні пропозиції на ринку освітніх послуг, аналізувати інноваційні навчальні дисципліни і належним чином впроваджувати їх в навчальну діяльність.

Метою статті є аналіз стандартів вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота», моніторинг навчальних курсів соціально-психологічного профілю в ВНЗ України, що готують спеціалістів за вказаною спеціальністю. Для досягнення цієї мети слід виконати такі *завдання*: 1) проаналізувати вагу компетентностей соціально-психологічної тематики в стандарті вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»; 2) проаналізувати стан навчальних пропозицій з метою виявлення переліку «традиційних» та «інноваційних» навчальних курсів соціально-психологічної тематики;

3) виявити освітні тенденції, що відображають наявні вимоги і виклики сьогодення з метою розробки авторських навчальних дисциплін соціально-психологічної тематики для спеціальності 231 «Соціальна робота».

Стан розробленості проблеми. Питання методологічних особливостей розвитку системи вітчизняної соціальної освіти знаходимо в працях В. Кременя, Т. Василюка, І. Лискоконя, В. Бобрицької, С.Калашнікова, С.Курбатова. Семигіна Т.В. Пожидаєва О.В., Карагодіна О.Г. [18; 20]. Водночас питання психологічного компонента в структурі підготовки соціальних працівників є недостатньо дослідженими.

Виклад основного матеріалу. У стандарті вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти визначено об'єкт, цілі, методи, методика та технології навчання, спеціальні (фахові) компетентності майбутніх соціальних працівників [1], які безпосередньо включені у предметне поле наук соціально-психологічної тематики. Зокрема, *об'єктом* вивчення є особи, родини, соціальні групи та громади, які потребують підтримки для покращення здоров'я, соціального функціонування та загального благополуччя. У методах, методиках та технологіях стандарту вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» зазначено, що слід застосовувати «...спеціальні методи пізнання соціальних явищ; методика оцінки поведінки чи діяльності індивідів і соціальних груп; ...психологічні, соціологічні, інформаційно-комунікаційні технології». Іншими словами – особи, родини, соціальні групи та громади як об'єкт можна вивчати методами і методиками, які застосовують у соціальній психології, соціології.

35% (8 з 23) компетентностей, визначених стандартом вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота», формуються в процесі вивчення і оволодіння саме навчальними курсами соціально-психологічної тематики (див. табл. 1).

Таблиця 1

Компетентності, визначені стандартом вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» соціально-психологічної тематики

Аналізувати соціально-психологічні процеси в малих та великих групах.
Використовувати методи профілактики для запобігання можливим відхиленням у психічному розвитку, порушенням поведінки, міжособистісним стосункам, для розв'язання конфліктів, запобігання соціальним ризикам та складним життєвим обставинам (СЖО).
Використовувати методи соціальної діагностики у процесі оцінювання проблем, потреб, специфічних особливостей та ресурсів клієнтів.
Самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна соціальна допомога.
Встановлювати та підтримувати взаємини з клієнтами на підґрунті взаємної довіри та відповідно до етичних принципів і стандартів соціальної роботи, надавати їм психологічну підтримку й надихати клієнтів.
Налагоджувати співпрацю з представникам різних професійних груп та громад; використовувати стратегії індивідуального та колективного представництва інтересів клієнтів.
Виявляти етичні дилеми та суперечності у професійній діяльності та застосовувати засоби супервізії для їх розв'язання.
Демонструвати толерантну поведінку, виявляти повагу до культурних, релігійних, етнічних відмінностей, розрізняти вплив стереотипів та упереджень.

Значна вага соціально-психологічних компетентностей в структурі професійної придатності і ефективності спеціалістів «Соціальної роботи», визначених стандартом вищої освіти ставить «високу планку» до розробки навчальних курсів, наповнення їх найважливішим теоретичним матеріалом, а також методами і методиками психологічних, соціально-психологічних досліджень,

тренінгових програм для практичного розвитку відповідних здібностей здобувачів вищої освіти.

З цієї причини ми проаналізували навчальні плани кафедр одинадцяти провідних вітчизняних університетів, що здійснюють підготовку за спеціальністю 231 «Соціальна робота» освітнього рівня «бакалавр» та «магістр» з метою виявити наявні освітні пропозиції і тенденції.

Таблиця 2

Навчальні дисципліни соціально-психологічної тематики у вітчизняних університетах

Заклади вищої освіти	Бакалавр	Магістр
Харківський національний медичний університет [2]	Загальна та вікова психологія Соціальна психологія Психологія особистості Менеджмент соціальної роботи Практична психологія в соціальній роботі Соціальна робота з різними групами клієнтів Соціальна діагностика та реабілітація Психологія спілкування Соціально-психологічна профілактика девіантної поведінки Психологічна допомога в соціальній роботі Психологія управління Соціалізація особистості	-
НУ «Львівська політехніка» [3; 16]	Міжособистісне спілкування Громадська думка і поведінка людини в соціальному оточенні Ефективне лідерство Практика дорадництва в соціальній роботі Соціальна робота з дітьми та сім'ями та проблеми домашнього насильства Гендерні аспекти в соціальній роботі Соціальна робота з залежностями Соціальна робота з правопорушниками Посередництво та вирішення конфліктів Альтернативні підходи до розв'язання конфліктів Пенітенціарна та постпенітенціарна соціальна робота	Менеджмент у соціальній роботі Управлінські аспекти посередництва при розв'язанні конфліктів

Заклади вищої освіти	Бакалавр	Магістр
НТУ України «Київський політехнічний інститут ім. І.Сікорського» [4; 15]	Психологія Психодіагностика в соціальній роботі Гендерні дослідження Менеджмент та маркетинг в соціальній роботі Соціальна робота з мігрантами та внутрішньо переміщеними особами Управлінські аспекти соціальної роботи Девіація та маргінальність як аномія соціальної поведінки Консультування в соціальній роботі	Психологія творчості
Київський університет ім. Б.Грінченка [5; 14]	Соціальна психологія Соціальна робота з сім'ями Соціальна геронтологія Тренінг комунікативності та креативності Психологія розвитку Соціальна робота з особами, які перебувають у конфлікті із законом Соціальна профілактика насильства в сім'ї та жорстокого поводження з дітьми Соціальна робота з сім'ями Практикум ведення переговорів Соціальна робота з людьми з інвалідністю Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами та особами без громадянства Рекламно-комунікаційна діяльність соціального працівника Технології професійної комунікації в соціальній роботі	Технології прийняття управлінських рішень
Львівський НУ ім. І.Франка [6]	-	Соціальна, психологічна робота в громаді Соціально-психологічна реабілітація Психологія професійної кар'єри Психологічна оцінка потреб клієнтів Психологія вищої школи Соціально-психологічна реабілітація
Прикарпатський НУ імені В.Стефаника [7; 17]	Соціальна психологія Психологія розвитку людини Основи міжособистісного спілкування Основи соціалізації особистості Психологія родинних взаємин Основи консультування осіб/сімей, які перебувають у СЖО Соціальна відповідальність та підприємництво Соціально-психологічна допомога інвалідам Соціальна девіація та патологія Практична психологія в соціальній роботі з особами/сім'ями, які перебувають у СЖО	PR-технології в соціальній сфері Профілактика вигорання фахівців соціальної сфери Організаційна культура та поведінка особистості Соціальна робота з вразливими групами населення
Тернопільський НПУ ім. В.Гнатюка [8]	Соціальна психологія Соціальна діагностика і профілактика Соціальні основи розвитку особистості Тренінгові технології Соціальна корекція Соціальне консультування Креативність в соціальній роботі	-

Заклади вищої освіти	Бакалавр	Магістр
Вінницький ДПУ ім. М. Коцюбинського [9]	-	Психологічний супровід соціальної роботи Психологічний практикум у соціальній роботі Посередництво та комунікація в соціальній роботі
НУ «Одеська політехніка» [10; 11]	Психологія особистості Вікова психологія Психологія соціальної роботи Соціальна робота з різними категоріями населення Консультації в соціальній роботі	Кадровий менеджмент Організаційна психологія Бізнес-культура організацій Корпоративна культура Психологія управління
Волинський НУ ім. Лесі Українки [12; 13]	Критичне мислення в соціальній сфері Запобігання конфліктам у соціальній сфері Профілактика девіантної поведінки Основи лідерства в соціальній сфері Гендерні аспекти соцзахисту Теорія та практика профілактики девіантної поведінки Технології інформаційного впливу Основи соціальної взаємодії Основи медіації та переговорів Супервізія в соціальній сфері Професійна деформація і вигорання Соціальна профілактика професійного вигорання фахівців із соціальної роботи	Технології соціотерапії Соціальне лідерство
Український Католицький Університет	Загальна психологія та психологія розвитку Людина в сучасному соціумі Психологія і педагогіка сім'ї Маркетинг і PR в соціальній роботі Конфлікти і переговори Розвиток дитини Розлади поведінки у дітей Фасилітація груп Фізичні і поведінкові проблеми осіб похилого віку Соціальна робота з особами з психічними розладами Соціальна робота в надзвичайних ситуаціях	-

Аналізуючи отримані дані про наявний стан освітніх пропозицій можемо зробити певні узагальнення. Перелік навчальних дисциплін соціально-психологічної тематики для освітнього рівня «бакалавр» і «магістр» у закладах вищої освіти доволі різноманітний. В українських ВНЗ не прослідковується єдиної стратегії щодо місця соціально-психологічних курсів в підготовці фахівців за спеціальністю «Соціальна робота». Кількість соціально-психологічних дисциплін коливається від 6 до 12 (по 2-4 предмети впродовж одного навчального року). Поряд з базовими курсами, такими як «Психологія особистості», «Психологія» для освітнього рівня бакалавр

університети пропонують вузькоспеціалізовані навчальні предмети, що стосуються:

- психології психічної «норми» та аномалій поведінки (психічні патології; девіантна поведінка; злочинна поведінка);
- диференційної психології: вікові зміни психіки (дитинство; юність; соціалізація; похилий вік); гендерні відмінності;
- психологія в кризові періоди (психологічні деформації та вигорання, в СЖО, у надзвичайних ситуаціях, жертв насилля);
- психології спілкування і взаємодії (соціальна психологія, конфлікти, переговори, дорадництво, медіація, консультації, вплив,

PR-технології, корекція, фасилітація, управління);

– психології соціальних груп (сім'ї, колективи, лідерство, конформізм, маргінальність);

– психодіагностики та емпіричних методів соціальних досліджень і т.п.

Для освітнього рівня «магістр» ОПП пропонують спеціалізовані навчальні курси, що стосуються «Організаційної психології», «Психології управління», «Психології ухвалення управлінських рішень», «Психології кар'єри», «Психології організаційної культури», «Психології посередництва», «Психології творчості» і т.п.

Водночас можемо помітити, що в ОПП університетів не завжди прослідковується усвідомлений системний підхід до підбору названих навчальних дисциплін, не в усіх випадках психологічні дисципліни розташовані в порядку від простіших до складніших, від більш загальних, до вузькоспеціалізованих. Трапляються випадки, коли науково-педагогічному працівнику доволі непросто пояснити студентам чому саме в цьому семестрі викладається саме ця навчальна дисципліна, як вона пов'язана з іншими навчальними курсами, а також наскільки вона потрібна для професійного становлення соціального працівника. Окремі навчальні дисципліни стають необґрунтовано «роздутими», їх тематичне наповнення з раціонального підходу мало б мати 16 лекційних годин, а натомість їм відведено 32 лекційні години. Це означає, що укладачі ОПП доволі нечітко усвідомлюють проблемно-змістовну структуру навчальних курсів, які пропонують для

вивчення. Така ситуація негативно впливає на навчальний процес, робить його надто еkleктичним, порушує логічну стрункість, негативно впливає на навчальну мотивацію і студентів, і викладачів.

Сподіваємось, що такий «творчий» підхід в формуванні ОПП є наслідком «проблеми зростання», оскільки більшість ВНЗ доволі недавно здійснюють підготовку за спеціальністю «Соціальна робота». А тому з часом, завдяки «зворотному зв'язку» з науково-педагогічними працівниками гаранті ОПП можуть вносити необхідні зміни у послідовність подачі і тривалість навчальних дисциплін соціально-психологічної тематики, запроваджувати більш якісні навчальні курси.

На завершення звернемо увагу на потенційно можливі напрями соціальної психології, які на цей час ще не відображені в ОПП за спеціальністю «Соціальна робота». Нові соціально-економічні, міграційні, екологічні, цивілізаційно-світоглядні, політичні обставини, в яких доводиться жити громадянам України та суміжних держав, підштовхують університети вводити відповідні навчальні дисципліни, вносячи зміни в ОПП.

На нашу думку в підготовці майбутніх соціальних працівників важливо дотримуватись *принципів системності, послідовності навчального процесу* в ході засвоєння навчальних предметів соціально-психологічної тематики: наступні навчальні дисципліни мають стартувати з інформаційного потенціалу попередніх навчальних дисциплін. У таблиці 3 подаємо посеместровий план соціально-психологічних дисциплін.

Таблиця 3

Посеместровий план соціально-психологічних дисциплін для ОПП спеціальності «Соціальна робота»

Бакалавр	
1 семестр	2 семестр
-	«Основи психології особистості, вікової та диференційної психології» «Соціальна психологія в соціальній роботі»
3 семестр	4 семестр
«Психодіагностика та емпіричні методи досліджень в соціальній роботі» «Ігрові та мистецькі методи соціальної роботи»	«Соціальна профілактика девіантної поведінки, залежностей, профвігорання» «Сімейна та гендерна психологія в соціальній роботі»
5 семестр	6 семестр
«Дитяча та геронтопсихологія» «Тренінг комунікативності, зав'язків з громадськістю, піару в соціальній роботі»	«Психологія управління та кар'єрного розвитку» «Медіаторство та переговори в розв'язанні конфліктів»
7 семестр	8 семестр
«Міжкультурна комунікація та соціальна робота з мігрантами, особами та сім'ями в СЖО» «Кримінальна психологія, пенітенціарна та постпенітенціарна соціальна робота»	«Психологія соціальної роботи з девіантною поведінкою дітей та підлітків»
Магістр	
1 семестр	2 семестр
«Організаційна психологія, управлінські рішення в кризових та конфліктних умовах» «Психологія творчості, розвитку творчих здібностей, PR-технологій»	«Соціальна робота в організаціях: розвиток організаційної культури, мотивування персоналу» «Соціально-психологічна робота в громаді»

Вказані навчальні курси охоплюють розширену проблематику, що має за мету (поєднуючи дві-три проблемні теми в одній навчальній дисципліні) дати цілісне розуміння начебто віддалених, однак тісно пов'язаних психологічних явищ та процесів для майбутніх соціальних працівників.

Висновки. Проведений аналіз дає можливість оцінити «плюси» та «мінуси» наявних ОПП вітчизняних університетів, що здійснюють підготовку за спеціальністю «Соціальна робота». На основі зроблених узагальнень ми запропонували більш раціональну структуру частково інноваційних соціально-психологічних дисциплін для цієї спеціальності, з дотриманням *принципу системності, послідовності навчального процесу.*

Перспективи майбутніх досліджень полягають і у перевірці досвіду впровадження запропонованих навчальних курсів у освітні програми.

Список літератури:

1. Наказ МОН №557 від 24.04.2019 р. «Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/231-Sotsial.robota-bakalavr-VO.18.01.pdf>
2. ОПП «Соціальна робота» 231 Соціальна робота. Бакалавр. Харківського національного медичного університету. URL: http://www.knmu.kharkov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=6242%3A2019-11-11-14-55-19&catid=84%3A2019-11-11-14-50-58&Itemid=118&lang=uk
3. ОПП «Соціальна робота» 231 Соціальна робота. Бакалавр. НУ «Львівська політехніка». URL: <https://directory.lpnu.ua/majors/IHSS/6.231.00.00/8/2021/ua/full>
4. ОПП «Соціальна робота» 231 Соціальна робота. Бакалавр. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського». URL: <https://philosophy.kpi.ua/process/navchalni-dystsypliny/nd-bakalavrat-sr/>
5. ОПП «Соціальна робота» 231 Соціальна робота. Бакалавр. Київський університет ім. Бориса Грінченка. URL: <https://kubg.edu.ua/informatsiya/vstupnikam/naprya-mipidgotovki/bakalavr.html#%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%8F%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%D0%B4%D0%B2%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>
6. Навчальний план «Соціальна реабілітація». Магістр. ЛНУ ім. І.Франка. URL: https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/04/OPP_mahistr_2022.pdf
7. ОПП «Соціальна робота» 231 Соціальна робота. Бакалавр. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. URL: <https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2022/04/231-Project5-OP-Soc-robota-bak-2022.pdf>
8. ОПП «Соціальна робота» 231 Соціальна робота. Бакалавр. Тернопільський НПУ ім. В.Гнатюка. URL: https://tnpu.edu.ua/about/public_inform/akredytatsii-a%20ta%20litsenzuvannia/osvitni_prohramy/bakalavr/fpp/231_2022.pdf
9. ОПП «Соціальна робота. Психологія». Магістр. Вінницький ДПУ ім. М.Коцюбинського. URL: <https://vspu.edu.ua/content/img/education/ntask2.pdf>
10. ОПП «Соціальна робота» 231 Соціальна робота. Бакалавр. НУ «Одеська політехніка». URL: https://op.edu.ua/sites/default/files/publicFiles/op/learn_plans/bac_231-0_50661.pdf
11. ОПП «Соціальна робота» 231 Соціальна робота. Магістр. НУ «Одеська політехніка». URL: https://op.edu.ua/sites/default/files/files/opscans/proj/231-0_2022_proekt_magistr_socialna_robota.pdf
12. ОПП «Соціальна робота» 231 Соціальна робота. Бакалавр. Волинський НУ ім. Лесі Українки. URL: <https://vnu.edu.ua/uk/all-educations/sotsialne-zabezpechennya-plan-zatv-2022-r>
13. ОПП «Соціальна робота» 231 Соціальна робота. Магістр. Волинський НУ ім. Лесі Українки. URL: <https://vnu.edu.ua/uk/all-educations/sotsialna-robota-plan-zatv-2022-r>
14. ОПП «Соціальна робота» 231 Соціальна робота. Магістр. Київський університет ім. Бориса Грінченка. URL: https://il.kubg.edu.ua/images/2021-2022/KSPSR/%D0%9E%D0%9F_231_%D0%A1%D0%A0_%D0%9C%D1%96%D0%9E_%D0%9C%D0%90%D0%93_2019.pdf
15. ОПП «Соціальна робота» 231 Соціальна робота. Магістр. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського». URL: https://osvita.kpi.ua/sites/default/files/opfiles/231_ONPD_SR_2022.pdf
16. ОПП «Соціальна робота» 231 Соціальна робота. Магістр. НУ «Львівська політехніка». URL: <https://old.lpnu.ua/education/majors/IHSS/8.231.01/19/2017/ua/full>

17. ОПП «Соціальна робота» 231 Соціальна робота. Магістр. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. URL: <https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2021/03/231-proekt-NP-maag.pdf>

18. Концептуально-технологічна модель підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери. [Монографія] / Автр. Кол. Т.Василіук, І. Лисоконь, І. Размолодчикова, І. Шимко. Упоряд. І. Лисоконь. Кривий Ріг : КДПУ, 2022. 182 с. . URL: http://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/6700/1/%d0%9b%d0%b8%d1%81%d0%be%d0%ba%d0%be%d0%bd%d1%8c_%d1%80%d0%be%d0%b7

[%d0%b4%d1%96%d0%bb_%d0%bc%d0%be%d0%bd%d0%be%d0%b3%d1%80%d0%b0%d1%84%d1%96%d1%97_2022.pdf](https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/article/view/20)

19. Принципи педагогічного процесу. // Фіцула М.М. Педагогіка. К: Альма Матер, URL: https://pidru4niki.com/1277032434966/pedagogika/printsipi_pedagogichnogo_protsestu

20. Семигіна Т.В. Пожидаєва О.В., Карагодіна О.Г. ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ: АНАЛІЗ ЗМІСТУ // Міжнародний науковий журнал «Грааль науки». №12-13. Квітень 2022. С.108-113. URL: <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/article/view/20>

© О. М. Лозинський, 2023.

Науково-методична стаття.

Надійшла до редакції 29.05.2023.

Прийнято до публікації 13.06.2023.

DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-1319/2023-1-7>

К. І. Савостікова, М. Г. Мошовська

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9288-7440> – К. Савостікова

ki.savostikova@ukr.net

ЗАСОБИ ІНТЕГРАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Проблеми інтеграції людей з інвалідністю у суспільство зумовлені, з одного боку, відхиленнями в їхньому психофізичному розвитку, а з іншого – тим, що сама система суспільних відносин ще є не досконалою і недоступною для людей з інвалідністю. Розвиток сучасного українського суспільства також характеризується зростанням інтересу до проблем цієї категорії людей. Інтерес зростає, особливо з огляду на те, що їх кількість постійно збільшується внаслідок війни в нашій країні.

Мета нашого дослідження: сприяння використанню сучасних засобів для подальшої інтеграції людей з інвалідністю в соціум. Для досягнення поставленої мети, ми використали методи спостереження, порівняння та аналізу. У статті визначено сучасні засоби інтеграції осіб з інвалідністю в соціум. В межах нашого дослідження ми визначили труднощі реалізації національного законодавства, перешкоди, на які натрапляють люди з інвалідністю, засоби інтеграції людей з інвалідністю, а саме: доступність середовища, технічне забезпечення, трудовий і професійний напрям, освіту, фізкультурно-спортивну складову, туристичне спрямування та дозвілля.

Ми дійшли висновку, що місцеві органи влади повинні звернути увагу на оснащення автобусних, троллейбусних і трамвайних маршрутів декількома транспортними засобами для перевезення осіб з інвалідністю. Доречним було б закупити залізничні пасажирські вагони, максимально пристосовані для комфортного перевезення цієї категорії осіб. Потребує організації і служба супроводу інвалідів в аеропортах та вокзалах, забезпечення постійної роботи ліфтів та інших технічних засобів, призначених для людей з інвалідністю та інших маломобільних груп населення. Навчання дає змогу особам з інвалідністю інтегруватися в середовище своїх однолітків, здорові діти навчаються допомагати і піклуватися один про одного, а суспільні стереотипи щодо цієї категорії людей змінюються.

Ключові слова: адаптація, засоби інтеграції, засоби реабілітації, інтеграція, люди з інвалідністю, соціалізація.

К. І. Savostikova, M. H. Moshovska

Lviv State University of Life Safety, Lviv, Ukraine

MEANS OF INTEGRATION OF PERSONS WITH DISABILITIES IN MODERN SOCIETY

The problems of integrating people with disabilities into society are caused, on the one hand, by deviations in their psychophysical development, and on the other hand, by the fact that the system of social relations itself is still not perfect and inaccessible to people with disabilities. The development of modern Ukrainian society is also characterized by a growing interest in the problems of this category of people. Interest is growing, especially considering the fact that their number is constantly increasing due to the war in our country.

The purpose of our research: to promote the use of modern means for the further integration of people with disabilities into society. To achieve the goal, we used the following methods: observation, comparison and analysis. The article defines modern means of integrating people with disabilities into society. Within the framework of our research, we identified the difficulties of implementing national legislation, obstacles faced by people with disabilities, means of integration of people with disabilities, namely: accessibility of the environment, technical support, labor and professional direction, education, physical culture and sports component, tourist direction and leisure.

We have come to the conclusion that local authorities should pay attention to equipping bus, trolleybus and tram routes with several vehicles for the transportation of persons with disabilities. It would be appropriate to purchase railway passenger cars that are maximally adapted for the comfortable transportation of this category of persons. It requires the organization of an escort service for the disabled at airports and train stations, ensuring the constant operation of elevators and other technical means intended for people with disabilities and other groups of the population with reduced mobility. Education enables people with disabilities to integrate into the environment of their peers, and healthy children learn to help and care for each other, and social stereotypes about this category of people are changing.

Key words: adaptation, means of integration, means of rehabilitation, integration, people with disabilities, socialization.

Актуальність проблеми. Статистика України налічує близько трьох мільйонів осіб з інвалідністю. Люди з інвалідністю і досі можуть натикатися на зневагу, стереотипи і страхи, які протягом усієї історії людства стримували певний соціальний розвиток цієї категорії людей суспільства і відокремили їх від нього.

Проблеми інтеграції людей з інвалідністю у суспільство зумовлені, з одного боку, відхиленнями в їхньому психофізичному розвитку, а з іншого – тим, що сама система суспільних відносин ще є недосконалою і недоступною для людей з інвалідністю.

Розвиток сучасного українського суспільства також характеризується зростанням інтересу до проблем цієї категорії людей. Інтерес зростає, особливо з огляду на те, що їх кількість постійно збільшується внаслідок війни в нашій країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтеграцію людей з інвалідністю як складову соціальної роботи розглядали такі вчені: І. Іванова, А. Капська, О. Молчан, М. Чайковський та інші. Саме вони виділили спектр соціальних проблем у зв'язку з інвалідністю.

Мета дослідження: сприяння використанню сучасних засобів для подальшої інтеграції людей з інвалідністю в соціум.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реалізація прав людини, включаючи повноцінну участь людей з інвалідністю в житті суспільства та його розвитку, вважається центральною місією ООН, що відображено в Конвенції про права людей з інвалідністю. В останні роки ставлення до інвалідності змістилося від медичної та благодійної моделі до соціальної моделі, яка організовує середовище, адаптоване до потреб людей з інвалідністю відповідно до принципів Конвенції.

Соціальна модель допомоги людям з інвалідністю передбачає вирішення їхніх проблем через створення соціальних служб, центрів соціальної реабілітації та центрів професійної реабілітації (Шевчук, 2012).

Узгодженість державної політики щодо посилення соціального захисту осіб з інвалідністю та реалізації їх права на участь у суспільному житті знаходить своє відображення у гармонізації національного та міжнародного законодавства. Незважаючи на те, що національне законодавство є прогресивним, існують певні труднощі в його реалізації як на центральному, так і на місцевому рівнях. Більшість соціальних гарантій для людей з інвалідністю, передбачених українським законодавством, не мають достатнього фінансового підґрунтя і покладаються на місцеві громади.

Значна частина повсякденного життя людей з інвалідністю є складним випробуванням, яке їм часто доводиться долати самотужки. Перешкоди

існують на кожному кроці, наприклад, висота сходинки біля вхідних дверей або незручність посадки в автобус. Ситуація неможливості працевлаштування людей з інвалідністю через упереджене ставлення роботодавців – це проблема перешкод, вирішення якої є обов'язком держави перед своїми громадянами.

Усі засоби інтеграції, можна поділити на декілька груп:

- доступність середовища;
- технічне забезпечення;
- трудовий і професійний напрям;
- освіта;
- фізкультурно-спортивна складова;
- туристичне спрямування;
- дозвілля.

У зовнішньому світі людина з інвалідністю використовує усі ті самі речі, що й інші люди, наприклад, ліфт – на станціях метро є потреба у широких підйомниках для інвалідних візків. Там, де є підземні переходи, може знадобитися два підйомники на станцію. Це пов'язано з тим, що літні люди та особи на інвалідних візках можуть спускатися пандусами, якщо колеса візків вписуються в ширину колії, але інвалідні візки не можуть спуститися без сторонньої допомоги. Крім того, ліфти зазвичай не призначені для розміщення крісел колісних, ширина яких перевищує ширину дверей.

Кут нахилу пандуса не має перевищувати 8 градусів і пандус повинен мати поручні з обох боків. Це необхідно, наприклад, для того, щоб користувачі інвалідних візків могли триматися обома руками при підйомі та спуску. Такі поручні мають бути встановлені скрізь – у будинках, державних установах, банках, торгових центрах, супермаркетах тощо.

Бордюри біля пішохідного переходу має бути опущені на однакову висоту з дорожнім покриттям. Крім того, швидкість транспортних засобів, що рухаються по дорозі, також може бути знижена, якщо пішохідні переходи підняти на ту ж висоту, що і бордюри. Такі заходи забезпечать усім учасникам дорожнього руху, які користуються пішохідним переходом, можливість безперешкодного переходу дороги.

Найважливішими елементами міської інфраструктури для людей з вадами зору є плитки, які можуть слугувати доріжками, попереджаючи їх про сходинки та пішохідні переходи. Таким чином, незрячі люди можуть безпечніше пересуватися містом.

Деякі звукові ефекти та подібні пристрої в метро також є елементами міської навігації. Для безпеки людей з вадами зору на станціях метро та швидкісного трамваю слід облаштовувати важливі пішохідні переходи та інші подібні об'єкти.

Найважливіший елемент міської інфраструктури для людей з порушеннями зору – це плитка, яка попереджає про східці, переходи, може слугувати маршрутом. Таким чином, люди з порушеннями зору можуть рухатися містом із більшою впевненістю.

Певні звукові ефекти в метро і такі прилади теж є елементом міської навігації. Вони мають бути біля основних пішохідних переходів для безпеки руху людей з порушеннями зору, а також на всіх станціях метро та швидкісного трамваю.

Основні кроки у впровадженні універсального дизайну:

- громадські організації мають працювати з відповідними органами влади і пояснювати їм необхідність запровадження ідей універсального дизайну;

- у межах певних проєктів, громадські організації можуть самі створювати відповідні середовища – наприклад, на своїх робочих місцях. Цим самим вони подаватимуть іншим роботодавцям гарний приклад, запрошуючи на роботу людей з інвалідністю і створюючи всім необхідні умови праці;

- громадські організації можуть визначати відповідні критерії для проєктування простору відповідно до принципів універсального дизайну і контролювати їх виконання;

- необхідно руйнувати стереотипи: доносити думку, що всі люди рівні (Азін, 2013).

Певне немає міста у якому б не було проблем у своїй доступності для різних груп людей. Проте поширення ідеї універсального дизайну поруч із активною громадською позицією здатні зробити будь-яке місто зручним для всіх.

Забезпечити осіб з інвалідністю технічними та іншими засобами реабілітації, спецавтотранспортом – це також один із способів сприяти інтеграції їх у суспільство.

Люди та діти з інвалідністю забезпечуються безоплатно або на певних умовах на підставі індивідуальних програм реабілітації соціально-медичними послугами, технічними та іншими засобами реабілітації (засоби пересування, протези, сурдотехнічні засоби, мобільні телефони для письма тощо). Медичне обладнання (індивідуальні засоби, офтальмологічні, зубні та щелепно-лицьові протези, окуляри, слухові та мовленнєві апарати, кохлеарні імпланти, сечоприймачі тощо), автотранспортні засоби, електровізки (за наявності медичного висновку) (ч. 1 ст. 38 ч. 1 «Закону про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні»).

Особи з інвалідністю мають право на безоплатне забезпечення такими технічними та іншими засобами реабілітації:

- протезно-ортопедичні вироби (ортези, протези), в тому числі ортопедичне взуття;

- допоміжні засоби для пересування (візки);

- спеціалізовані засоби для самообслуговування та догляду (налокітники, чохли, засоби особистої гігієни тощо);

- допоміжні засоби для транспортування, пересування та підйому (палиці, милиці, ходунки, мотузкові сходи тощо);

- меблі та обладнання (ліжка, матраци, шведські стінки, поручні та перила);

- спеціалізовані засоби орієнтування, спілкування та обміну інформацією (аудіоплеєри, диктофони, мобільні телефони, годинники) (Постанова КМУ, 2023).

Однією з умов працевлаштування людей з інвалідністю є професійна реабілітація, яка включає психологічну підтримку, спеціалізовану орієнтацію та професійне навчання.

Відповідно до статті 38 Закону України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні», держава гарантує безоплатне професійне навчання та пов'язані з ним послуги особам з інвалідністю відповідно до індивідуальної програми реабілітації особи з інвалідністю.

Також, в Україні діють квоти на працевлаштування осіб з інвалідністю. Відповідно, якщо українські підприємства не дотримуються цих квот, то до них застосовуються санкції.

При оцінці якості життя населення аналізуються ті сфери, які суттєво впливають на задоволення основних потреб людини. До цих сфер належать матеріально-побутові умови, праця, охорона здоров'я та медичне обслуговування, освіта, доступ до знань у політичній та економічній сферах, правова допомога для захисту прав осіб з інвалідністю. За останні два роки рівень задоволення основних життєвих потреб пересічних людей в Україні не покращився, а в деяких аспектах і погіршився. Зокрема, це відбувається у сфері зайнятості та не оминає людей з інвалідністю, працевлаштування яких потребує додаткових коштів від держави.

Термін «зайнятість» можна визначити як найбільш загальну економічну характеристику. Він відображає рівень економічного розвитку та внесок робочої сили у виробництво. Зайнятість пов'язує виробництво і споживання, а її структура визначає характер взаємозв'язку між ними. Згідно з Кодексом законів про працю, соціальний характер зайнятості відображає потребу людини в самовираженні, а також у задоволенні матеріальних потреб за рахунок доходу, отриманого за працю. Що стосується інших категорій населення, то для людей з інвалідністю праця є найважливішим способом соціалізації, допомагає їм відчувати себе потрібними сім'ї та

суспільству, впоратися з наслідками інвалідності та покращити свій матеріальний добробут, отримуючи заробітну плату (Мочерний, 2000).

Невирішеним залишається головне завдання професійної інтеграції – забезпечення конкурентоспроможності людей з інвалідністю на ринку праці та працевлаштування. Кількість осіб з інвалідністю працездатного віку в Україні перевищує 1,5 млн осіб.

Професійне навчання та освіта є важливими напрямками зайнятості осіб з інвалідністю, які перебувають на обліку в Державній службі зайнятості, та ключовим засобом підвищення їх конкурентоспроможності на ринку праці. Кількість осіб з інвалідністю, які пройшли професійне навчання за сприяння Державної служби зайнятості, з кожним роком зростає.

У багатьох регіонах України створюються умови для підвищення рівня охоплення людей і дітей з інвалідністю загальною, середньою і вищою освітою.

Доступ до якісної освіти може допомогти подолати бар'єри на шляху соціалізації людей та дітей з інвалідністю. Загалом молодь все більше позиціонує освіту як ресурс соціальної мобільності та опанування нових соціальних ролей, інвестування капіталу та досягнення бажаного соціального статусу. Розвиток і поширення інтелектуальних і творчих здібностей молоді з інвалідністю стали основним технічним принципом виробництва і відтворення суспільних відносин, що робить їхню вищу освіту одним із найважливіших шляхів формування особистості. Саме освітній процес університету та соціальна робота допомагають людині набути цієї автономії та унікальності, щоб вона була вільною від безумовності зовнішніх соціокультурних впливів, самостійно проєктувала та планувала свою соціальну поведінку відповідно до своїх потреб.

Одним із шляхів забезпечення якісної та швидкої інтеграції людей з інвалідністю у суспільство є формування та їх розвиток під час навчання в соціальних інституціях, особливо у вищих навчальних закладах (Порошенко, 2019, с. 61). В сучасному світі освіта виступає одним із основних чинників, які підтримують або змінюють структуру суспільства та підвищують соціальну і професійну мобільність індивідів. Освіта як фактор мобільності значно розширює можливості для просування по соціальній драбині і часто є необхідною умовою для цього. Це відноситься як до здорових людей, так і до людей з інвалідністю. Здобуття повноцінної освіти для людей з інвалідністю набуває особливого значення, оскільки опанування ними фахових навичок дає можливість реалізувати свої

здібності, частково або повністю адаптуватися у суспільстві (Польовик, 2011, с. 61–64).

Чимраз більшого визнання набуває заняття спортом для осіб з інвалідністю. Через це держава повинна стимулювати всі види спортивної діяльності, шляхом надання коштів і правильної організації цієї діяльності. Створення однакових умов для людей з інвалідністю у питанні їх залучення в заняття фізичною культурою і спортом – основне досягнення провідних країн (Українська правда, 2021).

Україна – одна з чотирьох країн світу, де окрім заробітної плати для спортсменів з інвалідністю є ще й фінансова винагорода за здобутки. Разом з тим в країні повністю відсутня система соціального захисту цих осіб: після травми чи діагностування порушення, вони не проходять реабілітацію, адаптацію та соціалізацію. Іноді все життя люди отримують лише соціальні виплати, які не дають їм змоги вести незалежне та гідне життя.

Спорт – це можливість для більшості людей реалізувати себе професійно, заробляти нормальні кошти та мати змогу подорожувати. Саме через це багато осіб з інвалідністю докладають зусилля, щоб стати професійними спортсменами (Рубрика, 2020).

Система Інваспорт – це великий механізм, який функціонує і забезпечує право дитини й людини з інвалідністю на заняття фізкультурою та спортом. Разом з діяльністю Національного комітету спорту інвалідів України сьогодні стоїть мета для України – стати лідерами світового спорту. В системі Інваспорту партнерами виступають національні федерації і фізкультурно-спортивні громадські організації, які працюють у цій системі, зокрема фізкультурно-спортивні клуби та міські обласні федерації (Постанова КМУ, 2011).

Популярний рух Invictus Games в Україні реалізує функцію, з якої починав Паралімпійський рух загалом: нагадати про людей з інвалідністю. Якщо Паралімпійський спорт позиціонувався для людей з інвалідністю загалом, то Invictus – для ветеранів російсько-української війни. До того ж виконує функцію нормалізації цих людей в суспільстві і, зокрема, в очах частини громади, в якій могло виникнути упереджене ставлення стосовно них.

За словами Ігоря Безкаравайного, заступника міністра у справах ветеранів, члена української збірної Invictus Games та ветерана російсько-української війни, спорт – не єдиний спосіб знайти себе в житті. Однак для багатьох ветеранів спорт є основою для пошуку себе та свого місця у світі після повернення з війни. Тому Ігри Нескорених – це місце зустрічі для мотивації у спорті та житті, можливість зробити висновки та зрозуміти, чи

хочеш ти розвиватися у спорті, чи зосередитися на інших видах діяльності. Тому Ігри Нескорених – це аматорський спорт з потенціалом для подальшого розвитку, не спорт заради медалей, а спорт заради відновлення життя.

На Іграх Нескорених 2015-2016 років, коли ветерани тільки починали займатися спортом з протезами ніг, багато хто не міг зрозуміти цей феномен. Сьогодні ж цим вже нікого не здивуєш. Певною мірою це пов'язано з тим, що в Україні прийшли нові технології. І, як наслідок, розвинувся взаємозв'язок між реабілітацією, спортом і ветеранами (Рубрика, 2020).

Найважливіше завдання туризму – звільнити людей з інвалідністю від соціальної ізоляції, мотивувати їх до життя та забезпечити спеціальними фізичними вправами в процесі реабілітації та релаксації. Найбільший терапевтичний ефект з точки зору розширеної реабілітації має активний туризм, який розвиває фізично, морально, оздоровчо, етично та естетично.

Соціальна значущість туризму для людей з інвалідністю зумовлена насамперед зростанням кількості людей з інвалідністю як у відносному, так і в абсолютному вимірі. У цьому контексті важливим є розробка нових шляхів соціальної реінтеграції, спрямованих на розширення життєвого простору осіб з інвалідністю. Одним з найбільш ефективних способів розширення життєвого простору та покращення здоров'я людей з інвалідністю є спортивно-оздоровчий туризм, який наразі особливо стихійно розвивається в Україні. Влітку в різних регіонах організовуються туристичні табори, зльоти, змагання та походи (Топалова, 2016).

Суть інтеграції дозвілля полягає у створенні ситуації, в якій люди з інвалідністю сприймаються як суб'єкти, а не об'єкти дозвіллевої діяльності. Метою дозвіллевої реабілітації є відновлення здатності людини брати участь у дозвілльовій та рекреаційній діяльності відповідно до її інтересів та уподобань, підтримка її соціокультурного життя та діяльності, створення сприятливого психологічного та емоційного середовища через спілкування та культуру дозвілля, розвиток навичок адаптації до нового середовища проживання та освіти для дорослих.

Низька самооцінка людей з інвалідністю формується під впливом негативного ставлення оточуючих, відсутності доступу до багатьох можливостей, які здорові люди сприймають як належне, соціальної незахищеності тощо, що призводить до негативного ставлення до себе як до особистості, низької соціальної активності, недостатнього рівня освіти, некваліфікованої роботи та низького соціального статусу для цієї

категорії людей. Це основні причини низького соціального статусу людей з інвалідністю.

Основними завданнями включення людей з інвалідністю у сферу дозвілля виступають:

- заохочення людей з інвалідністю до участі в соціальній і культурній творчості та розробка відповідних програм для залучення людей з інвалідністю до соціального і культурного життя;

- зосередження програм дозвілля для людей з інвалідністю на соціалізації, а не лише на розвагах;

- створення відповідних соціально-культурних закладів для надання дозвілльових послуг людям з інвалідністю;

- цільова підготовка фахівців у сфері дозвілля, які працюють з людьми з інвалідністю. Процес навчання має базуватися на підготовці персоналу, який володіє технологіями дозвілля та рекреації, має педагогічні знання та навички надання першої медичної допомоги, а також соціологічний та культурологічний досвід.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Отже, важливим запитом є облаштування міського і приміського транспорту для зручного користування людьми з інвалідністю та виділення для їхніх автомобілів окремих місць на автостоянках. Місцеві органи влади повинні звернути увагу на оснащення автобусних, тролейбусних і трамвайних маршрутів декількома транспортними засобами для перевезення осіб з інвалідністю. Доречним було б закупити залізничні пасажирські вагони, максимально пристосованих для комфортного перевезення цієї категорії осіб. Вимагає організації служба супроводу інвалідів в аеропортах та вокзалах, забезпечення постійної роботи ліфтів та інших технічних засобів, призначених для людей з інвалідністю та інших маломобільних груп населення. Навчання дає змогу особам з інвалідністю інтегруватися в середовище своїх однолітків, здорові діти навчаються допомагати і піклуватися один про одного, а суспільні стереотипи щодо цієї категорії людей змінюються.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у вдосконаленні існуючих засобів соціальної інтеграції людей з інвалідністю в умовах війни.

Список літератури:

1. Азін В. О., Байда Л. Ю., Грибальський Я. В., Красюкова-Еннс О. В. Доступність та універсальний дизайн : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. Байди Л. Ю., Красюкової-Еннс О. В. К., 2013. 128 с.

2. Гроші, дух або реабілітація? // Рубрика. 2020. URL:

<https://rubryka.com/article/sports-disability/>.

3. Деякі питання центрів з фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю «Інваспорт» : Постанова Кабінету Міністрів України від 20 лип. 2011 р. N 766 / Кабінет Міністрів України.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/766-2011-%d0%bf#text>

4. Мочерний С. В. Основи економічної теорії / К.: Знання, 2000. 343 с.

5. Польовик О. В. Сучасний стан соціальної адаптації студентів з особливими потребами до навчально-виховного процесу: зб. наук. праць Національної академії Державної прикордонної служби України 2011 № 57. С.61–64.

6. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ : ТОВ. «Агентство «Україна», 2019. 300 с.

7. Про затвердження Порядку забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю та інших окремих категорій населення і виплати грошової компенсації вартості за самостійно придбані технічні та інші засоби реабілітації, переліку таких засобів : Постанова Каб. Міністрів України від 05.04.2012 р. № 321 : станом на 1 січ. 2023 р. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/321-2012-п#Text

8. Спорт – це для всіх», правда ж? // Українська правда. 2021. URL: <https://life.pravda.com.ua/projects/stop-dyskryminatsiya/2021/08/25/245619/>.

9. Топалова О. І. Суспільно-географічні передумови та перспективи розвитку адаптивного туризму в Україні : автореф. дис. канд. геогр. наук; 11.00.02 Київ, 2016. 20 с.

10. Шевчук І. В. Реабілітація інвалідів [Текст] : монографія / І. В. Шевчук, О. Б. Яворовенко, Н. М. Беляєва, С. В. Шевчук. Вінниця : ФОП Данилюк В. Г., 2012. 216 с.

References:

1. Azin, V., Baida, L., Hrybalskyi, Ya., Krasiukova-Enns, O. (2013). Dostupnist ta universalnyi dyzain [Accessibility and universal design]. [in Ukrainian].

2. Hroshi, dukh abo rehabilitatsiia (2020) [Money, spirit or rehabilitation]. Retrieved from: rubryka.com/article/sports-disability/ [in Ukrainian].

3. Deiaki pytannia tsentriv z fizychnoi kultury i sportu osib z invalidnistiu «Invasport» (2011) [Some

issues of centers for physical culture and sports for persons with disabilities «Invasport»]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/766-2011-%d0%bf#text> [in Ukrainian].

4. Mochernyi, S. (2000). Osnovy ekonomichnoi teorii [Foundations of economic theory]. [in Ukrainian].

5. Polovyk, O. (2011). Suchasnyi stan sotsialnoi adaptatsii studentiv z osoblyvymy potrebamy do navchalno-vykhovnoho protsesu [The current state of social adaptation of students with special needs to the educational process]. [in Ukrainian].

6. Poroshenko, M. (2019). Inkluzyvna osvita [Inclusive education]. [in Ukrainian].

7. Pro zatverdzhennia Poriadku zabezpechennia tekhnichnymy ta inshymy zasobamy rehabilitatsii osib z invalidnistiu, ditei z invalidnistiu ta inshykh okremykh katehorii naseleння i vyplaty hroshovoi kompensatsii vartosti za samostiino prydbani tekhnichni ta inshi zasoby rehabilitatsii, pereliku takykh zasobiv 2023 (Kabinet ministriv Ukrainy). [On the approval of the Procedure for providing technical and other means of rehabilitation to persons with disabilities, children with disabilities and other separate categories of the population and payment of monetary compensation for the cost of independently purchased technical and other means of rehabilitation, a list of such means (Cabinet of Ministers of Ukraine)]. Postanova Kabinetu ministriv Ukrainy. [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/321-2012-п#Text> [in Ukrainian].

8. Sport – tse dlia vsikh», pravda zh (2021) [Sport is for everyone, it's true]. Retrieved from: <https://life.pravda.com.ua/projects/stop-dyskryminatsiya/2021/08/25/> [in Ukrainian].

9. Topalova, O. (2016). Suspilno-heohrafichni peredumovy ta perspektyvy rozvytku adaptivnoho turyzmu v Ukraini [Socio-geographical prerequisites and prospects for the development of adaptive tourism in Ukraine]. [in Ukrainian].

10. Shevchuk, I. (2012). Reabilitatsiia invalidiv [Rehabilitation of the disabled]. [in Ukrainian]

© К. І. Савостікова, М. Г. Мошовська, 2023.

Оглядова стаття.

Надійшла до редакції 29.05.2023.

Прийнято до публікації 13.06.2023.

DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-1319/2023-1-8>

Г. П. Васянович, В. М. Логвиненко

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2346-193x> – Г. П. Васянович

<https://orcid.org/0009-0001-9273-1983> – В. М. Логвиненко

g.vasyanovych@ldubgd.edu.ua

ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З БЕЗПРИТУЛЬНИМИ ДІТЬМИ

У статті аналізується сутність і зміст ключових понять «соціальна робота» та «безпритульні діти». Наголошується на актуальності визначеної проблеми в надзвичайний для України час, пов'язаний із руйнівними наслідками війни. Обґрунтовується думка, згідно з якою дослідження проблематики соціальної роботи у запропонованому контексті варто здійснювати в руслі теоретико-методологічних засад філософсько-педагогічного екзистенціалізму й герменевтики, а також ноології. Наголошено на необхідності використання різноманітних форм і методів, засобів запобігання дитячій безпритульності. Аргументовано викладено головні напрями запобігання дитячій безпритульності у контексті соціальної роботи, серед яких провідне місце посідають: матеріальна, соціальна, психологічна та морально-духовна соціалізація. Кожній із них дана розгорнута характеристика. Зроблено акцент на морально-духовному напрямку, адже безпритульні діти «хворіють» на бездуховність, недостатню сформованість сенсу свого буття в соціумі. Відчуваючи внутрішню пустоту, переживаючи власну непотрібність, самотність, дитина закривається в собі, шукаючи вихід у «втєчі». Результатом такої «втєчі» є асоціальність особистості дитини, її емоційна нестабільність, агресія, страх, недовіра до інших, відчуття невпевненості у собі, своїх вчинках, низька самооцінка. Зазначено, що морально-духовна соціалізація, передусім, виявляється в здатності батьків до духовної любові, споглядання та прагнення до вдосконалення, розвиненого почуття справедливості та соціальної відповідальності перед дитиною, збереження та розширення її духовного простору в усій життєдіяльності. Саме тому, цей напрям соціалізації є потужним запобіжником проти зростання дитячої безпритульності. На цій основі висвітлено основні види роботи соціальних служб, соціального працівника з безпритульними дітьми.

Ключові слова: соціальна робота, соціальний працівник, безпритульна дитина, екзистенціалізм, герменевтика, ноологія.

Н. Р. Васянович, В. М. Логвиненко

Lviv State University of Life Safety, Lviv, Ukraine

PHILOSOPHICAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS OF SOCIAL WORK WITH HOMELESS CHILDREN

The article analyzes the essence and content of the key concepts, namely «social work» and «homeless children». Emphasis is placed on the relevance of the identified problem in an emergency time for Ukraine, associated with the devastating consequences of the war. The opinion is substantiated that the study of the problems of social work in the proposed context should be carried out basing on the theoretical and methodological foundations of philosophical and pedagogical existentialism, hermeneutics, and noology. The need to use various forms and methods of preventing child homelessness is emphasized. The main areas of prevention of child homelessness in the context of social work are argued, among which material, social, psychological and moral-spiritual socialization take the leading place. Each of them is given a detailed description. Emphasis is placed on the moral and spiritual work, because homeless children «suffer» from the lack of spirituality, insufficiently formed meaning of their existence in society. Feeling inner emptiness, experiencing their own uselessness, loneliness, the child closes in themselves, looking for a way out in «escape». The result of such an «escape» is the asociality of the child's personality, their emotional instability, aggression, fear, mistrust of others, a feeling of insecurity in themselves and their actions, as well as low self-esteem. It is noted that moral and spiritual socialization, first of all, manifests itself in the parents' ability for spiritual love, contemplation and striving for improvement, a developed sense of justice and social responsibility towards the child, preservation and expansion of the child's spiritual space in all life activities. That is why socialization is a powerful safeguard against the growth of child homelessness. On this basis, the main types of work of social services, a social worker with homeless children are highlighted.

Key words: social work, social worker, homeless child, existentialism, hermeneutics, noology.

Постановка проблеми. Соціальна робота як сучасний феномен, незважаючи на свою «молодість», вже відіграє надзвичайно важливу роль у розбудові демократичного, громадянського суспільства України. З самого початку свого становлення і розвитку в її основу покладені фундаментальні принципи гуманізму, милосердя, добра, любові до ближнього, тим більше, що клієнтом соціального працівника зазвичай є особистість з особливими потребами, а також безпритульні діти. З огляду на реальну ситуацію, аналіз наукових досліджень з цієї проблематики дає всі підстави стверджувати, що нашій державі все ще не вдається вжити достатніх ефективних заходів із зменшення кількості безпритульних дітей. Безумовно, що такий стан речей тісно пов'язаний із наявністю довготривалих кризових явищ у всіх сферах суспільства, низьким рівнем культури сімейних відносин, зростаючою бідністю та деформацією моральних відносин як на суспільному, так і на індивідуальному рівнях. До цього слід додати неймовірно негативний вплив війни, яку нам підступно нав'язав фашистський режим росії на чолі з путіним та його оточенням. У цій надзвичайно жорстокій війні загинули тисячі ні в чому невинних українських громадян, сотні дітей залишилися сиротами, які не можуть знайти собі безпечного притулку. Вони ховаються в підвалах, на горищах, шахтах теплотрас тощо. Більшу частину свого життя вони проводять біля базарів, вокзалів, станцій метро, де намагаються здобути собі бодай якесь харчування.

На жаль, достовірної інформації про реальну кількість безпритульних дітей в Україні немає, оскільки все ще недостатньо наукових досліджень з цієї проблеми та недосконала робота соціальних служб. Зазначимо, що у великих містах таких дітей велика кількість. Втім низький рівень індивідуальної свідомості людей, брак уваги громадянського суспільства негативно впливають на розв'язання цієї проблеми у загальнонаціональному масштабі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Останнім часом з'явилась значна кількість наукових праць щодо сутності і змісту поняття «соціальна робота». Не залишилася поза увагою ця дефініція і в зарубіжних розвідках. Зокрема Міжнародна асоціація шкіл соціальної роботи (IASSW) та Міжнародна федерація соціальних працівників (IFSW) прийняли таке міжнародне визначення поняття «соціальна робота»: професія, яка сприяє соціальним змінам, вирішенню проблем у людських стосунках, наснаженню і звільненню людей з метою покращення добробуту (Соціальна робота, 2020). Неважко побачити, що по-перше, таке визначення носить надто загальний, описовий, а не сутнісний

характер. По-друге, акцентуація тут робиться на професії. Не заперечуючи повністю такий підхід, ми дотримуємося тієї думки, що поняття «соціальна робота» охоплює значно більший контекст, а саме: а) як професійна діяльність; б) як навчальна дисципліна; в) як наука; г) як важливий елемент духовної, моральної культури людини тощо. У цьому розумінні принципи прав і етичних норм людини є фундаментальними для здійснення соціальної роботи. Саме тому головну мету соціальної роботи можна визначити як реальну можливість допомогти маргінальним, соціально-виключеним (занедбаним), позбавленим прав володіння, вразливим групам людей і групам людей, що перебувають у небезпеці. Безумовно, що до цієї групи безпосередньо належать безпритульні люди, зокрема – діти.

Наш контекст проблеми стосується саме цієї категорії клієнтів. Зазначимо, що останнім часом вийшли з друку цікаві дослідження з означеної проблематики. Так, Г. Васянович, В. Логвиненко (2020), В. Онищенко (2012) аналізують філософсько-методологічні основи досліджень професійної освіти, гуманістики в сучасних умовах їх розвитку; С. Поляруш (2019) у своїх дослідженнях цілком слушно акцентує увагу на питаннях державної політики щодо подолання дитячої безпритульності та бездоглядності; Л. Єрьоміна та Г. Ель Хатрі (2020) розкривають принципи і реальні можливості соціальної роботи з безпритульним дітьми; О. Безпалько, Л. Гурковська, Т. Журавель, І. Зверева, І. Петрович та ін. (2010) аналізують стан, причини дитячої безпритульності та зосереджують свою увагу на питаннях надання професійної комплексної допомоги бездоглядним та безпритульним дітям; Л. Kryvachuk (2022) досліджує актуальні питання дитячої безпритульності та захисту прав дітей в умовах російсько-української війни.

Метою статті є теоретичний аналіз окресленої проблеми та характеристика основних напрямів соціальної роботи з питань запобігання дитячій безпритульності в філософсько-педагогічному контексті.

Виклад основного матеріалу. Реальна соціальна робота з безпритульними дітьми в Україні здійснюється на основі чинної нормативно-правової бази та конкретних наукових досліджень, спрямованих на розв'язання цієї надзвичайно складної соціальної, морально-духовної проблеми. До таких законодавчих документів передусім відносимо: Закон України № 21/95-ВР від 24.01.1995 р. «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей»; Закон України № 2402-III від 26.04.2001 р. «Про охорону дитинства»; Закон України № 2623-IV від 02.06.2005 р. «Про основи соціального захисту

бездомних осіб і безпритульних дітей»; Закон України № 1068 від 30 серпня 2007 р. «Про затвердження типових положень про службу у справах дітей». У зазначених та інших нормативно-правових документах чітко визначається сутність і зміст державних органів щодо законних прав дитини, організації проведення належної роботи із безпритульними дітьми з метою їх захисту і благополуччя.

В науковій літературі соціального спрямування, безпритульних дітей часто-густо називають «дітьми вулиці». За визначенням відомої дослідниці соціальної роботи, професорки А. Капської, до категорії таких дітей відносять:

- безпритульні діти – діти, які не мають постійного місця проживання через втрату батьків, асоціальні форми поведінки дорослих в сім'ї;

- діти, яких вигнали з дому батьки;

- діти – втікачі із виховних установ, які зазнали психологічного, фізичного та сексуального насильства у закладах інтернатного типу та притулках;

- діти – втікачі із зовні благополучних сімей

- діти з високим рівнем конфліктності, акцентуаціями та патологіями характеру, відхиленнями у психічному та особистісному розвитку;

- діти, які за своїми психологічними ознаками схильні до постійного перебування на вулиці, діти, позбавлені систематичного батьківського піклування, аутсайтери шкільних колективів, діти з яскраво вираженими ознаками важковихованості, схильні до безцільного проведення часу (Соціальна педагогіка, 2011).

У цілому погоджуючись із такою характеристикою безпритульних дітей, хотілося б додати, що такі діти «хворіють» на бездуховність, недостатню сформованість смислу особистого буття в соціумі. Всесвітньо відомий філософ, психолог і педагог – В. Франкл, який пройшов нацистські табори під час Другої світової війни і дивом залишився живим, писав: «Сьогодні ми, сутнісно, маємо справу вже з фрустрацією не сексуальних потреб, як в час Фрейда, а з фрустрацією потреб екзистенційних. Сьогоднішній пацієнт вже не стільки страждає від почуття неповноцінності, як в часи Адлера, скільки від глибинного почуття втрати смислу, яке поєднується з відчуттям пустоти, – тому я і кажу про екзистенційний вакуум» (Frankl, 2017).

Відчуваючи внутрішню пустоту, переживаючи власну непотрібність, самотність, дитина закривається в собі, шукаючи вихід у «втечі». Результатом такої «втечі» є асоціальність особистості дитини, її емоційна нестабільність, агресія, страх, недовіра до інших, відчуття невпевненості у собі, своїх вчинках, низька самооцінка. Аналізуючи стан і характер дій

безпритульних дітей вчені доходять висновку, що для них характерні такі особливості: вікові – більшість їх перебуває у віці від 6 до 14 років; гендерні – серед безпритульних дітей частка хлопців є більшою, ніж серед дівчат; особливості, пов'язані із сімейним станом – це означає, що більшість безпритульних дітей є із неблагополучних і неповних сімей; особливості фізичного розвитку – такі діти зазвичай мають слабке здоров'я, у них переважно виражені такі хвороби: шкірні, паразитарні, застудні, які набувають хронічного стану, неврози, шлункові та ін.; особливості соціального та духовного розвитку – низький рівень освіти, культури, духовності, моральності, брак пізнавальних процесів; особливості психічного розвитку пов'язані із відсутністю внутрішньої рівноваги, агресивністю, показною незалежністю, брехливістю, душевною вразливістю тощо; врешті, особливістю поведінки та способу життя – тут характерними є: девіантна поведінка, жебрацтво, нетерпимість до найменших образ та ін. (Безпалько, 2010).

Варто, на наш погляд зауважити, що останнім часом кількість безпритульних дітей збільшується із так званих «благополучних сімей». Причини тут як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. Об'єктивний сенс становить велика зайнятість батьків, адже треба багато працювати, щоби вижити у цьому складному світі. Суб'єктивний аспект пов'язаний із байдужістю батьків до внутрішнього, духовного світу дитини. Заможні батьки часто-густо свою «любов» до дитини компенсують надмірною кількістю подарунків. Вони не зовсім добре усвідомлюють, що діти – надчутливі істоти, які підсвідомо відчують, що подарунки – це відкуп за неувагу, їхню байдужість. Вони розуміють, що нікому не потрібні. Звідси в душі дитини накопичується злість, відчуженість, врешті дитина залишає свій дім, стає «дитиною вулиці».

Зауважимо, що однією із основних причин появи безпритульності стало бездумне руйнування державної інфраструктури соціалізації та суспільного виховання дітей без формування нової ефективної структури соціалізації і дозвілля дітей в умовах ринкових відносин. Істотно скоротилося число, зросла вартість і знизилась доступність для сімей дитячих дошкільних установ, освітніх закладів, будинків дитячої творчості, дитячих санаторіїв, будинків культури, спортивних закладів тощо. Не можна й на мить забувати, що дитяча безпритульність породжує важкі соціальні, психологічні, анти-духовні наслідки та девіації в поведінці: зростання правопорушень, злочинність

неповнолітніх, дитяча проституція, алкоголізм, наркоманія та ін.

З огляду на таку ситуацію, на нашу думку, варто визначитися із головними напрямками запобігання дитячій безпритульності у контексті соціальної роботи. Серед значної кількості таких напрямів слід виділити чотири: а) матеріальний характер запобігання дитячій безпритульності; б) соціальний; в) психологічний; г) морально-духовний.

Щодо матеріального напрямку, то тут очевидним є вирішення питання економічного, фінансового забезпечення добробуту людей, подолання кризових явищ у всіх сферах їх життєдіяльності, дотримуючись мудрого принципу Григорія Сковороди: «Нерівна всім рівність». Важливо, щоб дитина ще з малих літ поступово входила в економічну систему суспільства. Опановуючи економічними знаннями, навичками поведінки в системі економічної дійсності, вона перетворюється на суб'єкт економічної діяльності. Лише так і може відбуватися процес інтеріоризації зовнішніх економічних цінностей у внутрішню систему через потреби дитини. Економічна соціалізація сприяє розвитку економічного мислення дитини, з її допомогою відбувається процес формування культури споживання, самообслуговування, а головне – формується внутрішня потреба дитини в праці. В українській традиції завжди існували різноманітні форми і методи родинного виховання, привчання дитини до посильної праці. Про це можна довідатися не лише із художніх і навчальних творів минулих часів (Т. Шевченка, І. Франка, М. Коцюбинського, С. Русової, С. Васильченка, А. Волошина, І. Куція), а й сучасних авторів (Г. Бойка, О. Савченко, М. Людкевич, Л. Стахів, В. Струтинського). У творах, підручниках і навчальних посібниках цих та інших авторів, змістовно викладені ідеї, які ілюструють, що в українській родині батьки особистим прикладом відколись навчали дітей чесній праці. Тут також містяться переконливі приклади, як виховати у дітей зацікавленість справами батьків, як сформувати усвідомлення значущості праці у людському житті, прищепити основи економності, старанності, самодисципліни, поваги до людей праці тощо. У «виховному арсеналі» українського роду міститься величезна кількість приказок, приповідок, які навчають дітей бути працьовитими, жити власною працею. Наведемо деякі із них: «Без праці жити – тільки небо копити», «Привикай до господарства змолоду, то не будеш мати на старість голоду», «Аби вмів робити, навчишся, як жити», «У нероби завжди неврожай», «Одно – молоти язиком, а інше – перти плуга».

Соціальний напрям покликаний відповідати основним принципам соціалізації як батьків, так і

їх дитини. Це означає, що вона має здійснюватися на різних рівнях: родинному, рольовому, релігійному, гендерному, культурно-освітньому та ін. У процесі соціалізації батьки та їхня дитина не лише опановують норми, традиції, цінності родинного середовища, у якому адаптуються, а й набувають навичок взаємодії з іншими людьми. Так утворюється соціальний досвід дитини, формується її адекватна вчинкова діяльність, відбувається усвідомлення нею власної затребуваності, вміння налагоджувати контакти зі своїми батьками, а також з іншими людьми. Головне тут полягає в тому, щоби, по-перше, такий напрям соціалізації не був епізодичним, а цілеспрямованим і відповідав віковим особливостям розвитку дитини. По-друге, щоби усі зазначені вище рівні соціалізації дитини використовувалися цілісно, у їх тісній взаємодії.

Психологічний характер соціалізації особистості дитини виявляється в усвідомленні нею своїх інтелектуальних здібностей, почуттєво-вольових якостей, розвитку уяви, оскільки на цій основі досягається адекватне самосприймання, самовизначення, формується активна життєва позиція до соціальних процесів, що відбуваються в колективі, суспільстві. Тут надто важливим є те, наскільки соціальний працівник сам навчився володіти принципами психології соціальної роботи. Як доводять вчені, психологія соціальної роботи – це неоднорідна, але достатньо цілісна система ідей, концепцій, технологій, методів, які застосовуються практичними соціальними працівниками у повсякденній професійній діяльності, та виявляється у різних формах взаємодії з клієнтами. Отже, виходячи з цього, соціальний працівник має бути покликаним розуміти «дитину вулиці», її психологічний стан у конкретній ситуації, розуміти ті психологічні процеси, що глибоко внутрішньо відбуваються в душі дитини і ненав'язливо, й разом з тим – дієво допомогти їй «знайти себе», осмислити життєву реальність, відчути радість буття, знайти належну єдність з навколишнім, «неворожим» світом. Усе це разом можна кваліфікувати як вироблення стратегії повернення дитини до культури, духовності, повноцінності людського життя.

Морально-духовний напрям соціалізації як запобіжник проти зростання дитячої безпритульності. Цей вид соціалізації виявляється в здатності батьків до духовної любові, споглядання та прагнення до вдосконалення, розвинутого почуття справедливості та соціальної відповідальності перед дитиною, збереження та розширення її духовного простору в усій життєдіяльності. Часто-густо саме через брак духовної любові батьків дитина залишає рідну

домівку і кидається у вир невідомого, але однозначно – страдницького, ворожого й незрозумілого їй життя. Морфологію морально-духовної соціалізації умовно можна визначити у такий спосіб: дух – духовність – морально-духовна культура – морально-духовна соціалізація (Васянович, 2012). Надто важливим у цьому напрямі є те, щоби і батьки, і дитина усвідомили необхідність позитивної, морально-духовної самозміни на краще, досконале, навчилися розуміти один одного у процесі спілкування, духовної взаємодії. Морально-духовне життя дитини повинно базуватися на таких тріадах: «уява-інтуїція-розум», «віра-совість-воля», «любов-радість-надія». Ці тріади, на нашу думку, адекватно відображають морально-духовні пізнавальні здатності особистості, спрямованість її свідомості і самосвідомості в русло морально-естетичної культури. Належне оволодіння ними – це вірний шлях до почуття милосердя, морально-правової відповідальності батьків і соціальних служб перед дитиною, усвідомлення того, що дитина – це подоба Бога, і ставитися до неї потрібно – по-Божому.

На основі викладеного можна зробити такі висновки:

1. Соціальна робота з безпритульними дітьми залишається бути актуальною теоретичною і практичною проблемою, оскільки кількість таких дітей останнім часом не зменшується, а збільшується. Більше того, можна прогнозувати, що враховуючи ті соціально-економічні, політичні, морально-духовні виклики, які постали перед Україною у воєнний час, тенденція зростання кількості безпритульних дітей, на жаль, буде збережена. Це означає, що соціальна робота в нашій державі є реальним пріоритетом – імперативом часу.

2. Для розв'язання окресленої проблеми необхідна скоординована внутрішня державна політика, спрямована на надання усебічних та інтегрованих послуг у тому сенсі, щоб від початку первинного оцінювання був доступний широкий вибір послуг, допомоги, які б задовольняли різноманітні потреби безпритульних дітей.

3. На особливу увагу заслуговує діяльність державних установ, культурно-освітніх, громадських, релігійних організацій, а також кожного соціального працівника з сім'ями, передусім з вразливими (неповними, малозабезпеченими), надання їм необхідної, дієвої допомоги.

До подальших розвідок у визначеному напрямі відносимо: а) активне застосування теоретико-методологічних основ екзистенціалізму, герменевтики та ноології у системі наукових досліджень з питань, пов'язаних із розвитком соціальної роботи як науки; б) вивчення і застосування кращого

практичного досвіду роботи соціальних установ, соціальних працівників з безпритульними дітьми на різних етапах їхнього розвитку.

БЕЗПРИТУЛЬНИМ ДІТЯМ УКРАЇНИ

Діти, діти, як відлітні птахи,
До тепла у вирій юрбами спішать...
Діти, діти, діти України
На шляхах хрестових – неживі лежать.
Оченята згасли, рученьки розп'яті,
Мов обняти міцно матінку хотять,
Скутими вустами молять Бога: «Мамо,
Чом же ви забули нас поцілувать»?!
Хоч би раз, востаннє, нам би було легше
Там за небесами, в зоряній імлі...
Як же воно сталось, що нема притулку
Хлопчикам, дівчаткам на оцій землі?
Може нас завчасно принесли лелеки,
Що чужі ми стали в рідній стороні...
Ви за все пробачте, але поховайте
В цукерково-зоряній, райдужній труні.
І хоч на Великдень принесіть яечко,
Нам же так навбитки схочеться пограть...
Рано, ой як рано, так прийшлося, мамо,
Доста не побавившись – гинуть, помирать...
А на Миколая принесіть конячок,
Ми на них поїздимо по снігу й льоду,
Різочку сховайте, бо ми чемні будем,
І зовсім забудемо про свою біду.
Діти, діти, як відлітні птахи,
До тепла у вирій юрбами спішать...
Діти, діти, діти України
На шляхах хрестових – неживі лежать...
(Г. Васянович)

Список літератури:

1. Безпалько, О. В., Гурковська, Л. П., Журавель, Т. В. та ін. Комплексна допомога бездоглядним та безпритульним дітям: методичний посібник Київ: Видавничий дім «КАЛИТА», 2010. 376 с.
2. Васянович Г. П., Логвиненко В. М. Методологія досліджень проблем професійної освіти на сучасному етапі її розвитку: контексти філософського структуралізму. Професійне навчання на виробництві: Зб. наук. праць. Ізмаїл: Дунайський інститут НУ «Одеська морська академія», 2020. С. 59-72.
3. Васянович Г. П., Онищенко В. Д. Ноологія особистості: навчальний посібник. Львів: «Сполом», 2012. 224 с.
4. Єр'оміна Л. Є., Ель Хатрі Г. А. Бездоглядність дітей: соціально-педагогічна проблема та шляхи її подолання. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2020. Вип. 77. С. 89-92.

5. Поляруш С. І. Подолання дитячої безпритульності та бездоглядності в Україні. Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Право. 2019. Вип. 7. С. 36–42.

6. Соціальна педагогіка: підручник / за ред. проф. Капської А.Й. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 488.

7. Соціальна робота: навчальний енциклопедичний словник-довідник / за науковою ред. д. с. н., проф. В. М. Пічі. Вид. 4-те, випр., перероб. і доповн. Львів: «Науковий світ - 2000». 2020. 618 с.

8. Kryvachuk, L. Ochrona praw dziecka w czasie wojny na Ukrainie: «dzieci wojny» jako nowy fenomen współczesnej Ukrainy. Youth in Central and Eastern Europe. 2022. 9(14). S. 45–54. <https://doi.org/10.24917/ycee.9658>

9. Frankl V. E. Man's Search for Meaning: Young Adult Edition: Young Adult Edition. Beacon Press. 2017. 192 p.

References:

1. Bezpalko, O. V., Hurkovska, L. P., Zhuravel, T. V. ta in. (2010). Kompleksna dopomoha bezdohliadnym ta bezprytulnym ditiam: metodychni posibnyk. [Complex assistance to homeless and homeless children]. Kyiv: Vydavnychiy dim «KALYTA», 2010. 376 s. [in Ukrainian].

2. Vasianovych H. P., Lohvynenko V. M. (2020). Metodolohiia doslidzhen problem profesiinoi osvity na suchasnomu etapi yii rozvytku: konteksty filosofskoho strukturalizmu. [Methodology for researching the problems of professional education at the current stage of its development: contexts of philosophical structuralism]. Profesiine navchannia na vyrobnytstvi: Zb. nauk. prats. Izmail: Dunaiskyi instytut NU «Odeska morskа akademiia». S. 59-72. [in Ukrainian].

3. Vasianovych H. P., Onyshchenko V. D. (2012). Noolohiia osobystosti: navchalnyi posibnyk. [Noology of personality: textbook]. Lviv: «Spolom», 224 s. [in Ukrainian].

4. Yeromina L. Ye., El Khatri H. A. (2020). Bezdohliadnist ditei: sotsialno-pedahohichna problema ta shliakhy yii podolannia [Children's carelessness: socio-pedagogical problem and ways to overcome it]. Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Serii 5 : Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy. Vyp. 77. S. 89-92. [in Ukrainian].

5. Poliarush S. I. (2019). Podolannia dytiachoi bezprytulnosti ta bezdohliadnosti v Ukraini. [Overcoming child homelessness and neglect in Ukraine] Naukovi zapysky Tsentralnoukrainskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka. Serii: Pravo. Vyp. 7. S. 36–42. [in Ukrainian].

6. Sotsialna pedahohika: pidruchnyk [Social pedagogy: textbook] / za red. prof. Kapskoi A.I. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury, 2011. 488. [in Ukrainian].

7. Sotsialna робота: навчальні енциклопедичні словники-довідники / за науковою ред. д. с. н., проф. В. М. Пічі. Вид. 4-те, випр., перероб. і доповн. Львів: «Науковий світ - 2000». 2020. 618 с. [in Ukrainian].

8. Kryvachuk, L. (2022). Ochrona praw dziecka w czasie wojny na Ukrainie: «dzieci wojny» jako nowy fenomen współczesnej Ukrainy. [Protection of children's rights during the war in Ukraine: «Children of War» as a new phenomenon of modern Ukraine]. Youth in Central and Eastern Europe, 9(14), 45–54. <https://doi.org/10.24917/ycee.9658>. [in Polish].

9. Frankl, V. E. (2017). Man's Search for Meaning: Young Adult Edition: Young Adult Edition. Beacon Press. 192 p. [in English].

© Г. П. Васянович, В. М. Логвиненко, 2023.

Оглядова стаття.

Надійшла до редакції 30.05.2023.

Прийнято до публікації 13.06.2023.

DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-1319/2023-1-9>

I. С. Федів¹, А. Маžeikienė², К. В. Степова¹

¹Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів, Україна

²Вільнюський технічний університет Гедиміна, м. Вільнюс, Литва

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4554-8347> – І. С. Федів

<https://orcid.org/0000-0001-8728-9377> – А. Маžeikienė

<https://orcid.org/0000-0002-2082-9524> – К. В. Степова

ira.arnaut94@gmail.com

СПІВПРАЦЯ МІЖ ВІЛЬНЮСЬКИМ ТЕХНІЧНИМ УНІВЕРСИТЕТОМ ІМ. ГЕДИМІНАСА ТА ЛЬВІВСЬКИМ ДЕРЖАВНИМ УНІВЕРСИТЕТОМ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Ця стаття розглядає важливість написання наукових проектів та співпрацю між університетами в контексті розвитку науки та технологій. У рамках оголошених тендерів відбуваються конкурси на реалізацію білатеральних дослідницьких проектів між Литовською науковою радою та Міністерством освіти і науки України. Автори статті зосереджуються на одному з переможних проектів, який присвячений стічним водам та їх очищенню від азоту, фосфору та поверхнево-активних речовин. У рамках співпраці між Вільнюським технічним університетом Литви та Львівським державним університетом безпеки життєдіяльності України, проводяться дослідження кінетики та динаміки процесу адсорбції на природних сорбентах. Метою проекту є розробка методу третинної очистки стічних вод за допомогою екологічно чистих модифікованих природних сорбентів. Проект передбачає створення багатошарового фільтра з екологічно чистих природних адсорбентів. Стаття також наголошує на значенні міжнародних конференцій та круглих столів для обговорення проблем екологічної безпеки та сприяння обміну досвідом між учасниками. Висновок підкреслює важливість співпраці між університетами в наукових проектах, як засобу сприяння науковому розвитку та вирішення екологічних проблем. У статті також висвітлюється значення міжнародних конференцій та круглих столів у просуванні екологічної безпеки. Ці форуми надають учасникам можливість обмінюватися досвідом та ідеями, сприяючи поширенню знань і сприяючи співпраці. На завершення в статті підкреслюється важливість співпраці університетів у дослідницьких проектах, оскільки це сприяє науковому прогресу та вирішенню екологічних проблем. Співпраця між Вільнюським технічним університетом і Львівським державним університетом безпеки життєдіяльності є прикладом позитивних результатів такого партнерства, сприяючи стійким рішенням і вирішуючи нагальні екологічні проблеми.

Ключові слова: міжнародна співпраця, наукові проекти, екологічна інженерія.

I. S. Fediv, A. Mažeikienė, K. V. Stepova

Lviv State University of Life Safety, Lviv, Ukraine

Vilnius Gedimino technikos universitetas, Vilnius, Lietuva

COOPERATION BETWEEN VILNIUS TECH AND LVIV STATE UNIVERSITY OF LIFE SAFETY

Abstract. This article discusses the importance of research projects and university cooperation in the context of science and technology development. The Lithuanian Research Council and the Ministry of Education and Science of Ukraine are currently holding calls for proposals for bilateral research projects. The authors focus on one of the winning projects, dedicated to wastewater and its treatment from nitrogen, phosphorus, and surfactants. Within the framework of the cooperation between Vilnius Technical University of Lithuania and Lviv State University of Life Safety of Ukraine, the kinetics and dynamics of the adsorption process on natural sorbents are being studied. The project aims to develop a method of tertiary wastewater treatment using eco-friendly modified natural sorbents. The project involves the creation of a multilayer filter made of environmentally friendly natural adsorbents. The article also emphasizes the importance of

international conferences and roundtables to discuss environmental safety issues and facilitate participant experience exchange. The conclusion emphasizes the importance of cooperation between universities in research projects to promote scientific development and solve ecological problems. The article also highlights the value of international conferences and roundtable discussions in promoting environmental safety. These forums provide opportunities for participants to exchange experiences and ideas, facilitating knowledge dissemination and fostering collaborations. In conclusion, the article emphasizes the importance of university cooperation in research projects, as it contributes to scientific advancements and the resolution of ecological challenges. The collaboration between Vilnius Technical University and Lviv State University of Life Safety exemplifies the positive outcomes of such partnerships, driving sustainable solutions and addressing pressing environmental issues.

Keywords: international cooperation, scientific projects, environmental engineering.

Formulation of the problem: The collaboration between Vilnius Gediminas Technical University and Lviv State University of Life Safety in the field of sustainable wastewater treatment reflects the significance of international cooperation in addressing environmental challenges. This joint project focuses on the development of a method for tertiary wastewater treatment using environmentally friendly modified natural sorbents. By combining expertise and resources from both institutions, they aim to create a multilayer filter system that effectively removes nitrogen, phosphorus, and surfactants from wastewater. This collaborative effort highlights the importance of knowledge exchange, scientific research, and innovative solutions in tackling ecological issues.

Analysis of recent research and publications: Vilnius Gediminas Technical University of Lithuania (VILNIUS TECH) currently has bilateral cooperation agreements with scientific institutions of 35 countries, including 13 agreements with Ukrainian universities [1]. VILNIUS TECH includes the Faculties of Environmental Engineering, Architecture, Electronics, Fundamental Sciences, Mechanics, Transport Engineering, Construction, Creative Industries, Business Management, and the Antanas Gustaitis Aviation Institute. It is an innovative Lithuanian university that educates creative highly qualified specialists. The number of VILNIUS TECH students is almost 9 thousand, the university is a leader in the field of technical sciences and provides modern, labor market-oriented studies [2]. The university publishes fifteen peer-reviewed scientific journals, all published using the Open Access model, allowing free access and use of scientific production. From 2018 all articles are published under the CC-BY 4.0 license [3]. VILNIUS TECH journals are referenced in various databases, of which ten journals are indexed in the Web of Science (WoS) database (7 journals have the Journal Impact Factor (JIF) citation index and 3 journals are in the WoS Emerging Sources Citation Index database), thirteen journals are indexed in the SCOPUS database. The university organizes international conferences, 8 of which are planned for 2023.

Lviv State University of Life Safety is a leading institution of higher education in Ukraine in the field of human safety, recognized as a leader in national education and the consolidated All-Ukrainian rating

of higher educational institutions of Ukraine. The university is a member of the Association of Higher Education Institutions of the European Union in the field of human security (EFSCA).

Lviv State University of Life Safety, an educational and research institution, is working on mitigating the man-made impact on the environment and preventing emergencies, training specialists in human safety. Therefore, the proactive nature of education is at the core of the institution's activities. The university is a kind of training and research centre ensuring the principles of multi-level, continuous education [4,5].

The university has 6 scientific journals such as: Fire Safety, Bulletin of Lviv State University of Life Safety, Pedagogic and Psychology of Professional Education, Lviv Philological Journal, Scientific Notes of Lviv State University of Life Safety. Pedagogy and Psychology and Public Administration and Social Work [6].

Lviv State University of Life Safety carries out educational activities related to the provision of higher education in 22 educational and professional programs of bachelor's, specialist's, and master's degrees in full-time and part-time education. To increase the level of professional training of the firefighter rescuer, a psychological-training center for the training of firefighters and rescue teams, and a computer laboratory for psychological training of the emergency response manager were created at the University, which makes it possible to bring the rescuer closer to the real ones in real life fires and during emergency management. The educational process at the University is provided by highly qualified scientific and pedagogical staff, including 25 – Doctors of Sciences, Professors; 108 – Candidates of Sciences, Associate Professors.

The University has a scientific-research institute of fire and technogenic safety, an educational-scientific institute of civil protection, an educational-scientific institute of psychology and social protection, an institute of postgraduate education, a Higher vocational school of Lviv State University of Life Safety (in Vinnytsia) [7,5].

The purpose of the article and the selection of previously unsolved parts of the general problem: The purpose of this article is to shed light on the

significance of research projects and university cooperation in the realm of science and technology development. It aims to emphasize the importance of collaborative efforts between Lithuania and Ukraine in tackling shared challenges and advancing scientific knowledge.

Furthermore, the article focuses on highlighting the selection of previously unsolved aspects within the broader problem at hand. Specifically, it examines the joint research project between Vilnius Technical University and Lviv State University of Life Safety, which addresses the treatment of wastewater by utilizing modified natural sorbents. By exploring the kinetics and dynamics of adsorption on natural sorbents, the project aims to develop an innovative method for tertiary wastewater treatment.

The selection of this particular research area underscores the authors' recognition of the existing gaps and the need for novel solutions in environmental engineering. By tackling the removal of nitrogen, phosphorus, and surfactants from wastewater, the project contributes to the development of sustainable technologies and fosters ecological preservation.

In summary, this article not only highlights the importance of research projects and university cooperation but also underscores the deliberate selection of previously unsolved components within the larger problem. By focusing on wastewater treatment and the utilization of modified natural sorbents, the project aims to address pressing environmental challenges and advance the field of environmental engineering.

Presenting main material: The Science Council of Lithuania, together with the Ministry of Education and Science of Ukraine, in order to develop and promote bilateral cooperation in the field of science and technology, announces tenders for applications to carry out bilateral research projects of researchers. Application competitions are published once every 2 years. The following expenses are provided by the scientific projects: expenses for visits (up to 14 days) by the project implementers to the partner institution in Ukraine; costs for organizing joint seminars, conferences, and meetings in Lithuania; joint articles (publications), joint event materials and publishing costs [8, 9]. In December 2021, the results of the competition were announced. Our project "Sustainable technology of wastewater treatment by environmentally friendly modified natural sorbents for removal of nitrogen, phosphorus and surfactants" was on the list of winners. [10]. The partners of this project are: Vilnius Gediminas Technical University of Lithuania and Lviv State University of Life Safety of Ukraine.

From November 21 to 27, Adjunct of the Department of Environmental Safety, Captain of the Civil Defense Service, Iryna Fediv was on a business

trip to Gežeminas Vilnius Technical University (Republic of Lithuania) within the framework of the Ukrainian-Lithuanian project and the scientific-research work "Sustainable technology of wastewater treatment by environmentally friendly modified natural sorbents for removal of nitrogen, phosphorus and surfactants".

During her visit, she investigated the kinetics and dynamics of adsorption on bentonite, glauconite, and clinoptilolite in the university's laboratories. This project is aimed at developing a method for tertiary (deep) wastewater treatment from phosphorus, nitrogen and surfactant compounds. Natural minerals such as bentonite, glauconite, and clinoptilolite were chosen as environmentally friendly and inexpensive absorbents. Three different modification methods are proposed to increase their sorption capacity and selectivity, including thermal (heating in order to release pores from excess moisture), chemical (treatment by solutions increasing the sorption capacity and selectivity of sorbents for the above pollutants), and microwave irradiation. As a result of the project, it is planned to develop a multilayer filter with a backfill of environmentally friendly natural sorbents. Iryna Fediv got acquainted with the research areas of the University's Department of Environmental Protection. Together with the partners, they planned research and joint activities in the future and discussed the possibility of signing a cooperation agreement [11].

On March 17, the Lviv State University of Life Safety hosted a roundtable discussion on "Restoration of the Ukrainian environment due to Russia's armed aggression" to discuss the negative impact on the environment caused by Russia's armed aggression and its restoration based on the best international practices, as well as the tasks of environmentalists to address these issues.

The roundtable included a presentation by the Ukrainian-Lithuanian partners on "Cleaning contaminated water from phosphorus, negatively impacted by hostilities in Ukraine".

The following issues were discussed at the meeting: challenges and prospects for the development of Ukraine's environmental security strategy; humanitarian aspects and international participation in the reconstruction of Ukraine; negative impact on soils as a result of military operations and their reclamation; legal liability for environmental offenses during military operations; ecosystems negatively affected by military operations and assessment of their condition; problems of overcoming the impact of military operations on the environment; pollution of ground and surface water, as well as negative impact on the environment.

The preservation, restoration and post-war restoration of the main components of the environment, based on the ideas of the UN Sustainable Development Goals and the Law of Ukraine "On the Basic Principles

(Strategies) of the State Environmental Policy of Ukraine for the Period up to 2030", will be the key to improving the level of environmental safety in Ukraine. A report will be published based on the results of the Roundtable meeting. [12].

The 12th International Conference "Environmental Engineering" took place on April 27-28 this year. There were speakers from 7 countries: Italy, Latvia, Poland, Austria, Ukraine, Germany, and Malaysia. During the plenary meeting of the conference, VILNIUS TECH Rector gave a speech about the importance of environmental engineering science in modern society, drawing attention to the current situation due to hostilities in Ukraine and the need to solve environmental problems [13]. Due to its versatility, complexity, and applied nature, environmental engineering is one of the most complex areas of engineering, covering various areas of life, combining the knowledge and experience of different sciences. The main objectives of the conference were:

- create conditions for scientists, engineers, representatives of industry and municipalities from Lithuanian and foreign scientific and study institutions to have direct discussions and develop multifaceted cooperation;
- gather potential partners for possible successful, long-term, and continuous cooperation in environmental engineering issues;
- to discuss further directions for the development of applied science and the implementation of the most advanced scientific research in practice.

Before the conference, the international scientific committee selected 66 of the submitted reports. All of them were peer-reviewed by Lithuanian and foreign scientists and will be placed in an electronic set of conference reports, which is planned to be sent to the ISI Proceedings database. The Lithuanian-Ukrainian environmental science project "Sustainable technology of wastewater treatment by environmentally friendly modified natural sorbents for removal of nitrogen, phosphorus and surfactants" correspond to the priority direction of scientific research "Ecology and rational use of nature". The goal of the project is to obtain effective and affordable sorbents made on the basis of natural minerals, suitable for cleaning wastewater from eutrophicators and detergents. As part of the project, it is planned to create a multi-layer filter filled with environmentally friendly natural adsorbents. The Ukrainian partner participating in this project has experience in the fields of extraction of natural sorbents (various clays), investigation of their sorption properties, and preliminary testing. The Lithuanian partner has experience in the application of plant sorbents and sand-based sorbents for wastewater treatment. By combining the common

knowledge, it is expected to obtain and test new modified sorbents. During the implementation of the project, an agreement was concluded on the joint management of the doctoral students' work. The universities of Lithuania and Ukraine are interested in continuing cooperation at the institutional level by implementing cooperation programs and exchanging experience both in the field of education and scientific activities. Based on the results of the project, general scientific articles are published. A new device was purchased from the project funds - a portable X-ray fluorescence analyzer (XRF), X-200 Alloy Analyzer. This device will be used in scientific research by Vilnius Tech Department of Environmental Protection and Water Engineering master's students, doctoral students, lecturers, and scientists of the Vilnius Tech Environmental Protection Institute.

Conclusions: To conclude, we can say that applying for scientific projects and collaborating between universities are crucial aspects of scientific and technological development. In particular, joint research projects between Lithuania and Ukraine contribute to the establishment and advancement of bilateral cooperation in the field of science and technology.

These projects provide opportunities for researchers to exchange knowledge, research methods, and technologies, as well as expand international connections. They stimulate the exchange of expertise and experience between universities and research institutions, promote the development of innovative solutions, and disseminate new knowledge within the scientific community.

Within such projects, expenses for mutual visits of researchers, the organization of joint seminars, conferences, and meetings, as well as the publication of joint scientific papers and materials, are funded. This facilitates active interaction among researchers from different countries, fosters idea exchange, and deepens knowledge in various fields of science.

The universities of Vilnius Gediminas Technical University in Lithuania and Lviv State University of Life Safety in Ukraine play an important role in stimulating scientific research and educating creative and highly skilled professionals. They actively collaborate with other universities and research institutions, organize international conferences, and foster scientific cooperation between the two countries.

Список літератури:

1. Dvišalio bendradarbiavimo sutartys | VILNIUS TECH. VILNIUS TECH – Vilniaus Gedimino technikos universitetas. URL: <https://vilniustech.lt/tarptautiskumas/-tarptautine-partneryste/dvisalio-bendradarbiavimo-sutartys/53795> (date of access: 25.05.2023).

2. Vilniaus Gedimino technikos universitetas | VILNIUS TECH. VILNIUS TECH – Vilniaus Gedimino technikos universitetas. URL: <https://vilniustech.lt/universitetas/9> (date of access: 25.05.2023).
3. Mokslo žurnalai | Biblioteka | VILNIUS TECH. VILNIUS TECH – Vilniaus Gedimino technikos universitetas. URL: <https://vilniustech.lt/biblioteka/leidyba/mokslo-zurnalai/326250> (date of access: 25.05.2023).
4. Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. URL: <https://ldubgd.edu.ua> (date of access: 25.05.2023).
5. Koziar M. M., Kharchuk A. I. Lviv State University of Life Safety (1947-2017): anniversary book. Lviv, 2017. P. 304.
6. Open Journal Systems. Open Journal Systems. URL: <https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/index> (date of access: 30.05.2023).
7. Admission. Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. URL: <http://en.ldubgd.edu.ua/node/156> (date of access: 30.05.2023).
8. Lietuvos–Ukrainos programa | Lietuvos mokslo taryba. Lietuvos–Ukrainos programa | Lietuvos mokslo taryba. URL: <https://www.lmt.lt/lt/mokslo-finansavimas/tarptautinio-bendradarbiavimo-programos/lietuvosukrainos-programa/480> (date of access: 25.05.2023).
9. Міністерство освіти і науки України - Стартував конкурс спільних українсько-литовських науково-дослідних проєктів на 2022-2023 роки. Головна | Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/startuvav-konkurs-spilnih-ukrayinsko-litovskih-naukovo-doslidnih-proyektiv-na-2022-2023-roki> (date of access: 25.05.2023).
10. Міністерство освіти і науки України - Результати конкурсів. Головна | Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/jevointegraciya/dvost-oronni-naukovi-konkursi/rezultati-konkursiv> (date of access: 25.05.2023).
11. Ад'юнкт Ірина Федів переймала досвід у Вільнюському технічному університеті імені Гежемінаса (Литовська Республіка). Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. URL: <https://ldubgd.edu.ua/node/7066> (date of access: 30.05.2023).
12. «Відновлення довілля України внаслідок збройної агресії росії»: в Університеті відбулось засідання Круглого столу. Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. URL: <https://ldubgd.edu.ua/node/7291> (date of access: 30.05.2023).
13. Vilniaus Gedimino technikos universitetas | VILNIUS TECH. VILNIUS TECH – Vilniaus Gedimino technikos universitetas. URL: <https://vilniustech.lt/universitetas/naujienos/vilnius-tech-vyko-tarptautine-konferencija-aplinkos-inzinerija/26671?nid=360263> (date of access: 25.05.2023).

© I. С. Федів, А. Маžeikienė,
К. V. Stepova, 2023.

Оглядова стаття.

Надійшла до редакції 05.06.2023.

Прийнято до публікації 13.06.2023.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

MAŽEIKIENĖ Aušra, Mažeikienė Doctor of Technical Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Environmental Protection and Water Engineering, Vilniaus Gedimino technikos universitetas, ausra.mazeikiene@vilniustech.lt, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8728-9377>

БЕГЕН Даниїл Андрійович, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, науковий співробітник відділу організації науково-дослідної діяльності, danylo-1998@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5795-2633>

ВАСЯНОВИЧ Григорій Петрович, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, професор кафедри соціальної роботи, управління та суспільних наук, доктор педагогічних наук, професор, почесний академік Національної академії педагогічних наук, g.vasyanovych@ldubgd.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2346-193x>

ГОНТАР Зоряна Григорівна, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, доцент кафедри соціальної роботи управління та суспільних наук, кандидат наук з державного управління, доцент, zoryana_3@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1712-7457>

ЄМЕЛЬЯНЕНКО Сергій Олександрович, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, начальник відділу організації науково-дослідної діяльності, кандидат технічних наук, старший дослідник, serg007e@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2766-8428>

КОВАЛЬ Роман Романович, Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту, провідний фахівець відділу персоналу, romankoval_ies@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2766-8428>

КОСТИШИН Емілія Іванівна, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, доцент кафедри соціальної роботи, управління та суспільних наук, кандидат історичних наук, доцент, emilia.kostyshyn@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3890-6831>

ЛОГВИНЕНКО Вікторія Михайлівна, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, доцент кафедри соціальної роботи, управління та суспільних наук, кандидат філософських наук, доцент, v.logvynenko@ldubgd.edu.ua ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9273-1983>

ЛОЗИНСЬКИЙ Олег Михайлович, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, старший викладач кафедри соціальної роботи, управління та суспільних наук, кандидат психологічних наук, lviv-forum@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3435-5753>

МАТКІВСЬКА Христина Степанівна, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності ад'юнкт денної форми навчання докторнатури, ад'юнктури, matkivskahrystyna@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0007-6044-2387>

МОШОВСЬКА Марія, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності здобувачка вищої освіти, група СР-41, кафедра соціальної роботи, управління та суспільних наук, m.moshovska27@gmail.com

ОБІХОД Михайло Михайлович, завідувачий сектором з питань реалізації реформи системи інституційного догляду та виховання дітей служби у справах дітей Львівської обласної військової адміністрації, асистент кафедри соціології та соціальної роботи Інституту гуманітарних та соціальних наук НУ «Львівська політехніка» (за сумісництвом), кандидат наук з державного управління, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5381-808X>

САВОСТІКОВА Катерина Ігорівна, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, викладачка кафедри соціальної роботи, управління та суспільних наук, ki.savostikova@ukr.net, ORCID: 0000-0002-9288-7440

СТЕПОВА Катерина Вікторівна, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, науковий співробітник, кандидат технічних наук, доцент, katuasterova@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2082-9524>

ФЕДІВ Ірина Сергіївна, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, ад'юнкт денної форми навчання, ira.arnaut94@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4554-8347>

ШЕВЦІВ Юлія Олегівна, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, викладач кафедри соціальної роботи, управління та суспільних наук, yulia.shevtsiv@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9480-8996>